

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

ГОСПОДЬО-ПОЛІТИЧНИЙ
І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ
МІСЯЧНИК

6

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

Суспільно-політичний
і науково-літературний
місячник

Видає
Українська Видавнича Спілка

LIBERATION PATH

Ukrainian Political,
Social, Scientific & Literary
Magazine

Published monthly by
Ukrainian Publishers Ltd.

A REFEREED

No. 6 (399), June, 1981, Vol. XXXIV

Редарус Колерія

Відповідальний Редактор — Ілля Дмитрів

Заступник Відповідального Редактора — М. В. Поврозник

Члени Редакційної Колерії:

проф. д-р Г. Васюкович, проф. д-р С. Галамай, Ю. Заблоцький,
проф. д-р М. Кушнір, інж. В. Олеськів, ред. Л. Полтава,
проф. В. Романенчук, д-р Б. Стебельський, проф. П. Цимбалістий.

Редакція і Адміністрація

200, Liverpool Road, London, N1 1LF, Tel.: 607 6266/7

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ «ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ» НА 1981-ий РІК

К р а ї н а	Річна передплата	Піврічна передплата	Чвертьрічна передплата	Окреме число
Австралія	30 дол.	15 дол.	8 дол.	3 дол.
Австрія	500 шіл.	260 шіл.	150 шіл.	55 шіл.
Аргентина	70.000 пез.	35.000 пез.	18.000 пез.	6.000 пез.
Бельгія	1,200 бфр.	650 бфр.	400 бфр.	150 бфр.
В. Британія	15 ф.	8 ф.	4.50 ф.	1.50 ф.
Канада	40 дол.	22 дол.	12 дол.	4 дол.
США	35 дол.	20 дол.	12 дол.	3.50 дол.
Німеччина	70 н.м.	40 н.м.	25 н.м.	8 н.м.
Франція	150 фр.	80 фр.	50 фр.	20 фр.
Швеція	150 кор.	80 кор.	50 кор.	20 кор.

В інших країнах — рівноартість американських доларів.

Передплату просимо ласкаво вносити наперед, безпосередньо на адресу
Адміністрації «Визвольного Шляху» в Лондоні, або, якщо це Вам ви-
гідніше — на адреси наших Заступників як на стор. 3-ій обкладинки.

Обкладинка роботи проф. Р. Лісовського

Визвольний ШЛЯХ

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ МІСЯЧНИК

Кн. 6 (399)

ЧЕРВЕНЬ, 1981

Річник XXXIV

Зміст VI-ї книжки

У 40-ліття Акту Відновлення Української Державності 30 червня, 1941 року

— АКТ ПРОГОЛОШЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ	644
— ПАСТИРСЬКИЙ ЛИСТ МИТРОПОЛИТА АНДРІЯ ШЕПТИЦЬКОГО	646
— АРХИПАСТИРСЬКЕ ПОСЛАННЯ ВИСОКОПРЕОСВЯЩ. ПОЛКАРПА	647
— ВЛАГОСЛОВЕННЯ ЄП. ГРИГОРІЯ ХОМИШИНА	649
— ЗВЕРНЕННЯ ПРОВІДУ ОУН З ПРИВОДУ 40-ЛІТТЯ АКТУ 30. 6. 1941	650
— ІЗ «СЛОВА СТЕПАНА БАНДЕРИ ДО УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ-РЕВОЛЮЦІОНЕРІВ»	655
Д. Донцов: 30 ЧЕРВНЯ 1941 РОКУ І СУЧАСНІ ШАПЕЛІ	658
Д-р Олександр Марітчак: АКТ 30 ЧЕРВНЯ 1941 РОКУ	662
Проф. В. Радзикович: У РІЧНИЦЮ АКТУ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ	673
В. Макар: НА ШЛЯХУ ДО ДЕРЖАВИ (Спомин)	675
Ю. Полтавський: ВЕЛИКІ РІЧНИЦІ	681

*

Проф. д-р Юрій Бойко: ПРОБЛЕМИ ІСТОРІОСОФІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ (Продовження, 2)	686
Роман Зварич: ЗА ЯКУ ВОРОТЬВУ? (Продовження, 9)	695

Матеріали й документи з почесоленої України

— ГРИГОРІЙ А. ПРИХОДЬКО АРЕШТОВАНИЙ	704
— ЗАЯВА В. СІЧКА ПРО ВИХІД З ГРОМАДЯНСТВА ССР — 706; СЛОВО В. СІЧКА НА СУДІ 9. 1. 1981 Р. — 707; ЗВЕРНЕННЯ В. СІЧКА ДО СТУДЕНТІВ СВІТУ — 708; СКАРГА СТЕФАНІ СІЧКО ДО ВЕРХОВНОГО СУДУ ССР І УССР — 710.	
— РЕПРЕСОВАНИ УКРАЇНЦІ	713

З галерії творчості наших поетів

Петро Гетьманець: УПЕРЕД — 649; Андрій Гарасевич: КИЇВ — 657; Марко Бослав: ВІЗІЯ — 661; О. Ольжич: ЯСНІС ЗАЛІЗНА ДЕРЖАВА — 682; Євген Маланюк: ВЛАДА — 683; Микола Верес: ЧЕРВЕНЬ — 683; Леонід Полтава: МОЯ УКРАЇНА — 684; 30 ЧЕРВНЯ 1941 РОКУ — 685; Лариса Музович: НАЦІ ДУХ — 722; ХАЙ ЖЕ ДОЛЯ ТАКА — 722; СКИВКА ХЛІВА — 723.	
---	--

*

— ДИПЛОМАТИЧНІ АКЦІЇ ОУН	724
— ЕКЗЕКУТИВА ВАКЛ В ЖЕНЕВІ	726

*

Марія Крем'яківська: В СИВІРІ (Хроніка)	728
Ярополк Ласовський: СЛУХАЮЧИ МУЗИКУ ІВАСЮКА	738
С. Вожаківський: ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ С. ГУЛАКА-АРТЕМОВСЬКОГО	741
Петро Роецько: НІМІ СВІДКИ	746
Леонід Полтава: СПОГІД ПРО ДИВІЗІЮ «ВІЛЬНА УКРАЇНА»	749

З класичної літератури

О. Монцібович, M.Sc.: ЛУКІЯН: ТОКСАРІС АВО ПРИЯЗНЬ (Закінчення, 4)	753
--	-----

Критика й огляди

Роман Кухар: Знахідка духовно-музичної культури з доби І. Мазепи	758
Софія Наумович: Мемуари Петра Григоренка	759

*

— Опишіть відомі вам події про боротьбу УПА	762
— 60-ліття УВУ (16 стипендій)	764
Некрологи: Сл. п. Архiepіскоп ОРЕСТ; Сл. п. Архiepіскоп МИКОЛАЙ	768

ВИДАЄ «УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА»
ЛОНДОН

Бон на 100 карбованців, виданий в Україні в 1951 р., в 10-річчя Акту 30 червня 1941 року, на потреби визвольної боротьби. Бон у двох кольорах — чорному і червоному.

Сл. п. Степан БАНДЕРА — надхненник і організатор революційно-визвольної боротьби українського народу, Провідник Організації Українських Націоналістів.

В 40-ЛІТТЯ АКТУ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ 30 ЧЕРВНЯ 1941.

АКТ ПРОГОЛОШЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

1. Волею українського народу, Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери проголошує відновлення Української Держави, за яку поклали свої голови цілі покоління найкращих синів України.

Організація Українських Націоналістів, яка під проводом її творця і вождя ЄВГЕНА КОНОВАЛЬЦЯ вела в останніх десятиліттях кривавого московсько-більшовицького поневолення завзяту боротьбу за свободу, взиває увесь український народ не скласти зброї так довго, доки на всіх українських землях не буде створена Суверенна Українська Влада.

Суверенна Українська Влада запевнить українському народові лад і порядок, всесторонній розвиток усіх його сил та заспокоєння його потреб.

2. На західних землях України твориться Українська Влада, — яка підпорядкується українському національному урядові, що створиться у столиці України — Києві.

Українська національно-революційна Армія, що твориться на українській землі, боротиметься далі проти московської окупації за Суверенну Соборну Державу і новий, справедливий лад у цілому світі.

Хай живе Суверенна Соборна Українська Держава!

Хай живе Організація Українських Націоналістів!

Хай живе Провідник Організації Українських Націоналістів — Степан Бандера!

Льва-Город, 30 червня, 1941 р., год. 20.

ЯРОСЛАВ СТЕЦЬКО
Голова Національних Зборів

Ярослав СТЕЦЬКО — Голова Українського Державного Правління у Львові, теперішній голова Проводу ОУН, Голова ЦК АБН, заступник голови Європейської Ради Свободи і член Екзекутиви Світової Антикомуністичної Ліги (ВАКЛ).

ДО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ! ПАСТИРСЬКИЙ ЛИСТ МИТРОПОЛИТА КИР АНДРЕЯ

З волі Всемогучого й Всемило-
стивого Бога в Тройці Єдиного
зачалася нова епоха в житті
Державної Соборної Самостійної
України.

Нарсдні Збори, що відбулися
вчорашнього дня, ствердили й
проголосили ту історичну подію.

Повідомляючи Тебе, Українсь-
кий Народе, про таке вислухан-
ня наших благальних молитов,
взиваю Тебе до вияву вдячності
для Всевишнього, вірності для
Його Церкви і послуху для влади.

Воєнні часи вимагатимуть ще
многих жертв, але діло розпочате
в ім'я Божє й з Божєю благо-
даттю, буде доведене до успішно-
го кінця.

Жертви, яких потреба конечно
до осягнення нашої цілі, поляга-
тимуть передусім на послушному
піддаванні справедливим нака-
зам влади, не противним Божим законам.

Український народ мусить у цій історичній хвилині показати,
що має досить почуття авторитету й життєвої сили, щоби заслу-
жити на таке положення серед народів Європи, в яким міг би роз-
винути усі Богом собі дані сили.

Карністю, солідарністю, совісним сповненням обов'язків, дока-
жіть, що ви дозрілі до державного життя.

Установленій владі віддаємо належний послух. Узнаємо Головою
Державного Правління України пана Ярослава Стецька.

Від Уряду ним покликаного до життя очікуємо мудрого, спра-
ведливого проводу та заряджень, які узгляднили б потреби й добро
всіх замешкуючих наш край громадян, без огляду на це, до якого
віроісповідання, народности й суспільної верстви належать. Бог
нехай благословить усі Твої праці, Український Народе, і нехай
дасть усім нашим Провідникам Святу Мудрість з Неба.

Дано у Львові при Арх. Храмі Св. Юра, 1. VII. 1941 р.

† АНДРЕЙ, Митрополит

АРХИПАСТИРСЬКЕ ПОСЛАНІЄ ПРЕОСВЯЩЕННОГО ПОЛІКАРПА, ЄПІСКОПА ЛУЦЬКОГО

До всіх українців, сущих на Волині!

Мир вам від Бога Отця нашого і Господа Ісуса Христа!

Любі мої діти! Велике Божє милосердя і справедливість приблизилися до нас. Довгі роки терпів наш многострадальний народ наруги і знуцання над святою вірою православною і над його національними почуваннями, над його людською гідністю. В державі большевицького антихриста терор і жах дійшов до нечуваних досі розмірів, в порівнянні з якими бліднуть переслідування християн за часів римських імператорів Нерона і Діоклеціана. Безбожники жажливо розправлялися з християнською вірою, мордуючи архипастирів, тисячами і сотками тисяч вірних християн, пастирів і проголошуючи закон зради й ненависти.

Оце на наших очах справедливість Божя сповнилася: Один Бог, одна нація і спільна краща будучність.

Сповнилась наша відвічна мрія. У городі князя Льва з радіовисильні несеться над нашими горами, нивами, ланами, над нашою так густо зрошеною кров'ю землею радісна вістка: проголошено Самостійну Українську Державу. Разом з українським народом радіє і наша многострадальна Церква. Відроджена у вільній українській державі — Українська вільна Православна Церква буде з народом одною нерозривною цілістю.

В цю велику хвилину звертаюсь до вас, любі діти, словами Св. Ап. Павла: »Благаю вас іменем Господа нашого Ісуса Христа, щоб те саме говорили ви всі і щоб не було між нами розділення, але

Їх Блаженство Патріарх ПУКЦ Отець Йосиф — речник митрополита Андрея Шептицького і Член Президії Національних Зборів, які відбулися 30 червня 1941 року в Домі Т-ва «Просвіти» у Львові і на яких проголошено Акт Відновлення Української Державности, що започаткував новий етап Українських Визвольних Змагань.

щоб були з'єднані в одному розумінні і в одній думці» (Ап. Павло, Корин. гл. 1, ст. 10).

Любити Бога, любити батьківщину — це найбільша чеснота. Служба батьківщині — найбільший обов'язок.

Нехай Господь милосердний допомагає Тобі, народе мій, і Тобі, Уряде наш, будувати Самостійну Українську Державу, а моя молитва за всіх вас перед Престолом Всевишнього буде за вами.

В цей великий час усі українці мусять об'єднатись, всі мусять працювати спільно, бо в єдності сила і ту єдність мусимо показати на ділі.

Не треба нам партій, не треба нам боротьби між собою. Всі мусимо об'єднатися при нашій Святій Православній Церкві, при нашому Урядові, при нашому Національному Проводові.

Призиваю на весь Український Народ і його Державний Уряд всемогутче Бсже благословенство.

Дано в м. Луцьку на Волині,
Року Божого 1941, місяця липня 10 дня.

† ПОЛІКАРП, Єпископ Луцький

БЛАГОСЛОВЕННЯ ЄПИСКОПА ГРИГОРІЯ ХОМИШИНА

*Благословлю Українську Само-
стійну Державу. Дякую Всевиш-
ньому з глибини душі за вислу-
хання наших благальних моли-
тов і молю Бога, щоб Українська
Держава сперта на Божому за-
коні, забезпечила щастя, добро-
бут і спокійне життя всім грома-
дянам української землі без огля-
ду на різниці віроісповідні, на-
ціональні і суспільні.*

Станиславів,
6 липня 1941 р.

† ГРИГОРІЙ, Єпископ

Петро ГЕТЬМАНЕЦЬ

УПЕРЕД

Хай у цій заметілі гримить
гудінь наших незборених кроків! —
Ми повстали Її боронить
від катів і тиранів жорстоких!

Нам тепер не до співів бандур,
не до сліз і зідхань у зажурі,
у цій стужі невблаганних бур
будьмо й ми невтолимі, як бурі!

Буйним гуком побідних боїв
пройдім гордо своїми степами —
досить в муках конати Її
і на посміх дзвонити кайданами!

Так, вперед, уперед, уперед,
крізь хуртечі вперед на вершини,
це останній наш месницький рейд,
це остання Голгота Вкраїни!

ЗВЕРНЕННЯ

Проводу Організації Українських Націоналістів у 40-річчя Акту Відновлення Української Держави

Відновлення Української Держави Актом 30-го червня 1941 року було могутнім виявом волі українського народу, який по довгих десятиліттях московсько-більшевицької неволі заявив своє священне право на самостійне державне життя. Це був яскравий доказ невмирущості української нації, що по героїчних визвольних змаганнях у 1917-21 роках, не зважаючи на безперервний окупантський терор, ні на мент не відступила від своєї державності і не переривала боротьби за неї. І хоч ця боротьба приносила українському народові великі жертви, хоч сотні тисяч його кращих синів і дочок гинули на далеких степах Туркестану та серед морозів Льодового океану, то це не послабило волі українського народу до самостійного життя. І коли на німецько-більшевицькому кордоні впали перші стріли, коли імперіялістична війна почала переноситись на землі України, тоді пролунав могутній голос, який доказував, що український народ живе і він знову встає до вільного незалежного державного життя.

Тоді гордо пролунав Акт 30 червня 1941 року. А на хвилях етеру з львівської радіостанції ім. Євгена Коновальця понеслись його радісні слова:

»Волею українського народу, Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери проголошує відновлення Української Держави, за яку поклали свої голови цілі покоління найкращих синів України. ОУН... взиває увесь український народ не скласти зброї так довго, доки на всіх українських землях не буде створена Суверенна Українська Влада... На західніх землях України твориться Українська Влада, яка підпорядковується українському національному урядові, що створиться у столиці України — Києві...«

Як фенікс із попелищ піднялась знову на всю свою велич українська нація, яка за ніяких умов не капітулює, яка має силу відроджуватися і творити нове життя. Виявляється, що в українській концепції боротьби життя зі смертю є щось непроминально-живуче і водночас глибоко-трагічне, щось, що переживає віки перемог та поразок і нестримно веде у тривожну загадковість майбутнього, пориваючи до іспиту все нові покоління українських людей, які піднімаються на подвиг і в рішальну хвилину здійснюють новий Акт Української Державности.

На світанку нашої історії український народ століттями мав свою могутню державу й вона як невмируща візія стояла перед очима української людини на протязі тисячоліття, в часах волі і неволі. Ця візія і почуття людської гідності, свободи, народоправства, що випливають з нашої традиції, сильна віра в призначення своєї нації, готовість вмерти в обороні прав своєї нації — це чин-

ники, які зберегли нас як націю в боротьбі за волю і державну суверенність. І тому закономірно відроджується український націоналізм і здають історичний іспит нові покоління, проголошуючи державницькі Акти 22 січня 1918 і 1919 років та Акт відновлення української держави 30 червня 1941 року. Без тих актів ми йшли б у темряву віків. В цих актах — наша історична правда і наше майбутнє.

Цього 1981 року минає 40 років від величних та незабутніх подій, які привели до відновлення української держави. У вирі Другої світової війни між великими завойовницькими потугами та численними волелюбними народами, які змагалися за своє національне буття, український народ рішуче взявся за відбудову своєї втраченої держави, всупереч плянам німецької і російської імперій. Напередодні 1940-их років, коли російські й німецькі імперіялісти гарячково готувалися до чергових загарбницьких воєн, тисячі найкращих синів і дочок української нації ставали під національний синьо-жовтий прапор і червоно-чорний стяг національно-визвольної революції, на якому написано: »Здобудеш українську державу, або згинеш у боротьбі за неї«. Тоді остаточно закінчився процес ідейно-політичного й організаційного формування модерного революційно-визвольного руху, що його очолив Революційний Провід ОУН під керівництвом Степана Бандери. Ще напередодні німецько-російської війни українські націоналісти-революціонери були свідомі того, що німці є проти відновлення української держави і що вони йтимуть на Україну як завойовники, а не як визволителі. Згідно з цим зараз після вибуху німецько-російської війни український народ перекреслив таємні плани німецьких наїзників. В Україні німці зустріли не рабів, а сотні тисяч мужніх борців за відбудову власної української держави.

Саме з ініціативи ОУН під проводом Степана Бандери заініційовано відновлення УССД. В дні 30 червня 1941 року Національні Збори у Львові схвалили ініціативу ОУН і у святочному піднесенні проголосили Акт Відновлення Української Держави.

Беручи ініціативу відновлення української державности, ОУН керувалася добром цілої нації, виразно зазначуючи в »Політичних вказівках«, що вона »завжди стоятиме на сторожі добра України і дбатице всіма способами, щоб уряд і цілий державний апарат служили тільки Україні та прямували до найкращого її розвитку«. Покликане Українське Державне Правління було фактично революційно-визвольним урядом українського народу. В самому Акті 30 червня 1941 року зазначено, що »створена на західніх землях України влада підпорядкується українському національному урядові, що створиться у столиці України — Києві«. Таким чином Акт 30 червня має суверенний, соборницький і революційний характер.

У такому всенаціональному, соборницькому аспекті цей державницький Акт благословили найвищі українські церковні достойники.

Голова Української Католицької Церкви, Митрополит Андрей Шептицький, у своєму Пастирському листі до Українського народу заявляє: »З волі Всемогучого й Всемиловитого Бога в Трійці Єдиного зачалася нова епоха в житті Державної Соборної Самостійности України. Народні Збори, що відбулися вчорашнього дня, ствердили й проголосили ту історичну подію... Установлений владі віддаємо належний послуж. Узнаємо Головою Державного Правління України пана Ярослава Стецька... Бог нехай благословить усі Твої праці, Український Народе, і нехай дасть усім нашим Провідникам Святу Мудрість з Неба...«

Голова Української Православної Церкви на Волині, Єпископ (пізніше Митрополит) Полікарп, у своєму Посланію до всіх українців сповіщає: »Сповнилась наша відвічна мрія. У городі Льва з радіовисильні несеться... радісна вістка: проголошено Самостійну Українську Державу... Нехай Господь милосердний допомагає Тобі, народе мій, і Тобі, Уряде наш, будувати Самостійну Українську Державу... Призиваю на весь Український Народ і його Державний Уряд всемогуче Боже благословенство...«

У зформованому й затвердженому Національними Зборами Українському Державному Правлінні (УДП) на чолі з прем'єр-міністром Ярославом Стецьком взяли участь визначні особистості українського політичного світу на становищах міністрів та керівників державної адміністрації. Тисячні кадри революційної ОУН, разом з сотнями тисяч українського патріотичного громадянства, переводили відновлення української державности на всіх звільнюваних від большевиків теренах. На маніфестаційних здвигах по селах і містах кілька мільйонів населення провели всенародній референдум схвалення і визнання української держави. Державним будівництвом були охоплені області західних, північних, центральних та південно-східних земель України. Україна почала жити своїм власним державним життям.

Але вороги української держави не спали. Після першого їх заскочення доконаним державним актом, Берлін дав наказ розгромити постану українську державу. Слідували арешти Голови й деяких членів УДП, Провідника й деяких членів Проводу революційної ОУН, впали перші жертви, полилася кров — своя і ворожа. Проте до самого кінця німецької окупації, їм не вдалося знищити відновленої української держави, яка під охороною української зброї існувала на великих просторах української землі ще довго після закінчення війни між обома наїзниками. Також Українське Державне Правління, яке категорично відмовилось скапітулювати перед Берліном, не було зліквідоване, хоч не мало змоги всецільо діяти. Тому окремі функції державної влади виконувала ОУН, а згодом УПА й УГВР.

Від першого дня існування української держави в 1941 році, всі російські сили, як червоні так і білі, проголосили їй війну, а від 1944 року марксистська російська імперія повела жорстоку фрон-

тальну війну проти українських державницьких сил, заключивши з цією метою воєнний союз з Польщею та Чехо-Словаччиною, але й по сьогоднішній день їй не вдалося приборкати нескорену Україну.

Акт 30 червня 1941 року — це державницький акт українського народу, його великий історичний чин, вияв волі і державницьких стремлень усієї нації. І тому 40-ліття цього Акту є всенароднім святом, урочистими роковинами, що їх вишановуватиме усе прагнене державности українське громадянство, уся українська нація. Українська нація відзначатиме велику річницю своєї історії, яку сама творила.

Актом 30 червня 1941 року українська нація сказала своє тверде й рішуче слово німецькому наїзникові й цілому світові: Україна є сувереном своєї долі. Україна є підметом, а ніколи предметом історичних подій на її землі.

Державний Акт 30 червня 1941 року — це всенародній чин нації, це вияв волі всієї нації до державної незалежності, без огляду на партійно-політичні переконання і течії, які нуртували й нуртують серед народу. Справою першорядної ваги стало те, що нація як цілість виявила цим Актом свою волю бути суверенним господарем своєї землі.

Державність, що її започаткував Акт 30 червня 1941 року, була державністю всього народу. В історії завжди буває так, що якась організована сила дає почин до великого зламу, але цей злам проводить уже весь народ, якщо почин даної організованої сили відповідає його прагненням. Суверенність, державність, володіння власною землею, влада на власній землі всього народу завжди відповідає прагненням хвилюєво поневоленої нації, але нації завжди ідейно, морально і духово державної.

Акт 30 червня 1941 року дав почин визвольній війні української нації проти німецького загарбника і скріпив український фронт проти історичного і смертельного ворога України — Москвицини.

Українська Повстанська Армія (УПА) й Українська Головна Визвольна Рада (УГВР) — це органічне продовження Великого Чину нації, яким був Акт 30 червня 1941 року. Це нерозривна єдність. Явно проголошена й діюча в 1941 році українська держава перейшла згодом у підпільну державність, яка під охороною зброї УПА й підпілля ОУН, у продовженні дії УДП у формі УГВР, існувала доти, доки принаймні на клаптику української землі була українська влада. А вона була, бож діяла збройно в ширших розмірах УПА принаймні до 1951 року, що стверджують теж чужинецькі історики.

Отже, цей найновіший період української державности тривав від 30 червня 1941 року щонайменше 10 років. Десять років затяжної, героїчної, кривавої боротьби української нації за свою державність.

Акт 30 червня 1941 року був продовженням величних чинів 22 січня 1918 і 1919 років і Карпатської України, де в 1939 році уна-
явилася воля до державного життя цієї вітки українського народу.

Акт 30 червня 1941 року має велике значення у міжнародному праві. Це не важно, чи українську державність визнавали чужі держави, чи ні. У міжнародному праві відома засада — право післядіяння, яке бере до уваги попередні становища даної держави, втрату державности та акти, які зміряють до відновлення держави. Тому Акт 30 червня 1941 року матиме важливе значення на майбутніх міжнародних конференціях, які, займаючись упорядкуванням європейських справ, муситимуть також займатися справами української державности та правом українського народу на його національній території.

Актом 30 червня 1941 року започатковано новий етап української визвольної боротьби, покладено ідейні основи для масової революційної боротьби УПА й українського націоналістичного підпілля та для розгорнення широкого визвольного фронту понево-
лених Москвою народів, об'єднаних в АБН. Акт цей і сьогодні є дороговказом для українських патріотів, які на землях понево-
леної Батьківщини-України й у цілому світі ведуть затяжну боротьбу з московськими окупантами за здійснення найвищого ідеалу української нації — УССД.

Ми впевнені, що саме на ідеях Актів 22 січня 1918 і 1919 років в Києві, 14 березня 1939 року в Хусті і 30 червня 1941 року у Львові, як на фундаментах українського державного відродження, постане вільна Суверенна Соборна Українська Держава як вислід безперервних змагань ОУН і чергового Великого Зриву всього українського народу.

З нагоди 40-річчя Акту 30 червня 1941 року вітаємо весь український народ та його незламних борців за українську державність і заявляємо нашу непохитну волю до невпинної боротьби і завершення її перемогою — незнищимим у віках черговим державницьким актом!

Хай живе Українська Самостійна Соборна Держава!

Слава Творцям Української Держави, відновленої Актом 30 червня 1941 року!

Вічна слава Борцям, які життя віддали за волю і державність України!

Хай живе і перемагає всенародній Фронт Української Національної Революції!

СЛАВА УКРАЇНІ!

ГЕРОЯМ СЛАВА!

Червень, 1981 р.

Провід

Організації Українських Націоналістів

Степан БАНДЕРА

ІЗ »СЛОВА ДО УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ-РЕВОЛЮЦІОНЕРІВ«

»Дехто закидає, що під час Акту 30 червня, 1941 р., були фрази і жести приязного супроти Німеччини тону. В цій справі пора сказати одверте слово, бо наша правда ясна й чиста, і треба припинити фальшиве змальовування дійсності. Ми обстоюємо завсіди незалежність української політики, яка керується тільки українською рацією, а не кокетуванням (безуспішним!) із сторонніми силами. Стоїть питання про основну лінію української політики під час минулої війни, зокрема супроти Німеччини. Війна Німеччини з іншими державами, доки вона не зачіпала України, вимагала від нас повної нейтральності, Україна поневолена большевицькою Росією і в стані боротьби з нею за своє самобутнє існування за державну суверенність не мала змоги, ні рації будь-як втручатися в справу чужої війни. Коли ж на переломі 1939-1940 р. з німецького боку були виявлені намагання на західних окраїнах і в Польщі втягти українців у війну на Заході й вербувати їх до спеціальних військових частин, призначених на західний фронт, Організація і все українство поставилося до цього рішуче негативно. Це пройшло немов непомітно, бо справа була неголосна, але нею було позначене важливе політичне рішення.

Коли ж Німеччина пішла війною проти Росії, нашого ворога, то Україна не могла прийняти неприхильно цього факту. Але тим ще не розв'язувалося питання взаємин між Україною і Німеччиною. Воно мусіло залежати тільки від одного: як поставиться Німеччина до державної суверенності України, чи буде шанувати українську суверенність, українські інтереси, чи буде шукати в Україні союзника проти большевицької Росії, — чи трактуватиме Україну як воєнну здобич і об'єкт своїх цілей. Українська самостійницька політика не могла керуватися тим, що гітлерівська Німеччина така, чи така, отже ми відразу проти неї. Ми мусіли стати і стали на позиції незалежної реалізації наших національних цілей, оборони наших прав і інтересів. А далі мусіла сказати своє слово Німеччина. Коли мало бути розв'язане таке глибоке рішення, згода чи боротьба між Україною й Німеччиною, то тут важили лише істотні, великі питання, а не другорядні чи далекі для нас моменти. І ще одно: коли в такій ситуації мала бути боротьба між нами — то треба було, щоб її неспровоковано і виразно спричинила Німеччина потоптанням прав і волі українського народу. Тому наша лінія дії була чітка: невідступне відстоювання справи державної незалежності, а під умовою шанування її — готовість до приязних взаємин і до спільної війни проти большевицької Росії, і тільки проти неї. Таку політичну

лінію ми вважаємо за єдино правильну, її ми намітили, її реалізували і важкими жертвами відстояли — і до неї завжди признаємося. Віримо, що історія її повністю схвалить. А чужий політичний світ також мусить об'єктивно визнати за нами слушність і шанувати нашу поставу.

І ще з одним закидом ми зустрічаємося: чому ОУН так помітно висунулася на перший план у відновленні державності в 1941 р., чому виразно зазначала свою ініціативу й на чільні місця у відроджуваному державному житті висунула своїх членів? Ті, хто шукають матеріалу для обвинувачень, вбачають у цьому амбіції, жадобу влади, перегони, щоб хтось не випередив і т. п. — а не хочуть бачити того, що наочно виявилось в живій дійсності. Отже тут вирішальними були три питання: питання самого проведення плану, питання відповідальності і питання збереження зайнятих позицій. Все, що було зроблено в червні-липні 1941 р. можна було провести тільки порядком революційним, захопленням німців несподіванкою, дуже швидким і рішучим діянням. Це могла і мусіла підготувати й організувати сама ОУН. Якби справа була спрямована на рейки спільної, міжорганізаційної дії, Гестапо заздалегідь її паралізувало б.

Було передбачено наперед, що німці поставляться вороже, застосують безоглядні репресії, будуть намагатися змусити до відступу, скасування і т. п. Так і сталося. Від самого початку ув'язнення членів Державного Правління й частини Проводу ОУН представники німецького уряду старалися всякими методами схилити до скасування чи саморозв'язання Державного Правління. Представники Розенберга запевняли, що німецький уряд не виступає проти державної самостійності, тільки з нею треба зачекати, а насамперед концентрувати все для розгрому СССР, пропонували широку співпрацю з українцями, давали термін — 2 роки для поступового запровадження державної самостійності України і т. п. Коли ж такі обіцянки не могли спонукати до скасування актів, тоді прийшли на чергу ультимативні домагання з загрозами репресій супроти Організації і цілого народу, як у ворожій країні. І нарешті дійшло, як відомо, до застосування цих погроз.

При підготові відновлення самостійної української держави проти волі Німеччини передбачалося такий розвиток і враховано німецькі репресії. Отже йшлося про те, хто, який політичний чинник виступатиме як відповідальний, з усіма наслідками цього. Треба було виступати з відкритим шоломом. Коли не було змоги в даній ситуації зброєю оборонити українську державність, то було конечно, щоб ті, хто її очолили, не ховались ніяким способом і не зреклися її під жодним тиском. Революційна ОУН вважала, що мусить взяти на себе відповідальність і обов'язок відстояти перед світом і перед ворогом право і волю українського народу. Тому в самому Акті 30 червня була виразно зафіксована ініція-

тива ОУН, а Державне Правління очолив член Проводу ОУН. Зроблено все так, що на Організації зосередилася відповідальність, слідом за цим і всі репресії ворога, спрямовані проти української держави, впали на ОУН, яка була загартована і підготована до боротьби, а не на інші українські політичні чинники.

В той період ОУН мусіла висунутись на чоло. Інші політичні чинники були готові йти цим шляхом доти, поки не дійшло до неминучого, одвертого конфлікту з Німеччиною. Вони були схильні до іншої політичної тактики, не до ставлення справи на вістрі меча, — радше до пасивного опору, ніж до активного рішучого виступу в тій ситуації, на початку німецько-більшевицької війни. На початку боротьби на два фронти ОУН не могла розраховувати на співучасть інших політичних середовищ. Ситуація була така, що не було змоги для явної, легальної дії таких чинників і організацій, які хотіли стояти на позиціях державної незалежності України. А підпільні, революційні методи дії, крім націоналістичного руху, іншим середовищам не відповідали. Вони поступово переставали себе проявляти як діючі політичні фактори. На поверхні лишилося »відполітизоване« громадсько-суспільне життя в тих формах, які дозволяла німецька окупація і куди влилося багато сил. А самостійницьке політичне життя концентрувалося в націоналістичному підпіллі, яке стояло одночасно в боротьбі проти німців і проти большевицької Росії».

(Степан Бандера: «Слово до українських націоналістів-революціонерів», 1948)

Андрій ГАРАСЕВИЧ

КИЇВ

Ударами здригнеться далечінь,
Загровами покриється багрово.
Проти мечів підіймуться мечі
І порохом руїн закуриш знову.

Крізь дим пожеж, харчання і кличі
Потвори танків у вогні і крові,
З дітьми зарізаними на плечі
Знов тіні Гонтові й Залізнякаві.

І поховують... Сломин припадає
Страшні могили, наче древній порох,
І встане сонце дуже й молоде

Над вежами Софійського Собору,
На ліс, на степ, на гори і пороги
Заграють дзвони пісню перемоги.

Д. ДОНЦОВ

30 ЧЕРВНЯ 1941 РОКУ І СУЧАСНІ ШАШЕЛІ

*Людській шашелі! Няньки,
Дядьки отечества чужого!
Не стане ідола святого,
І вас не стане!*

Т. Шевченко

Проголошення відновлення української держави, знищеної червоною Москвою, — Акт 30 червня 1941 р. досі викликає напади злоби з боку емігрантських шашелів.

Справжньої причини злоби вони не зраджують (про неї нижче), маніпулюючи «аргументами», хоч які ці аргументи наївні і недоречні.

Говориться про «нереальність» Акту 30 червня, бо скоро по проголошенні скасованого дійсністю.

А тим часом і проголошення самостійності України в 1918 році і соборності в 1919 р. теж були короткотривалого «реального» існування. Дуже короткотривалим було також існування незалежної Карпатської України. Не довго тривала й Західньо-Українська Республіка... Отже ці «аргументи» редакторських шашелів еміграційних, не мають жодного сенсу.

Так само й інші. Що, наприклад, держава, проголошена 30 червня, не встигла створити належного державного апарату. Але ці самі шашелі, навипередки з більшовиками, вмовляють в еміграцію, що московське генерал-губернаторство в Києві — є *наша* держава, дарма, що не має вона ні власної влади, ні своєї території, бо створена «на нашій, не своїй землі», ні вільної людности (три основні моменти правового поняття держави), бо все населення УССР є закріпачене чужим панам, чужій владі і чужій московській державі.

Наївні і зовсім недоречні аргументи шашелів проти Акту 30 червня. А стверджую це не для полеміки з шашелями (бо з ними не полемізується), а для їх *здемаскування* перед читачами, які не втратили тверезої думки і не запродали сумління дияволові.

Аргументи шашелів випливають не з *процесу мислення*, вони *подиктовані їх серцем раба*. Це ж про цю породу людей говорив І. Франко — «але мозок їх — раб, але серце їх — раб».

Це, кажучи мовою Шевченка, — люди з вродженим нахилом «сидіти нишком», як та «капуста головата», всякому служити-годити, всякому панові «патинки лизати» і летіти на кожний наказ — «дайош!» або — «герш ту, хамів сину!» — того чи іншого пана.

Їх плебейська душа добирає собі й відповідну, менше, або більше пишноцвітну «патріотичну» ідеологію. Але лише як прапор, напис,

або гучну фразу («самостійність», «соборність», навіть «державність») на святкуваннях і бенкетах.

Де ж іде про конкретні політичні дороговкази і тактику, — там зараз бачимо отого Ярему... з «рабським серцем» і «рабським мозком». Зараз тоді починається оскаженіла нагінка на тих земляків, які не втратили своєї ідеї, ні не забагнули своєї душі, в яких не зломився характер і не згасла віра в велике завдання України.

Разом з нагінкою на людей ідеї і характеру, шашелі починають вмовляти, що України, за яку боролися найкращі з нації в 1914-1921 роках, а потім в часі другої світової війни (а до останніх належать і УПА і автори Акту 30 червня), — що тої України більше «не може бути»... Може бути лише УССР — «наша держава»...

Твердять шашелі, що в годину, коли рештками сил нація боролася проти навали Москви, — що тоді справжніми патріотами були не ті, що цю боротьбу очолювали, а ті, які перекидалися на сторону Москви («катам помагати»), як М. Скрипник, В. Винниченко, М. Грушевський і т. п.). А кінчили шашелі цинічним гаслом — занехати всяку власну ідею і всяку боротьбу за неї і «падши, поклонитися» дияволу і славословити «рідних» юд. Політика «пів дулі», як максимум національних «здобутків».

Певно, що люди з такою психікою мусять для заспокоєння своєї безсовісної совісти, — в болото доптати тих (в тім і авторів Акту 30 червня, і самий той Акт), які мають незламний хребет і незасмічену «московською блекотою» душу. Ті з еміграції, що не відреклися відвічних ідеалів України і не бажають капітулювати перед чужинецькою силою, повинні собі не лише чуттєво, але й духово усвідомити *величезну вагу ідейну й практичну таких актів*, як Акт 30 червня 1941 року.

Люди цього віку, що розбивають голови перед ідолом матерії, — є чужі поняттю ідеї; чогось, чого не дасться ні побачити, ні зміряти, ні зважити, ні зрахувати, ні зфотографувати, ані з'їсти. Чуже їм поняття *сили невидимої ідеї в світі видимім, в чинах окрилених нею людей*.

Ця сила величезна! Навіть по смерті носіїв тієї ідеї. Навіть, коли їм не вдалося здійснити її. Тим більше, коли це їм — хоч на певен час — удалося.

Коли не помиляюся, то польський історик Кубаля (а може Шайноха) докоряє своїм землякам за напастування пам'яті Б. Хмельницького, «якому (писав) не могли дати ради за його життя, і який *ще нині грозить нам з могили*»... Ідея, яка сотки літ по смерті її, нехай тимчасового, реалізатора тяжила над правнуками противників великого гетьмана, як цілком реальна сила, як ефективний, активний чинник історії в душах нових і нових поколінь України, — такою була ідея гетьмана Богдана в його національній революції проти Польщі. Те саме дасться сказати про Івана Ма-

зепу, якого тіні, якого заповіту в душах нащадків його сучасників, — так само панічно бояться москалі XIX і XX віків. Бояться як реальної, діючої сили, — новітнього мазепинства, як *організуючої, страшною для Москви ідеї*. Хоч ідею незалежної від Москви держави козацької намагався, безуспішно, зреалізувати великий гетьман тільки два роки перед своєю смертю.

І що в порівнянні з тими велетнями нашої історії, в порівнянні з їх, ще нині промінюючою, організуючою й активізуючою ідеєю, є імена їх противників, «реально-політичних шашелів» тієї доби — Барабашів, Галаганів, Кочубеїв і Ногаїв? *Ті перші — по смерті лишилися живими, ці останні — були мертві за життя*. А коли звернемося до новітніх часів, — що в порівнянні з іменами С. Петлюри, Омеляновича-Павленка, Безручка, Натієва, Є. Коновальця, Р. Шухевича-Чупринки, С. Бандери, мучеників і героїв Крут, Базару і Української Повстанської Армії, — що в порівнянні з ними є постаті «реальних політиків» — Винниченка, Грушевського, Ю. Коцюбинського й цілої гурми соціалістичних вождів галицької і наддніпрянської України, які поїхали на поклін спадкоємцям Петра і Катерини, щоб «реально» і «позитивно» тим катам помагати?

І ще: яку організуючу національну ідею, що запалила б сучасників на боротьбу з дияволом, — можна викресати з творів такої «грізної Москви», як Тичина, М. Куліш, Рильський, Сосюра і їм подібні? Вони під тим оглядом стали вже живими трупами, як і їх жалюгідні реклямісти на еміграції, тоді як «кличний дзвін» О. Теліги, Ю. Клена, Ольжича, Є. Маланюка та інших, за виразом Ю. Клена, «квадриги Вістника», гудітиме довго в душах тих, які кують і куватимуть велике майбутнє. Про велетенський вплив замученого Москвою Шевченка за його безкомпромісові ідеї, його фанатичний патос, — вплив на наших сучасників, свідчать безуспішні спроби москалів втягнути його як провінціального поета в свій «старшобратній» пантеон; а ще більше по тих невдачах — кастрація його творів більшовиками, щоб по змозі зфальшувати образ його Правди перед нащадками.

Захоплююча сила всякої ідеї — в її непримиримості з ворожою ідеєю. Всі великі ідеї, які руйнували одну форму життя, натомість творили нову, — були непримиримі. Всі вони були викликом існуючому. Запалюючи своїх визнаців фанатичною любов'ю до своєї ідеї, вірою в неї, що виключала сумнів, така ідея будила непереможну енергію в душах adeptів, скорше чи пізніше забезпечуючи тій ідеї тріумф.

Такою була ідея державности України, піднесена Богдановою і Мазепиною булавою. Такою була ідея, якою наперекір соціалістичним «соглашателям» горіла Україна в 1917-21 роках. Такою була ідея, якою була надихана УПА. Такою була й ідея державности, проголошена 30 червня 1941 року. Вона ж і Акт того дня, дала почин новій повстанській акції на Україні, новій після 1917-

1921 рр. І якраз неприєднаність цієї ідеї, виклик, що вона його кинула двом велетенським потугам, перед якими тремтів світ, — якраз це є запорукою майбутньої перемоги цієї ідеї і начасности й конечности її нового проголошення 30 червня, двадцять п'ять років тому. Цей Акт і його ідея апелювали до найшляхетніших почувань нації, до її найжиттєвіших і найкращих елементів. Спричинився він до їх активізації, до того, що тлумлений і гашений вогонь спротиву злomu, — знову спалахнув на Україні, запалюючи собою нові покоління.

Цей Акт, нарешті, спричинився до вияснення позицій в нашому внутрішньому політичному житті. Він ще раз показав, під яким стягом може йти незалежницька акція в майбутньому: під стягом націоналізму. Під стягом, який має своє виразне «За» і своє виразне «Проти» — в ідеї і свій виразний шлях — боротьбу.

Натомість прогресивне українство з «демократів», радикалів, соціалістів і «розкайних» бувших націоналістів, задивлених у брежневсько-малоросійські «кадри» (а деякі в тель-авівських «апостолів» з-під прапора Райса), — без своєї ідеї, без патосу боротьби, — ця прогресивна інтелігенція обернулася політично в «гнилу колоду», або в «людських шаселів», в політичних капітулянтів і банкрутів, в колоду на шляху до визволення України.

Середовище, в якому зродилася УПА і з якого вийшов Акт 30 червня, — з тими шаселями не має спільного шляху.

Не стане шаселевого ідола і їх не стане. Якщо і відіграють вони якусь роллю в майбутньому, то лише роллю нових Барабашів, Кочубеїв — роллю і коротку і ганебну.

Не творять життя *живі трупи*.

Марко БОЄСЛАВ

ВІЗІЯ

Співай, моя гаряча кров,
Пean хороброму металю —
Хай бризнуть полум'ям багровим
Мої святі, хороші далі.

Я бачу день благословенний —
Тебе, Вітчизно, на престолі.
Душе моя, напруж всі вени,
Гукай — осанна! — серце, Волі!

Д-р Олександр МАРІТЧАК

АКТ 30 ЧЕРВНЯ 1941 РОКУ

Акт відновлення української держави 30 червня 1941 року і його значення дехто оспорує. Деякі наші політики твердять, що цей Акт був не на часі, замало підготований і не міг знайти зрозуміння у німців. Нашим завданням є дати належне наświetлення цього Акту з чисто об'єктивного становища. Оцінюючи тодішнє положення українського народу взагалі, а українського населення у Східній Галичині зокрема, слід підкреслити, що з початком німецько-більшевицької війни існувало серед українського громадянства переконання, що українська справа повинна увійти в заінтересування міжнародного світу. Було ясным для кожного тверезо думаючого українця, що в цім історичнім моменті повинен наступити з української сторони Акт, який стверджував би право українського народу до самостійного державного життя. Дяля судила, що цей Акт був проголошений з ініціативи Організації Українських Націоналістів під керівництвом Степана Бандери, революційним порядком 30 червня 1941 р., себто першого дня приходу українських і німецьких частин до столиці Галицької області. Проголошення Акту 30 червня відбулося на Національних Зборах в залі Т-ва «Просвіта» у Львові, в приязності численних визначних представників українського громадянства Львова. Акт відновлення Української Держави проголосив голова Національних Зборів Ярослав Стецько, якого водночас уповноважено створити Тимчасове Державне Правління (себто уряд) для зорганізування української влади і державного життя на звільнених від большевиків теренах. Ярослав Стецько при формуванні Тимчасового Правління виявив політичну зрілість і дипломатичний хист. Він формував Уряд не за партійним принципом, але при узгодженні кандидатів з різних партійних угруповань, після їхніх кваліфікацій.

Само проголошення Акту 30 червня 1941 р. не могло мати жодного позитивного значення без його реалізації і то в загально-крайовім масштабі. І тут проявились державно-творчі здібності Ярослава Стецька, який при творенні Тимчасового Правління, звернув також увагу на Львівське Обласне Управління, яке за большевиків містилося в палаті колишнього Галицького Намісництва. Зайняття Львівського Обласного Управління відбулося в першій половині липня 1941 р. на підставі уповноваження виданого управою м. Львова. Обов'язки посаdnика міста Львова виконував тоді д-р Ю. Полянський, професор Українського Державного Університету за большевицьких часів. Зараз після зайняття Львівського Обласного Управління*, його голова явився в духов-

* У дальшому Львівське Обласне Управління означуватимемо початковими літерами — ЛОУ.

ного провідника українців греко-католиків Митрополита Кир Андрея, який щиро привітав зайняття ЛОУ і бажав успіхів у наладнанні крайової адміністрації. Представники ЛОУ повідомили про перебрання ЛОУ також коменданта німецької армії, який прийняв до відома цей факт і обіцяв переслати відповідне письмо голові ЛОУ.

Наладнання адміністрації Галичини наступило швидким темпом. З першого приміщення в будинку при площі Смольки, перенесено ЛОУ до палати колишнього Галицького Намісництва при Губернаторських Валах і зараз до праці в нашій адміністрації зголосилось понад 150 службовців, між ними деякі поляки, колишні урядовці львівського воевідства. Після zorganizовування ЛОУ одержали ми привіти від Станіславівського, Тернопільського і Дрогобицького обласних управлінь та багато привітів з провінції. Особливо сердечний привіт і пропозицію перебрати управу цілої Галичини переслав д-р А. Княжинський зі Станиславова. За згодою інших обласних управлінь ми рішили прийняти назву Управління Галичини і цю назву затримали аж до кінця урядування. В короткому часі zorganizовано на терені Галичини повитові староства, які контактувалися з ЛОУ, яке зі своєї сторони організувало наради повітових старостів для усунування адміністрації. Наше громадянство з одушевленням взялося до праці в різних ділянках громадського життя, не зважаючи на перші арешти провідників ОУН у Львові і на провінції.

В розгарі нашої праці надійшов день 30 серпня 1941 року і цього дня вечером прийшла до палати ЛОУ група німецьких урядовців, яка в доволі грубий спосіб наказала голові ЛОУ залишити будинок до наступного дня ранком, бо до Львова прибуде губернатор Ляш. Всякі завваження, що протягом ночі не можливо зліквідувати такої великої установи не помогли і ми повинні були наступного дня ранком залишити урядування, без упорядкування багатьох важливих справ. Однак наступного дня ранком змінилося поступування німців. Явився знову провідник німецьких службовців і «зволив» подати голові ЛОУ своє прізвище та в пристойній формі запропонував утворити ліквідаційну комісію для українського ЛОУ, з призначенням для неї приміщення в будинку при Площі Смольки, з двома кімнатами для німецького дорадника в особі окружного старости з Холму Гагера. Зазначити слід, що тактика німців у справі ЛОУ була суперечна з арештуванням тих членів ОУН, які брали участь в утворенні Тимчасового Державного Правління. Утворення Ліквідаційної Комісії для українського ЛОУ, призначення до неї німецького дорадника та визначення нового приміщення, було з правного становища доказом легалізації перебрання ЛОУ українською владою. Ліквідаційна Комісія діяла до 1 січня 1942 р. і звіт цієї Комісії затвердила вповні німецька влада. Здається однак, що наміри німців у справі ліквідації ЛОУ були інші. Коли мені довелося з кінцем 1943 р. стрінути полков-

ника д-ра Ганса Коха, німця-колоніста з околиць Станиславова, якого я знав ще з передвоєнних часів, а який знаходився в першій групі німців для ліквідації ЛОУ, — він подав, що мене мали німці арештувати, як голову ЛОУ, а він, д-р Ганс Кох, вирятував мене від арештування. Нема причини не вірити пізнішому професорові Г. Кохові, який особисто був приязно наставлений до української справи.

Реалізація Акту 30 червня 1941 р. проявилася в першій мірі в перебранні влади в Галичині, бо Українське Державне Правління не могло довше діяти з причини арештування його голови. Все ж таки, Управління Галичини тривало близько 3 тижнів, дало, як на воєнний час, надзвичайні результати і дістало врешті легалізацію з боку німецької окупаційної влади. Слід також підкреслити, що в тодішньому стані речей м. ін. перебрання влади в Галичині мало позитивне значення для Акту 30 червня 1941 р. із становища міжнародного права. Виходить з цього ясно, що Акт 30 червня 1941 р. був історичною konieczністю, бо тодішнє міжнародне положення та початок походу німців на Схід Європи, вимагали від українського проводу акту, який вказував би на право українського народу до незалежного державного життя.

Реасумуючи подані вище дані, належить підкреслити значення Акту з 30 червня 1941 р. в таких моментах:

1. Проголошення права українського народу до незалежного державного життя, створення Українського Державного Правління і перебрання адміністрації Галичини українською владою.

2. Хоч Акт 30 червня 1941 р. був Актом українського проводу без огляду на становище гітлерівського режиму до цього Акту, він давав німецьким політичним чинникам нагоду до зміни своєї політики і до признання права українського народу до незалежного державного життя. Таке признання прав до державного життя іншим поневоленим Москвою народам могло змінити вислід війни. Але добра нагода не часто приходить і національний егоїзм німців та їх нерозуміння ваги історичного моменту перемогли розумний підхід до проблеми Сходу Європи.

3. Не можна також поминути значення Акту 30 червня 1941 р. із становища міжнародного права. В міжнародному праві відома є засада *»ius postliminii«*, тобто *»права післядіння«*, яке бере до уваги попереднє становище даної держави, втрату державности та акти, які зміряють до відновлення держави*. Акт 30 червня 1941 р. проголошений у важливому історичному моменті, вказував на право українського народу до самостійного державного життя. Значення цього Акту може бути важливе при майбутніх міжнародних конференціях, які, при упорядкуванні європейських справ, мусять також зайнятись справою української державности та права українського народу до його національних територій. У та-

* Доцент Львівського університету д-р Губер написав наукову працю про *»ius postliminii«* в міжнародному праві для вжитку польської дипломатії.

кому випадку нема сумніву, що Акт 30 червня 1941 р. може принести українській справі велику користь.

Подані вище аргументи вказують на вагу Акту 30 червня 1941 р. та треба надіятись, що українські політичні чинники і українська громадськість дасть належну оцінку Актові відновлення української держави 30 червня 1941 року.

Адміністрація Галичини

Акт відновлення Української Державности 30 червня 1941 року, проголошений Організацією Українських Націоналістів під проводом С. Бандери, належить вважати важливою подією в історії визвольних змагань українського народу. Цей Акт був прийнятий великою частиною українського населення як Акт історичної ко-нечности в тодішній війсьній та міжнародній ситуації. Він давав Німеччині шансу використати його для оформлення відповідної політичної акції на Сході Європи, яка, при відкиненні безглуздої расової політики, могла змінити хід подій на Сході.

30 червня 1941 р., зараз після відступу большевиків зі Львова та приходу до Львова українського легіону і українських Похідних Груп з частинами німецької армії, появилися українські синьо-жовті прапори на львівському ратуші, а у вечірніх годинах відбулися у великій залі Т-ва «Просвіти» в Ринку Національні Збори при численній участі представників українського громадянства, на яких проголошено Акт Відновлення Української Державности. Українці сподівалися, що німці зрозуміють загрозу з боку Москви і коли належно зорієнтуються в ситуації на Сході Європи, підтримають українські національно-державні аспірації. Українські провідники взялися зараз до праці, бо, очевидно, самого проголошення відновлення української державности не вистачало, але треба було його здійснювати. В першу чергу наш провід назначив проф. університету д-ра Ю. Полянського посадником м. Львова, який взявши собі до помочі д-ра Степана Біляка, адвоката і колишнього посла до польського сойму, розпочав негайно урядування.

Само зайняття Управи м. Львова мало місцевий характер і для реалізації Акту 30 червня 1941 р. слід було перейняти адміністрацію Східної Галичини, яку втікаючи перед німцями большевики залишили в стані повного хаосу і безладдя. Перед тодішніми українськими провідниками виникло завдання перейняти адміністрацію українських земель у свої руки і поставити німецьку окупаційну владу перед доконаний факт. Вже в перших днях липня 1941 р. я одержав запрошення на збори делегатів українських організацій і установ та політичних партій, скликані Українським Державним Правлінням до його приміщення в будинку при площі Смольки ч. 3. Ці збори названо згодом зборами українських нотаблів, бо в них взяло участь багато визначних членів

української громади міста. На порядку нарад тих зборів було, між іншим, перебрання адміністрації країни та налагодження адміністративного апарату Галицької Області. В нарадах дискутовано справу перебрання Львівського Обласного Управління (давнє Львівське Воевідство) та районних управ. Як відомо, большевики, зайнявши Східню Галичину, змінили давніший її поділ на три воевідства (Львівське, Станіславівське і Тернопільське) і створили чотири обласні управління, а саме — Львівське, Станіславівське, Тернопільське і Дрогобицьке, а на місцях польських, а раніше австрійських, повітових староств створили райони, які територіально не покривалися з староствами, але творили менші адміністративні одиниці. З чотирьох обласних управлінь найбільше значення мало Львівське Обласне Управління, яке визначало напрямні для цілої адміністрації Східньої Галичини. З цієї причини справа перебрання Львівського Обласного Управління мала особливе значення. В порядку нарад Зборів виринуло питання призначення особи для керівництва і перейняття Львівського Обласного Управління разом з великою палатою — будинком, де містилося за часів Австрії Намісництво Галичини, за часів Польщі Львівське Воевідство, а за часів большевиків Львівське Обласне Управління. Зазначити слід, що в часі зборів було видно з розпоряджень німецької окупаційної влади, що німецькі чинники не радо дивляться на намагання українців перейняти адміністрацію краю, а навіть кружляли поголоски про намірені репресії проти українців. В дискусії над справою зайняття ЛОУ несподівано виринула моя кандидатура на голову ЛОУ, що мене заскочило, бо перед засіданням ніхто про цю справу зі мною не говорив. Я особисто був зламаний понад 21-місячним перебуванням під небувалим терором та недавньою трагічною смертю мого 16-літнього сина Романа та не почував себе всилі зайняти це відповідальне і тяжке в даній ситуації становище, тим більше, що я не мав належного досвіду у веденні адміністрації країни. З другої сторони, я особисто не довіряв німцям і не бачив уже тоді з їхнього боку розумного відношення до української справи. Тому то я прохав не ставити моєї кандидатури і з своєї сторони запропонував на голову ЛОУ д-ра Костя Паньківського, якого хтось з присутніх тоді на засіданні згадав у зв'язку з цією справою, або д-ра Степана Біляка, колишнього посла до варшавського сейму. Але д-р К. Паньківський був тоді неприязний у Львові і, як я опісля дізнався, був призначений на інше становище, а д-р Степан Біляк головства не хотів прийняти. Не зважаючи на мої застереження, Збори вирішили повірити мені перейняти ЛОУ, при чому моїм заступником призначено м-ра Ярослава Спольського, а керівником важливого внутрішньо-адміністративного відділу — адвоката д-ра Михайла Росляка з Чорткова.

Зараз же після згаданих Зборів зголосився я у митрополита графа А. Шептицького, який з великим вдовolenням привітав

переїняття українцями ЛОУ і побажав нам успіхів у нашій праці. Перше приміщення для ЛОУ знайшли ми в будинку при площі Смольки ч. 3 і там негайно приступили до zorganizування 12 відділів Обласного Управління, призначаючи на персонального референта Івана Стефанишина, кол. урядовця Крайового Союзу. Після zorganizування відділів ми вирішили переїняти в посідання палату при Губернаторських Валах, що й довершили при допомозі д-ра Степана Біляка, який працював тоді при Управі м. Львова і постарався про дозвіл згадану палату зайняти. Новоприйняті урядовці одержали доручення упорядкувати будинок і бюро, які большевики залишили у повному безладді. Всі урядовці ЛОУ взялися із запалом до праці, і вже за кілька днів почали нормальну працю, при чому було зобов'язано до служби понад сотню урядовців.

Повітові староства відновили свою діяльність. Повітове староство під керівництвом д-ра Семена Шевчука стало організаційним зразком для інших повітових староств. Незабаром нав'язано було тісніший зв'язок між ЛОУ та повітовими староствами, а інші обласні управління зголосили готовість співпрацювати з ЛОУ, призначаючи йому керівну роль в адміністрації цілої Східньої Галичини, чи, як німці називали, »Дистрикт Галичина«. Особливо щиро відгукнувся окремим письмом до мене і точним звітом з діяльності д-р Антін Княжинський, з Станиславівського Обласного Управління. Значна частина Станиславівщини була зайнята мадярськими військами і там настали інші умови для наладнання адміністрації, як у Львівській області.

Вістка про перебрання українською владою ЛОУ відразу рознеслася по Львові та околичних місцевостях. Багато поляків зголосилися до служби при ЛОУ, а жидади мали надію, що при українській адміністрації знайдуть полегшу в їхнім розпачливо тяжким положенні. Між іншим німецька влада проголосила афішами, що всяка допомога жидам, зокрема переховування їх, буде каратись смертю. У своїм трагічній положенні жидади звернули очі на українське Обласне Управління і там шукали рятунку. Не тільки до бюро, але й до мого приватного помешкання голосилося багато жидів, особливо з-посеред адвокатських родин, з проханням допомогти арештованим жидам. Ми, очевидно, не могли багато вдіяти, бо німецьке Гестапо і взагалі німецькі урядові чинники ігнорували нас, проте індивідуально я, як і інші урядовці ЛОУ, старалися по змозі допомагати жидам. При тих інтервенціях часто зустрічалися ми з загрозою власного арештування.

Не зважаючи на всякі перешкоди, організація адміністрації на терені Східньої Галичини йшла швидким темпом, що пояснювалося сильною підтримкою селянства, робітництва та інтелігенції, як у Львові та його околиці, так і на провінції. Для належного означення засягу нашого діяння прийняли ми назву »Управа Галичини«, що було, зрештою, в згоді з інтенціями інших обласних

урядів. Однак, незабаром наступили передбачені мною події, себто наступ німців на наше Обласне Управління.

З кінцем липня 1941 р., працюючи в бюрі, я почув десь коло 8-ої години вечора кроки і німецьку мову в аудієнційній залі. За хвилину ввійшла до моєї кімнати група німецьких урядовців і військових старшин, всі в мундирах, і провідник цієї групи, високий, з суворим виразом лица, приступив до мого стола і запитав, що я за один. Я кинув оком на німців і між військовими старшинами побачив мого давнього знайомого д-ра Ганса Коха, який був у часі проголошення відновлення Української Держави 30 червня 1941 року. На запит я спокійно відповів, що виконую обов'язки голови Галицького Управління. На це провідник гурту заявив рішучим голосом: «Завтра цей будинок мусите опорожнити!» Коли я спитав, від кого приходить цей наказ, німецький урядовець, з напушеним лицем, повторив мені ще раз: «Завтра ранком будинок мусите опорожнити, бо приїжджає німецький губернатор Галичини!» Я завважив, що мені буде тяжко це зробити, бо в будинку працює понад сотня урядовців і ледве чи вони матимуть змогу за такий короткий час упорядкувати акти і передати всі відділи в належнім порядку. На це німецький урядовець відповів, що ця справа його зовсім не цікавить.

Не було ніякої ради. На другий день перед урядовими годинами прийшов я до бюро і повідомив урядовців про наказ німецької влади. Почали порядкувати акти. Але зовсім несподівано після 9-ої години знову я почув характеристичний стукіт чобіт і німецьку мову в сусідній залі. В бюрі з'явився знову вчорашній німецький представник. Приступивши до мого стола, він подав мені руку і вже чемним голосом назвав своє прізвище: «граф Ляріш». Зі своєї сторони я подав своє прізвище і попросив прибулого сідати. В дальшій розмові він почав оправдувати свою вчорашню поведінку і заявив, що не був належно поінформований про наш уряд і про нашу працю. Щойно вчора по відході одержав потрібні інформації і зараз повідомляє мене, що наше Управління мусить бути зліквідоване, бо німецький губернатор перебирає повну владу над областю Галичини. Для ліквідації справ нашої Управи він приділяє мені, як дорадника, окружного старосту з Холму, Гагера. Тим часом для нашої Управи призначив цей німецький висланник приміщення в будинку при площі Смольки ч. 3, де я мав старості Гагерові приділити дві кімнати для нього і двох його урядовців. Спосіб ліквідації нашої Управи мав я устійнити з старостою Гагером та з внутрішнім відділом Дистрикту Галичина, шефом якого став опісля д-р Бауер (згинув у 1943 р. в наслідок атентату). Староста Гагер виявив себе доволі культурною людиною і майже не мішався до справ ліквідації нашого Управління Галичини.

Так покінчилося урядування Української Управи Галичини, великої ваги якої не могла зрозуміти німецька окупація. Від 1 серпня 1941 р. перейняв адміністраційну владу над областю Східньої Га-

личини губернатор Ляш. Його господарювання вже з самого початку вказувало на те, що німці проваляться зі своєю самогубною політикою не тільки у Східній Галичині, але взагалі, зокрема на терені Советського Союзу.

Подаю ці спомини про перейняття Управи Галичини українською владою тому, що у відомих мені публікаціях про Акт 30 червня 1941 р. не згадується в належнім наświetленні про цю важливу подію. Все ж, ця подія була великої ваги, бо вона реалізувала відновлення української державности в наглядний для всіх спосіб. Слід підкреслити, що німці оцінили цю революційну дію поважно, бо після встановлення німецького Дистрикту Галичини погодилися на встановлення Ліквідаційної Комісії для Українського Управління Галичини, яка діяла до 1 січня 1942 р., та призначили до неї свого відпоручника в особі окр. старости Гагера. Таким чином німці признали легальність перейняття українцями управи Галичини. Подані вище факти мають велике значення не тільки зі становища науки міжнародного права, але також для умотивування наших прав до Галицької Области на майбутній міжнародній конференції для впорядкування європейських міждержавних відносин.

Завважити врешті слід, що реалізація Акту 30 червня була нелегка і пов'язана з поважним ризиком. Ще перед ліквідацією Українського Управління Галичини наступили арешти Ярослава Стецька та інших українських провідників. Коли я з кінцем 1943 року стрінув у Львові проф. д-ра Г. Коха*, він пригадав собі мое урядування в Управлінні Галичини і подав, що в липні 1941 р. я мав бути арештований Гестапом, як голова Управління Галичини, та що він, Г. Кох, мене вирятував. Випадок захотів, що мене обминула в'язниця, а може й концентраційний табір.

Українське Львівське Обласне Управління

Після виповідження війни Німеччини Советському Союзові вже 30 червня 1941 року ранком перші українські й німецькі змоторизовані стежі прибули до Львова. Советські війська залишили Львів і до Львова увійшли українські й німецькі військові частини. З українськими відзнаками прийшли до Львова українські військові відділи. Розпочалися розмови й привітання. Я з родиною вийшов зі сховища й опинився у своїм мешканні в ринку напроти ратуша. За короткий час застукав до мого мешкання вояк з українською відзнакою й просив дозволити йому вмитися після непереспаної ночі. Очевидно ми прийняли його дуже сердечно й запросили вояка до снідання й розмови. Відомості про наших емігрантів у Кракові не були приемні, але мій гість у дальшій розмові повідомив мене, що вечером о год. 8-ій у залі Товариства »Про-

*) Німецький колоніст з Галичини, якого не слід ідентифікувати з Еріхом Кохом — катом України в часі німецької окупації.

світи» відбудуться *Народні Збори*, на яких Ярослав Стецько, перший заступник голови ОУН, проголосить відновлення Української Держави. Після візиту я повідомив про Народні Збори моїх приятелів і знайомих та вечером явився у переповнений уже залі «Просвіти» в ринку на зборах. Після відкриття Національних Зборів п. Ярослав Стецько, голова Національних Зборів, проголосив Акт відновлення Української Держави. По радіо на другий день відчитано пастирський лист голови Української Католицької Церкви Митрополита Андрія Шептицького та згодом голови Української Православної Церкви на Волині Владики Полікарпа. Після слова Я. Стецька відозвався голос із залі: «Приймаємо до відома Акт проголошення відновлення Української Держави і цей Акт затверджуємо». Після цього ціла зала почала співати грімко і з ентузіазмом український національний гімн «Ще не вмерла Україна». Коли учасники Зборів вийшли на ринок Львова, то побачили його в численних українських прапорах, які появилися також у сусідніх вулицях на будинках українських установ.

Наступного дня родини арештованих заповнили усі львівські в'язниці, щоб відшукати своїх рідних, яких замучило НКВД.

2-го липня після обіду прийшов до мого брата гість д-р Л. Ребет, дуже милий молодий чоловік мені ще незнаний і передав мені запрошення прем'єра Я. Стецька на засідання Уряду та т. зв. нотаблів у кам'яниці під ч. 4 Площа Смольки та попросив мене до авта. Питаюся в якій справі. Д-р Л. Ребет не міг мені дати жодних інформацій, лише сказав «адміністративних».

Після приїзду до будинку при площі Смольки ч. 4 я з д-ром Л. Ребетом увійшов до просторої залі, де відбувалося засідання Уряду і нотаблів під проводом прем'єра Ярослава Стецька. Він привітав мене і зараз заявив, що для налагодження адміністрації належить обняти колишню палату австрійського Намісництва при Губернаторських Валах і на чолі Обласного Управління поставити д-ра Олександра Марітчака, адвоката і професора Університету та в 1918 році українського повітового комісара в Рудках. Бесіду попросив Збори голосувати над відповідним внесенням. Ухвалу прийнято одноголосно. Заступником губернатора обрано мґра Ярослава Спольського. Я попросив прем'єра повідомити посадника міста Львова проф. д-ра Ю. Полянського в справі видання уповноваження для українського губернатора перейняти будинок колишнього Намісництва для урядування. Я умовився з мґром Я. Спольським зайняти будинок наступного дня, себто 3-го липня 1941 р., година 9 рано. Йдучи додому я зустрів проф. Ю. Полянського перед ратушею і він був занепокоєний моїм рішенням, зазначаючи, що німці арештували польського прем'єра Бартля й можуть це саме зробити з нами, — «а нам Вас шкода». Я сказав моему приятелєві д-ру Полянському: «Багато українців уже в

молодім віці ризикують, тож часами й нам приходитьсь ризикувати».

На другий день я з Я. Спольським були перед палатою з деякими розбитими шибамі, щоб розпочати урядування. Перед палатою стояв мужчина в мундирі, як показалося сторож палати. Брама була зачинена. Я показав йому уповноваження міста для зайняття мною будинку. Він, поляк, відповів нам, що ключів від палати не може нам передати, бо зараз у сусідній кімнаті є 2 німецькі офіцери, які мають наказ обняти будинок для війська. Вони заповіли, що інші кандидати на будинок будуть арештовані. Пересторога для нас була поважною й ми відійшли. Питаю Спольського що робити? Він каже — повідомити нашого прем'єра. Але я рішив поїхати до військової команди при вул. Академічній, де урядовав німецький комендант фронту. Генерал негайно нас прийняв і запитав в якій справі приходимо. Я подав генералові, що український Уряд іменував мене губернатором Східньої Галичини (Львівської області) й я маю зайняти будинок колишнього австрійського намісництва, але там є 2 німецькі старшини, які мають доручення зайняти будинок для війська. Я говорив доброю німецькою мовою й генерал запитав мене, чи я є німець. Я відповів, що українець, колишній австрійський громадянин. Він хвилину задумався й потім заявив: »Сідайте при столику, закурить цигарку й почекайте, аж я подиктую на машині приказ до німецьких військових частин, щоб німецьке військо не займало палати, та щоб палату передано українському губернаторові. Копію мого приказу з печаткою і моїм підписом даю вам і прошу використати цю копію приказу ще сьогодні. Коли б ви мали якінебудь перешкоди — повідоміть мене«.

Я подякував генералові за полагодження справи, а він стиснув мені руку. Після авдієнції я з Я. Спольським пішли до будинку області й там застали ще німецьких старшин. Я показав їм копію приказу. Вони засалютували мені й наказали сторожеві передати ключі від палати. Ми пішли оглянути гору будинку й поручили сторожеві зробити порядок на 2-ох поверхах, бо на наступний день розпочинаємо урядувати.

Від 4-го липня р. розпочали ми урядування Обласної Управи. Зорганізували 12 Відділів та в порозумінні з львівським старостою д-ром Семеном Шевчуком, відомим львівським адвокатом, скликали до Львова представників повітових староств і створених »советах» районів для нарад у важливих адміністративних справах. Я вибрав у тижні середу і п'ятницю для авдієнцій в Головній Управі, на домагання населення Львова. На першу авдієнцію, яка відбулася у великій залі, де раніше приймав відомий австрійський намісник Потоцький, я прийняв польську громаду на чолі з дружиною прем'єра польського уряду Бартля. Багато жінок і два польські адвокати просили мене словами:

»Зістанься з нами, ми тебе шануємо й хочемо мати тебе воеводою«. Про що йдеться? — питаю. Жінка Бартля, колишнього прем'єра каже: »Гестапо заарештувало мого мужа 2-го липня ц. р.«. Я на цю заяву попросив присутнього польського адвоката до мого бюро, щоб також вислухав мого телефонування до Гестапо. Коли я телефонічно заявив, що роблю інтервенцію в справі Бартля — то після кількох хвилин отримав відповідь — »розстріляний«. Я подав це польському адвокату з тим, щоб зараз не говорив про це з вдовою, бо вона може зомліти тут, а в місті буде зараз сенсація.

До мого Обласного бюро й приватно до дому приходило багато українців і жидів, однак я не міг багато допомогти. Німецькі урядовці, які незабаром приїхали до Львова в адміністративних справах, оцінювали нашу працю прихильно аж до часу прилучення Галичини до краківського Генералгубернаторства. 31 липня 1941 р. увечорі прийшла група військових і цивільних німців, яких провідник в урядовій формі повідомив мене, без подання свого прізвища, що я й урядовці Области мають завтра залишити будинок, бо до Львова приїде німецький губернатор. На другий день о год. 9-й вранці прийшов цей самий німець уже з меншою групою умундированих і представився мені: »граф Ляріш« та виправдував свою вчорашню поведінку. Ліквідаційна Комісія під моїм проводом мала діяти до 1 січня 1942 року в будинку на окремій поверсі кам'яниці при площі Смольки ч. 3 з двома кімнатами, зарезервованими для дорадника Гагера і його урядовця.

Так закінчилося українське губернаторство Східньої Галичини (Львівської Области). Але воно мало й має велике міжнародне значення для української державної справи.

»Перед Тобою, Українська молодь, як і перед цілою нашою еміграцією стоїть завдання зазнайомлювати чужинців з визвольною боротьбою українського народу. Роби це при кожній нагоді і всіма засобами. Використовуй для цього свої особисті знайомства, зв'язки з молоддю інших народів і міжнародніми організаціями молоді. Запалюй молодь усіх народів на боротьбу проти большевизму. Вона найскоріше зрозуміє Тебе, бо кожна молодь найживіше обурюється на неправду і насильство і завжди готова боротися проти них«.

(Із »Звернення Воюючої України до всіх українців на еміграції«)

Проф. В. РАДЗИКЕВИЧ

У РІЧНИЦЮ АКТУ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Бувають не раз у житті народу події, які не мають безпосередніх великих і бажаних наслідків. На перший погляд видаються вони, може, даремні, очайдушні. Все ж таки значення їх велике. Як електрична іскра очищують вони атмосферу, прояснюють краєвиди.

До таких подій жертвенно-сміливих, повних героїчного розмаху належить і Акт відновлення Української Державности, проголошений у Львові 30 червня 1941 р. Правда, українському народові не вдалося збудувати своєї держави. Шалений вихор скаженого німецького імперіялізму з одного боку і варварський танок дикого Сходу — з другого зв'язали, столочили й знівечили чарівну квітку Української Волі. Але її коріння залишилися в українській землі і в душі українського народу. Воно поглибилось Актом із 30 червня 1941 р. І прийде хвилина вона зазеленіє, зацвіте й звеселить пахощами українську землю від Прип'яті по Чорне море, від Попраду по Кубань!

Є на світі люди, по своїй вдачі і по своїй природі завжди невдоволені, що люблять відкривати плями на сонці, що залюбки критикують, коли критика легка. Критикували вони навіть геніального Хмельницького за те, що після бою під Корсунем зволікав, що не пішов із-під Замостя на Варшаву, що під Зборовом не взяв у полон польського короля й т. д. Але не зважаючи на всі ці міркування й докори, Хмельницький завжди залишиться Хмельницьким, геніальною постаттю в українському історичному житті, хоч і діло його не перетривало до наших часів. Так само й ніяка критична оцінка не позбавить Акту 30 червня 1941 р. його жертвенного повного посвяти героїзму.

Перед хвилиною ми мали нагоду почути текст пам'ятного Акту. Проголошено його, як тільки перші відділи німецьких військ увійшли до Львова після залишення його більшовиками. Проголошено його в залі Т-ва «Просвіта» на громадському зібранні, на якому проводив теперішній Патріярх ПУКЦеркви і Кардинал, мученик Йосиф Сліпий. Проголошення викликало сильне враження. Треба пам'ятати, що ця радісна хвилина прийшла після понурих, сірих, брудних днів московсько-більшевицької інвазії, після днів великого загальнонародного притгноблення, днів, повних жаху, тривоги й неспокою, коли голос кожного дзвоника в домі віщував нещастя, коли кожний стукіт до дверей проймав морозним холодом. Треба пам'ятати, що загал українського громадянства, як ударом обуха, був приголомшений масовим варварським убивством українських політичних в'язнів по тюрмах.

Нічого дивного, що момент проголошення Української Держави підніс серця вгору. Не тільки молодь захопилася. Молоділи в тих,

повних нових надій і сподівань хвилинах, і старі, сиві громадяни та з молодечим вогнем кидалися до праці. Прикладом для всього громадянства яснів білобородий князь Української Церкви, митрополит Андрей Шептицький, що свій пастирський лист 1 липня 1941 р. розпочав такими словами: »З волі Всемогучого і Всемилоствитого Бога в Тройці Єдиній зачалася нова епоха в житті державному Самостійної Соборної України. Народні Збори, що відбулися вчорашнього дня, ствердили й проголосили ту історичну подію. Повідомляючи Тебе, Український Народ, про таке вислухання наших багатьох молитов, взиваю Тебе до вияву вдячності для Всевишнього, вірності для Його Церкви і послуху для влади«...

В подібному високому настрої проголосив факт відновлення Української Держави і митрополит Української Православної Церкви. Впр. Полікарп у Луцьку 10 липня 1941 р.

Засідання новоствореного парламенту Української Національної Ради, що ним проводив сенйор українських політиків, д-р Кость Левицький, проходило ввесь час у святочному настрої на високому рівні при однозгідності думок у найважливіших питаннях. Українське громадянство кинулося до праці, кожний, без уваги на свої партійні політичні переконання, віддавав свої сили на послуги Батьківщині.

Я не хочу й не буду розглядати Акту 30 червня 1941 р. із становища формальних управнень; не буду торкатися також тогочасних партійних розходжень, залишаючи ці круті стежки політичним діячам. Затримаюся тільки при очевидних наслідках пам'ятного Акту, так, як їх бачу очима українського громадянина.

Отже Акт із 30 червня приневолив найперше німців — говорю про тогочасних німецьких можновладців, відслонити своє політичне обличчя. Свої політичні пляни й задуми вмілі німці спершу приховати. Загал українського громадянства не був іще зорієнтований, які є дійсні німецькі задуми в їх поході на схід. Акт 30 червня велів німцям скинути маску і тоді український нарід зрозумів, що їхня мета — зробити з України німецьку колонію.

Другий очевидний наслідок був такий, що, зрозумівши дійсний намір Німеччини, українське революційне підпілля розгорнуло всю свою активність почало зміцняти свої сили, що виступили до боротьби не тільки з большевицьким, але й німецьким наїзником в ім'я української незалежності і державності. Акт 30 червня зміцнив і збагатив ряди УПА, яка своїм героїзмом звернула увагу світу на Україну...

Сьогоднішній наш спогад це наш поклін ідейному Зривові 30 червня 1941 р. та його сміливим творцям. Це наш глибокий поклін і наше з глибини серця йдуче привітання тим борцям, що кричалися далі у лицарській боротьбі з московським наїзником.

Це також вияв нашої незламної волі досягнути мету, яка присвічувала Актіві 30 червня 1941. А тією метою вільна від нікого Незалежна Українська Держава.

В. МАКАР

НА ШЛЯХУ ДО ДЕРЖАВИ

(Спогад)

Вибух німецько-большевицької війни 22. 6. 1941 р. застав мене в містечку Сокалі над Бутом, на самому кордоні загарбаних теренів двох конкуруючих з собою народожерних імперіялізмів. Я був тоді наочним свідком панічної втечі большевицько-енкаведівських вельмож та бундючного в'їзду самовпевнених у своїй перемозі на сході Європи німецьких «юберменшів». Була гарна соняшна неділя. Того дня по полудні ми, гурток вчорашніх «советських громадян», зійшлись в пошкодженому гарматним обстрілом будинку союзу кооператив на нараду для обміркування положення та винесення рішень, що нам треба робити. Рішено насамперед zorganizувати народню міліцію для охорони магазинів і об'єктів загального громадського значення від грабунків жадібних наживи елементів. Не менш важною була справа організованого виступу українських господарів перед німецькою владою. До офіційної зустрічі з німецьким ортскомендантом та його ад'ютантами прийшло в понеділок 23 червня в будинку міської ради. Ортскомендант висловив своє задоволення і подяку українцям за спонтанне zorganizування міліції і перешкодження грабункам та погодився на запропонований нами склад тимчасової міської управи.

Перші дні нової влади були повні напруження і неспокою. Большевицькі армії поспішно відступали на схід. За ними просувалися нестримною лавиною німецькі війська. За Львів ішли ще бої. З довколишніх підлісних сіл алярмували раз-у-раз про появу большевицьких недобитків із залог прикордонних бункрів, які не встигли вчас відступити на схід. В селі Лучицях большевицькі мародери вбили українського священика о. Микуляка з родиною. В тартаку наступаючі п'яні німецькі солдати розстріляли всіх мешканців кільканадцяти будинків, під закидом, що до них хтось стріляв. Над містом майже кожного дня появлявся большевицький літак та обкидав бомбами скупчення німецьких автомашин на вулицях, вбиваючи знову ж цивільне населення. На кілька днів затримався в місті відділ гестаповських «фазанів», що дав усім поглядову лекцію методів діяння гітлерівського райху. Гестаповці забрали з державного банку кілька мільйонів карбованців і всі дорогоцінності, з-місця розстріляли 300 вибраних найздоровіших молодих жидів та від'їхали на схід, заповідаючи свій поворот за місяць-два. Вони були певні, що до того часу зовсім розгромлять СССР.

По їхнім від'їзді, ми почали щораз більше брати під свої впливи старенького і досить добродушного ортскоменданта. Ми страшили його большевицькими партизанами по лісах та діставали від нього

все більше карабінів і амуніції для озброєння наших міліціонерів не тільки в Сокалі, але й по селах.

Вже на другий день після вибуху війни почали через Буг перекрадатися поодинокі люди і групи з т. зв. «Похідних Груп», зорганізованих віддавна по німецькому боці демаркаційної лінії Організацією Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери та висиланих тепер з означеними завданнями на схід. Вони мусли критися перед все більше пильним оком німецьких стійок на Бузі та німецької польової жандармерії, яким дуже не по-нутру була ця мандрівка українського самостійницького активу на схід. Зорганізована нами повітова команда української народньої міліції в Сокалі, видавала їм посвідки в українській і німецькій мовах, що — мовляв — такий то чоловік, приналежний до громади «ікс» (в одному із східних повітів Галичини), вертається до своїх рідних. Ці посвідки неодному допомогли вирватися з німецьких лабет під час мандрівки на схід. В числі багатьох соток людей, які в останніх днях червня перейшли через Сокаль і одержали від нас супровідну посвідку, була теж дружина сл. п. ген. Шухевича-Чупринки з дітьми. Ми знали, що сл. п. ген. Роман Шухевич очолював в той час український курінь в складі німецької армії, яка мала здобути Львів.

У вівторок 1 липня в Сокалі вже кружляли неясні чутки про здобуття Львова, про гори змасакрованих большевиками трупів українських політ'язнів у Бригідках, і т. п. Про щось докладніше годі було в той час довідатись, бо майже всі радіоапарати німецька ортскомендантура skonфіскувала вже в перших днях після вибуху війни. Але в середу перед полуднем до бюро Тимчасової міської управи і Команди української народньої міліції зайшли нові гості, що саме приїхали з-за Буга. Це були: Микола Климишин, М. М-ч і М. Кравс (розстріляний німцями в Житомирі в лютім 1942 р.). Вони сповістили нас, що вчора зловили апаратом радіопередачу зі Львова з повідомленням про проголошення Народніми Зборами у Львові Акту відновлення Української Держави та створення Українського Державного Правління з Ярославом Стецьком як прем'єром. Ми прийняли цю вістку з бурхливою радістю. Але деякі речі були для мене неясні. Тому я взяв «на допити» Миколу Климишина, що був моїм шкільним другом з гімназійних часів та з часів польських тюрем. Микола не скривав передо мною правди, а сказав довірочно таке: Гітлер і його кліка ставляться скрито вороже до ідеї української самостійної держави. Вони трактують Україну і весь «схід Європи» як свій «лебенс-раум». В кругах вермахту маємо симпатиків ідеї незалежної України, Білорусії і ін., але вони не мають жодного впливу на політику Третього Райху. Тактика ОУН під проводом Степана Бандери йде тепер по лінії заскакування німців та творення доконаних фактів. Актом проголошення відновлення української держави будуть в Берліні напевно дуже заскочені і розлючені,

так що незабаром треба буде сподіватись протидії збоку Гестапо. Але на це нема ради. Нашим завданням є якнайбільше розголосити Акт відновлення Української Держави та творити на всіх ділянках самостійне українське життя, не оглядаючись на німців. Якщо німці мають (а вони напевно мають) якісь укриті наміри по відношенні до України і українців, то Актом 30 червня ми їх примусимо скинути маску і розкрити карти, що вийде тільки на користь українській справі. — Микола радив нам не відкладати справи, тільки кувати залізо, поки гаряче.

Вістки про події у Львові блискавкою облітали всі села, міста і містечка. Вони викликали скрізь величезний ентузіазм і радість, притьмарену тільки вістками про мученичу смерть у Бригідках багатьох рідних та знайомих. Між іншим, в числі закатованих був теж загальновідомий і люблений в Сокалі д-р Богдан Чайковський. Загал населення зразу не дуже застановлявся над тим, чи Акт проголошення був доконаний за згодою німців чи проти їх волі. *Народ прийняв цей акт як зовсім природню і самозрозумілу подію.* Ми, попереджені Миколою Климишиним, відповідно інструктували провідний актив по селах, де до голосу прийшли численні підпільники-революціонери з часів большевицької окупації.

На довірочній нараді повітового проводу рішено проголосити Акт відновлення Української Державности в найближчу неділю, 6 липня 1941 р. До Львова виїхав по довірочні інструкції та по всі потрібні матеріяли спеціальний кур'єр. Очікуючи нетерпеливо його повороту (а їзда до Львова була в той час ще сильно утруднена, а навіть ризикозна), ми вели інтензивну підготову не так до маніфестації, як радше до того, що могло після неї наступити, чи то збоку німців, чи збоку доволі сильного і численного в Сокальському повіті польського елементу. Ряди міліції по селах і в самому Сокалі сильно скріплено, очевидно, не питаючи згоди ортскоменданта. Всі сільські управи були в руках випробуваних і готових на все українських громадян. В самому Сокалі українські «батьки міста» з певним занепокоєнням і резервою сліdkували за нашими приготуваннями, бо не знали, як до маніфестації поставляться німці. Ортскоменданта повідомлено тільки, що в неділю відбудеться Богослуження подяки за визволення. Наші хлопці, міліціонери, приводили до ладу сильно знищену німецькими гарматними стрілами церкву св. Петра і Павла. На площі біля церкви поставлено трибуну. Тут мало відбутись масове віче і властива маніфестація.

На жаль, не все відбулось так, як нам бажалось. Передовсім не повернувся зі Львова наш післанець, так що ми не дістали на час ніяких потрібних матеріалів, зокрема тексту Акту проголошення та Пастирського листа Митрополита Андрея Шептицького. До того, наші старші «батьки міста», зміркувавши, що справа не зовсім лояльна по відношенню до німців, вмили від всього руки і

зайняли неутральну позицію. Та ми рішили все одно не відкладати проголошення, хоч прийшлося зрезигнувати з «паради», походу і ширшої програми.

Прийшла неділя 6 липня. На дворі була чудова погода. Церква св. Петра і Павла наповнилась вщерть людьми. Отець декан Нечай виголосив патріотичну проповідь, закликаючи народ до вірності Богові й Україні в цей переломовий час. По Богослуженні площу довкола церкви залили тисячні маси народу. Довкола трибуни, на якій маяв великий синьо-жовтий прапор, усталились потрійною лавою міліціонери під проводом д. Петра Щ. За ним — розколикана маса народу.

В схвильовану товпу я кинув з трибуни грімкий заклик-привіт:

— «Слава Україні!»

— «Героям слава!» — відгукнула маса, і з тисячів грудей зовсім спонтанно залунав спів-гимн «Ще не вмерла Україна».

Схвильований рівнож незвичайністю моменту, я розпочав з трибуни промову:

«Українці, громадяни Сокальської землі!

Мені припала велика честь сповістити вас про Акт відновлення Української Державности на звільненій від московсько-більшовицького ворога українській Землі...»

— Слава! Слава! Слава! — понеслось грімким гомоном по площі і всьому місті.

Я продовжував:

— «Цей радісний факт стався 30 червня цього року в княжому городі Льва, рясно зрошеному кров'ю українських борців і мучеників. На чолі Українського Державного Правління став член Проводу Організації Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери, довголітній в'язень польських тюрем, Ярослав Стецько...»

— Слава! Слава! Слава! — знов перебили оклики промову.

— «З підпілля, з тюрем, з заслання вертаються добре вам відомі пробоевики-революціонери, яких першою ціллю життя є самовіддана служба українському народові... В імені ОУН під проводом Степана Бандери я закликаю Вас бути вірними і жертвеними оборонцями ідеї Незалежної Української Держави, без огляду на все, що може нам ще принести ця війна...»

— Хай живе Українська Самостійна Соборна Держава!

— Хай живе непереможна Українська Нація!

— Хай живе Тимчасове Державне Правління України та його перший Голова Ярослав Стецько.

— Хай живе Організація Українських Націоналістів та її Провідник Степан Бандера!

— Слава Україні!»

Кожний оклик підхоплював народ, повторяючи грімко «Хай живе!» і на закінчення «Героям слава!»

Голосні оклики і спів притягнули увагу нечисленних німців з ортскомендантури. Вони стояли збоку і з цікавістю все обсервували. — «Це було гарно зроблено!» — ствердив пізніше ортскомендант. — «Масте здисциплінований народ!»

На трибуну вступив голова Тимчасової Міської Управи д-р Ст. Р-кий, захочений великим числом та ентузіазмом маніфестантів. Його промова була обережна, в ній він віддав належне і справі української державности і справі німецьких «визволителів». Що ж, треба було...

Маніфестацію закінчено відспіванням «Не пора».

Народ розсівався по вулицях міста в радісному піднесеному настрою. Хотілося вірити, що справді настала нова, щаслива доба історії України. Але душу мимоволі огортали недобрі передчуття, та одночасно росло завзяття й детермінація, *наперекір всім ворожим силам втримати, розбудувати й боротися незалежне українське життя на своїй землі.*

Кілька днів пізніше всім було вже відомо про арештування німцями Провідника Степана Бандери та Голови Українського Державного Правління Ярослава Стецька і їхніх найближчих співробітників. У пресі появилось німецьке «спростування», що — мовляв — про ніяке відновлення української держави не може бути мови, бож про це буде рішати пізніше... Берлін. (Як відомо, незабаром рішив прилучити т. зв. «Трансністрію» до Румунії, а Галичину до Генеральної Губернії, цинічно вибираючи для цього дорогу українцям дату 1-го листопада...).

Але розбурхана народня стихія не прийняла до відома цих німецьких «спростувань». В душах мас наростала все більше нехоть, а далі глуха злість і ненависть до туполобих німців за їхню неоправдану зарозумілість та політичну короткозорість. Українське життя ішло своїм порядком. Згідно з виданими Проводом українського націоналістичного революційного руху інструкціями скрізь по всіх містах, містечках і селах відбувались масові маніфестації в честь Акту 30 червня, получені з всенародньою присягою на вірність Українській Державі і її незалежному Правлінню. Це був справжній всенародній плебісцит, який мав особливо велике пропагандивне і мобілізуюче значення на Осередніх і Східніх Українських Землях.

Розбудова незалежного українського державного життя проводилась інтенсивно впродовж двох з половиною місяців, без ніякої уваги на те, чи це подобалось німцям чи ні. Вже в половині липня ми мали в самому Сокалі озброєну крісами сотню української народньої міліції в числі понад 300 людей. Українські інструктори вели з ними щоденний інтенсивний вишкіл. Раділо кожне українське серце на вид цього відділу 300 озброєних і умундированих (не в німецькі, а в свої українські уніформи) юнаків, які маршували вулицями міста. По всіх селах повіту була рівнож українська міліція, так що повіт нараховував тоді понад 700 озброєних

українських міліціонерів. Ніюдин ворожий диверсант, а шлялось їх тоді чимало, не міг просмикнутись крізь повіт непомітно для пильного ока української міліції! — До військового вишколу приймалось всю українську молодь і юнацтво. В сусідньому повіті, в Мостах Великих, відкрито підстаршинську школу.

Все господарське життя повіту було кріпко взято в руки українських фахівців. Українське шкільництво інтенсивно переорганізувалось під керівництвом досвідчених педагогів. Опікою і допомогою повертаючим з німецького полону українцям-червоноармійцям займався Український Червоний Хрест.

Щоправда, в містах ЗУЗ почали вже в серпні-місяці появлятись представники німецької цивільної влади, зокрема ляндркомісари, ляндсвірти, але вони з респектом оглядалися на те, що роблять і плянують українці.

Щойно в половині вересня 1941 р. Гестапо рішилось на рішучий удар. У Львові і по всіх містах виарештовано сотки українських націоналістів. Почалася ліквідація української державности німцями. Але одночасно з тим почало зростати українське підпілля ОУН, яке *виповіло боротьбу на життя і смерть як московсько-більшевицьким, так і німецько-гітлерівським окупантам.* В ході цієї боротьби прийшло до створення славної Української Повстанської Армії на Волині-Поліссі при кінці 1942 року, Української Народньої Самооборони (пізніше «УПА-Захід») в Галичині в липні 1943 р. та врешті Української Головної Визвольної Ради, як найвищого революційного керівництва українського народу на час його збройної боротьби за Українську Державу, — в липні 1944 р.

В половині 1944 року не стало на українських землях німецьких окупантів. На їх місце прийшли знову московсько-більшевицькі загарбники-людожери. Та вони застали весь народ *кріпко згуртований довкола ідеї незалежної Української Держави, під проводом УГВР, під збройною охороною УПА і під ідейним керівництвом ОУН.* Боротьба за повне визволення України ведеться з очайдушним завзяттям безупину далі, і вона *буде продовжуватись до остаточної перемоги українського народу, єдиного господаря української землі.*

Згадуючи сьогодні на чужині ці бурхливі події з-перед років, я згадую з болем в душі всіх тих безчисленних моїх Друзів, між ними й мого безабутного Брата, які все своє життя посвятили справі визволення України і чесно полягли в бою. При тому мені на гадку приходять глибокі хвилюючі слова сл. п. Гол. Отамана С. Петлюри:

«Шлях звільнення кожної нації густо скроплюється кров'ю. Нашою так само... «І та свята кров —» все відіграватиме ролю непокоючого тривожного ферменту, що пригадає про нескінчене і кличе продовжувати розпочате...»

Допоможи ж нам, Боже, гідно докінчити розпочате велике діло визволення!

Ю. ПОЛТАВСЬКИЙ

ВЕЛИКІ РІЧНИЦІ

Ми вже писали в нашому журналі про необхідність нової періодизації української історії. Це відноситься не тільки до нової історії України, але і до давніх часів. Варязька теорія генези нашої держави — безпредметна. Вона не витримує історичної критики і суперечить історичним фактам. Українська держава виросла з органічного підґрунтя української нації. Вирішальним для існування і відчуття національної приналежності не є назва. Німці, чи французи, італійці чи хорвати не завжди окреслювали себе тією назвою. Київська Русь — це Україна, русичі — це українці, Святослав, Володимир, Ігор чи Ольга — це українські володарі, без огляду на те, що вони не окреслювали себе терміном українці. Питання не в номенклатурі, але в глибинній суті їхнього почуття, їхньої духовості, культури, спільних наших з ними переживань і почуття приналежності до однієї великої сім'ї живих, мертвих і ненароджених. Генеза української нації і держави не сягає VIII стол., але охоплює епоху трипільської культури, епоху антів. Історія Києва сягає двох тисяч років, а Київ як столиця Української Держави — півтора тисячі років. У періодизацію української державности треба включити Антську Державу, як державу української нації. Був час, коли означена частина українців називала себе русинами, але це не мало вирішального значення для їх самопочуття національної єдності з Київською Руссю-Україною. Коли ж врахуємо трипільську культуру у комплекс нашої національної культури, коли духово-культурні й етично-правні цінності наших антських прапредків зглибимо і переведемо певні порівняння, беручи до уваги досліді наших археологів, етнологів, як теж чужі джерела — грецькі й інші, коли зіставимо народні звичаї і обичаї, залишки матеріальної культури тих часів — то духово-культурна єдність безспірна. Українська нація і українська держава проіснували під різними історичними назвами тисячоліття.

Для створення Української Держави нам не були потрібні варяги, які були лише легіонерами наших автохтонних володарів. Варяги, як й інші войовники, були абсорбовані, асимільовані тодішнім українським і пізніше автохтонним українським населенням. Теорія автохтонности української нації і її твору — української держави, заперечує в основі теж фальшиву московську теорію про «триєдину Русь». Українська Держава і нація існувала ще в передхристиянській добі. Християнство було легко сприйняте нашими прапредками. Воно відповідало духовості нашої нації.

Наше десятиліття має великі річниці: тисячоліття хрищення України, 2,000 років від оснування Києва, 1,500-річчя від часу,

коли Київ став столицею нашої Держави, 40-річчя від проголошення відновлення Української Держави 30. червня 1941 р. У зв'язку з тим треба наголосити останній період державности 1941-1950 рр.: Українське Державне Правління і двофронтна війна ОУН-УПА-УГВР, якій дав початок Акт 30. VI. 1941.

Цей Акт не був лише коротким епізодом. Як довго принаймні на частині української землі український народ, з допомогою ОУН-УПА, виконував свою владу, так довго існувала Українська державність останнього періоду історії нашої державности. Про існування держави не вирішує визнання її чужими державами, але власна влада на власній землі. До цієї категорії належить теж Карпатська Україна 1939 р. Епоха останнього періоду української державности — це героїчна революційно-державницька епопея ОУН-УПА, які були рушіями й організаторами цієї збройної і політичної визвольної боротьби. Цей період державности став всенациональним твором всієї нації, якої авангардом була й осталася ОУН, яка завжди захищала і захищає інтереси нації, а не кляси чи партії. Це всенародня сила, яка консолідує у визвольній боротьбі за державність усі творчі незламні самостійницькі безкомпромісові елементи нації, за владу якої на українській землі ОУН бореться.

О. ОЛЬЖИЧ

ЯСНІЄ ЗАЛІЗНА ДЕРЖАВА

Розкрийте зіниці, розкрийте серця,
Черпайте кристальне повітря.
Од віку земля не зазнала бо ця
Такого безкрайнього вітру.

Він віє шалений над стернями днів
Диханням незламної волі
Від дальних пікетів, вартових вогнів
Імперії Двох Суходолів.

Він віє диханням солоним, як кров
Тугих океанових надрів,
Що їх Севастопіль навсе розпорів
Кільватерним ладом ескадри.

Над хижим простором Верхів'я-Памір,
Сліпуча і вічна, як слава,
Напружена арка на цоколі гір
Ясніє Залізна Держава.

Євген МАЛАНЮК

ВЛАДА

Вона виростає, як бур'я, як шквал,
спадає мечем і пожегом,
вдаряє кордоном у груди навал,
нестерпним осліплює чаром.

Вона — як обіймів напруга п'янка,
як пристрасти хвиля жагуча . . .
Та крицею твердне державна рука,
Бо глянь: під вершиною — круча.

Лиш крок, лиш несхоплена хиба, як мить,
Секунда полетіш й перерви —
і серце порожнявою заgrimить,
нитками потріскають нерви.

То ж на хвилю, удар на удар,
однаково — сонце чи хмари.
Бо влада — це серце. В ній доля і дар,
і щастя пекуче, і кара.

20. 6. 1941 р.

Микола ВЕРЕС

ЧЕРВЕНЬ

Мов блискавка, надвое передерши
Небес загрозовичених альков,
В задимленім, далекім сорок першім
Ти, Червню райдужневий мій, прийшов.

І сонце засміялося над Юром,
Над повинню уквітчаних голів,
Здавалося — ніколи більше бурі
Не буде на оновленій землі.

Здавалосьь, що омріяну годину
Звіща усім церков святочний дзвін,
Що в течію з'єднаються єдину
Увільнені Дніпро, Дністер і Дін.

Здавалося . . . Здавалосьь так багато,
Та паростки жевріючих надій
Зів'янули, понівечені катом,
З яким прийшов ще гірший буревій . . .

Зів'янули? . . О, ні, вони живучі,
Безсмертям закарбовані вони —
Той подих Володимира на кручах,
Над Ворсклою бравурність рівнини.

Чергуються невпинно дні і ночі,
А в ранковім пробудженні бори
З гаями і левадами шепочуть
Про пам'ятні червневі вечори,

Про батька, що в тюрмі закатували,
Про кров неупокорених синів,
Краплина де свята її упала,
Там маків первоцвіт зарум'янів.

І з гордістю пригадую сьогодні
Їх зливу на Личакові . . . Гей-гей, —
Ці маківки — то сила всенародня,
То спомини минулих епопей.

А обрії наближують останню
Із червнем полум'ямим в небесах,
Тим червнем, що сьогодні в сподіваннях,
Стремліннях наших, мріях і ділах,

Тим пам'ятним, який у сорок першим,
На зудах роздвоєних заграв,
Держанням споконвічного довершив,
Що Січень в вісімнадцятім почав!

Леонід ПОЛТАВА

МОЯ УКРАЇНА

Не гладенькі вітри, не блакить тополина,
Не сумні вітряки, що чекають вітрів,
І не сонне блаженство глухих хуторів, —
Ні, сьогодні моя не така Україна.
Ти виходиш твердою, стрімкою ходою
Потайними стежками лісів і лугів,
І змиваєш сліди річковою водою,
І вкриваєшся сіном промерзлих стогів;
Ти підносиш обріз і рахуєш патрони,
Ти із кулями — серце вкладаєш в обріз,
Щоб злітав не один, — а сотні ешелонів,
Щоб не сльози летіли, — а шмаття коліс;
Ти приносиш пісок, сипнути в машини,

Ти стоїш на безсонних повстанських постах,
Ні, сьогодні — на щастя — моя Україно,
Ти уже не така тополино-проста!
Наче домна, кипиш і клеочеш зловісно,
Домна та, що у ній — не метал, не руда,
А усе твоє: радість і щастя, і пісня,
Навіть мова твоя, і любов, і хода.
Так не можна умерти. Такі не вмирають.
Хай скоріш тужавіс жадане лиття,
Щоб усі наші муки — оплатились докраю,
Щоб усі наші смерті — були для життя,
Щоб кордонів багнети розсунулись стіни
І у рідне гніздо — позліталась сім'я...
Я щасливий за тебе, моя Україно, —
Воскресаюча Мати моя!

Франція, 1949

30 ЧЕРВНЯ 1941 РОКУ

У землю, втомлену від мук,
Що знала вєсни лиш у січні,
Хрестами почорнілих рук
Ми уп'ялись навіки-вічні.

Гримить Батієва гора:
»Ніхто не вмер! Ніхто не вимер!
Вже Ольга сходить до Дніпра,
Хреста підносить Володимир!...«

Йде Київ у Червневий день...
Летять зі Львова блискавиці...
Блакиттю й золотом гряде
Поміж столиць моя Столиця!

Мазепа булаву простяг...
І Київ зводиться з руїни,
Як наша слава, герб і стяг,
Як вічний подвиг України.

В горнилі волі — гине зло.
І ми, у дні боїв і слави, —
Вквітчаєм Києва чоло
Вінком безсмертної Держави!

У Шевченкові Роковини,
9 березня 1981 року,
Нью-Йорк, США.

Проф. д-р Юрій БОЙКО

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІОСОФІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ

(Порядком обговорення)

(Продовження, 2)

Психологічна поразка комунізму відбилася й на його політично-економічній системі. Державна організація теоретично була для комунізму тільки переходовим етапом до часу дефінітивного закінчення світової революції, що мала у своїх наслідках знищити капіталістичний лад і збудовані на ньому держави. Таким чином, створення советської держави було спочатку для більшовизму тільки «прикрою необхідністю», що мала забезпечити йому опорну базу для дальшої боротьби за перебудову світу на бездержавних засадах.

В ідеї, советський устрій мав створити незнану ще систему демократії виробників (пролетаріату). Все населення ССРСР було поділене на дві категорії — «працюючих» і «непрацюючих». Перша категорія формально набувала всі громадсько-політичні права; друга позбавлялася не лише цих прав, але й можливості одержувати продукти усупільненого господарства. Конституція признавала за органи державного керування т. зв. совети, які теоретично мали складатися з виборних представників працюючих, і формально ставати організованим виявом народного суверенітету.

В дійсності ж уже на початку всю повноту влади в советській державі захопила комуністична партія в якості «провідного авангарду пролетаріату і світової революції». Зосереджуючи у своїх руках усі ділянки державного, господарського і суспільного керування, тримаючи під червоним терором усі вияви життя, діяльності і почувань народів ССРСР — компартія запровадила режим своєї диктатури, що офіційно утотожнювалася з «волею пролетаріату». Так створено було передпоилки, при яких на услугах компартії стала сама держава й ціле її населення, а сама вона зачала перетворюватися в кліку. При такому стані речей, всі конституції ССРСР, що їх час від часу все наново «перередаговував» советський уряд, мали тільки значення фікції.

Ми не маємо тут можливості довше зупинятися над розглядом процесу внутрішнього розкладу більшовицького партійного активу. Вкажемо тільки, що з кожним роком цей процес усе поглиблювався й дійшов тепер свого завершення у формах сталінського режиму. Режим Сталіна — це вже навіть не диктатура компартії, це нічим не обмежувана автократична деспотія людини, що звівши себе самого на височінь «геніяльного вождя» й «отця народів» —

порядкує життя величезної країни по власній уподобі, спираючися на гурт підібраних преторіанців — «апаратчиків». Так большевицька диктатура, з початкового засобу досягнення поставлених програмових цілей, перетворилася в персоналістичний режим сталінізму*, що став самоціллю.

Сталінізм** — це логічний наслідок примітивної програми большевизму, що свою ціль добачувала в механічному спрощуванні всіх різноманітних елементів життя та здійснювала її методами брутального, кривавого терору. Хвора концепція не могла створити здорових форм суспільного існування! Всяка диктатура, коли вона оперта на постійному політичному терорі і здушенні всіх виявів самодіяльності народу, стає ціллію в собі; вона водночас закономірно звужує і ту нетривку базу, на якій сама тримається. Так сталося і з диктатурою большевизму. Опанувавши владу та посівши всі зв'язані з нею соціальні привілеї і матеріальні користі — большевицька кліка все більше замикалася в собі. Вслід за «нетрудовими» елементами, від неї стали відриватися й ті соціальні верстви, які спочатку йшли за нею й її підтримували: робітництво й селянство.

Боротьба з нетрудовими, паразитними верствами (на них устрій монархічної Росії був справді дуже «багатий»!) не могла сама по собі викликати заперечень. Справді — в кого вони могли збуджувати симпатії?! Вся справа одначе в тому, що в цій соціальній реконструкції практичні методи большевизму цілком розійшлися з його теоретичними цілями. Розділ на «трудові» й «нетрудові» верстви давно вже перестав бути актуальним в суспільних і продукційних відносинах ССРСР. Застосовуючи його й тепер — сталінізм кермується в своїх критеріях не соціальними, а політичними міркуваннями: «певна», чи «непевна» дана людина, чи дана група людей в пануючій кліці? . . . Сучасність і соціальна структура ССРСР визначається новою вражаючою нерівністю. Право на існування мають там лише «преторіанці» сталінського режиму. Це ті всі — без міри обдаровані рангами, почесними званнями й медалями «герої Советського Союзу» — маршали, комісари, «орденоносці», «стахановці» й «висуванці». Ці справді мають усе, що тільки дати їм може голодне, босе, обідране населення сталінського «раю»! Але цих щасливих вибранців режиму — тільки зникаюча меншість! Всі ж інші, засуджені на варварське животіння, на сліпий послух пануючій кліці, на роллю зняраддя варварського режиму. Цих була багатомільйонна більшість!

Переродження компартії в замкнену касту пануючих бюрократів, змінило її дух і психологію. Її революційні пориви згасли. Сучасне її наставлення — це бажання безжурного уживання плодів «соціалізму» . . . для себе самої! Теоретичні ідеали, змагання, нове життя, нова людина — де всі ці кличі, що колись

*) Або брежнєвщини, як це є зараз, — примітка Редакції В.Ш.

**) Так само брежнєвізм — примітка наша, — Редакція.

захоплювали «стару гвардію» Леніна й казали їй кривавитися на революційних барикадах?! Ця «стара гвардія» давно вже зігнила в підвалах ГПУ, а її ідеали для сталінських можновладців* — це вже не більше, як «левацкая балтавня»... Всі вони станули вже політичними «реалістами»!

Поряд з цим переродженням компартії в бюрократичну кліку, змінилися погляди сучасного большевизму й на істоту та мету держави. Ця остання вже перестала бути для нього тільки «прикрою необхідністю»... По інерції ще й тепер виголошуючи святочні інтернаціональні й соціалістичні формули — сталінізм на ділі служить культові великодержавности, і то *великодержавности московської* — відновивши традиції колишніх царів. Це й не диво. Поставивши своєю ціллю вдержання влади для самої влади, большевизм неминуче мусів спертися на ту організаційну базу, яка цю владу може найкраще забезпечити: на державу. Він звичайно не від того, щоб при слушній нагоді посісти й цілий світ при допомозі «пролетарської революції»... Але де є певність, що це вдасться? Хто може ручити, що при збройному ударі ззовнішніми державними потугами, Советський Союз не розвалиться як гарбуз під ударом дрючка?! Тому большевизм воліє задовольнятися наразі тими можливостями панування, які дає йому СССР. «Краще ворона в руках — ніж орел у небі», — такою є сучасна політична філософія сталінізму. Ця психологія самозбереження вже від років визначає політику Советського Союзу. Вона була підставою творення сталінської концепції «соціалізму в одній країні» (у внутрішній політиці); вона також з'ясовує складні маневри сталінізму в політиці зовнішній.

Коли скоро після опанування влади, большевизм відірвався від народніх мас, а згодом почала творитися глибока прірва між кадрами компартії та її провідною верхівкою — то в останніх роках підпала процесам розкладу й сама ця верхівка. Періодичні «чистки» компартії, терористична ліквідація її «старої гвардії», розстріл найвищих командирів червоної армії й керівників державно-політичного апарату — ось майже повсякденні явища, що характеризують советський режим. І, що варто підкреслити, ці явища заіснували як певна закономірність саме тоді, коли сталінізм прийняв нову советську конституцію, що її деякі наївні чужинці дотепер схильні вважати за «найбільш демократичну у світі**»... Як бачимо, до існуючої державно-устроєвої концепції большевизму неможливо підходити з якимибудь теоретичними критеріями. Бо вона не більше, як парадокс, створений суперечностями життя й первісної комуністичної доктрини.

Большевизм не спромігся справитися з поставленими теоретичними завданнями й у пляні економічному, що був головною під-

* І брежнєвських теж, — Редакція.

** Коби лише чужинці, то не було б біди. Є деякі наші на чужині, що захоплюються тією конституцією, — Редакція.

ставою для його соціального експериментаторства. Найбільш класичною і додержаною в дусі комуністичної доктрини епохою — був т. зв. воєнний комунізм. Советська влада декретним порядком скасувала тоді приватну власність, особисту господарську ініціативу, товаровий, грошовий оборот і всі закони господарської продукції та обміну. Замість цього советську економіку опанувала однобока концепція розподілу нагромаджених ще перед революцією матеріальних багатств, без спроможности їх нового творення. Воєнний комунізм був фактично поверненням до часів т. зв. натурального господарства, з його примітивним обміном: він означав деградацію економічної системи на століття взад.

Це швидко зрозумів і Ленін, скасувавши воєнний комунізм і запровадивши «нову економічну політику» (НЕП), що тимчасово знову відновила обмежену власність і приватну ініціативу в господарському виробництві. НЕП був першою поразкою комунізму з його економічними теоріями загальної «уравніловки». Зійшовши на манівці власної доктрини — большевизм до неї вже не вертає. Логіка економічного розвитку та психологічна стихія народніх мас невмолимо штовхала його до повільної реставрації так легко знищених і так тяжко відновлюваних законів і засад економічної системи — з її комерційним розрахунком, законами собівартости, оплати праці згідно з ознаками кваліфікації та грошовим ринковим товарообміном.

На невдачах большевизму в економічній політиці відбилася насамперед та обставина, що самий марксизм, теоретично зорієнтований на чисто деструктивну фазу соціальної революції, не давав конкретного плану організації соціалістичного виробництва, а тим більше комуністичного розподілу його продуктів. Фатальний вплив мало й те, що большевизм — всупереч марксівській теорії про закономірність економічного назрівання соціальної революції — опанував владу якраз в Росії, де цих «закономірних» передполюск цілком не існувало. Цей парадокс змусив Леніна наспіх виробити... нову теорію, що вже еманципувала процеси соціальної революції від її економічної зрілості... В умсвах терористичної диктатури компартії, її вождеві вільно було конструювати які завгодно спекулятивні теорії! Та практично це справді не помогло. Бо як із самого дерева і глини неможливо збудувати складну машину, так і нерозвинена економічна система Росії не могла стати базою для соціалістичної реконструкції.

Ціла історія «п'ятирічних плянів соціалістичного будівництва» в СССР — це історія безпомічних компромісів фантастичної доктрини з переможними законами економіки та її розвитку. В економічному відношенні, сталінізм — це не комунізм і не соціалізм; це своєрідна форма державного капіталізму, де основні методи приватновласницької капіталістичної системи нещасливо сполучені з урядовим етатизмом і плянувальним бюрократизмом. Большевицький етатизм і бюрократизм в економіці, відкинувши

якраз найбільш життєві елементи капіталістичного устрою, за-абсорбував у собі його негативні риси: монополізм, визиск праці й соціальну нерівність. У висліді, на тлі матеріально ожебраченої країни (яка водночас посідає величезні багатства) заіснував економічний устрій «переганання Америки», керований не господарською та суспільною доцільністю, а інтересами пануючої кліки, що — забрівши в сліпий кут — вже не має з нього виходу. При умові дальшого існування СРСР — життя закономірно все даліше штовхало б советську економіку на шлях усе більших суперечностей, все далі й далі від її первісної доктрини.

Економічна еволюція большевизму проходила в умовах довгих і складних опозиційних потрясень всередині компартії, для вияснення яких було б потрібно багато місця. Тут тільки ствердимо: сучасна «генеральна лінія» Сталіна*, з її індустріалізацією, колективізацією й концепцією «соціалізму в одній країні» — це спроба узгіднення різних внутріпартійних розбіжностей та пристосування до інтересів режиму. Головним же чином — це колишня програма одної з опозиційних фракцій компартії: троцькізму. Знищивши троцькізм у боротьбі за владу, Сталін услід за цим сам позичив певні елементи його економічної програми. Але для троцькізму ця політична програма була лише частиною загального завдання, що полягало в прискіпшенні світової революції.

Сталін був змушений відкинути революційну концепцію троцькізму та заступив її баламутною теорією «соціалізму в одній країні», що означала замаскований відворот від початкових революційних теорій. На цю нову тактику сталінізму вплинули: *національно-консервативне й програмове переродження московського большевизму, його внутрішня слабкість і крах міжнароднього комуністичного руху.*

Сучасний большевизм — це сполучення гіпер-етатизму з державним капіталізмом, що базуються на режимі автократичної диктатури. Опорою цього ж режиму служить система терору, як рішального засобу самозбереження пануючої в Кремлі кліки та її рятунку від наступу внутрішніх ворожих стихій. Ось реальні наслідки «найбільшого в історії» комуно-соціалістичного експерименту! З грандіозних мрій і гучних «місій» — зродилася понура, варварська «советчина», яка й після свого зникнення ще довгі десятиліття викликуватиме жах і огиду в споминах людства!

*

Ми вже згадували, що при всьому своєму теоретичному інтернаціоналізмові, большевизм був і є еманацією московського духа й психологічної стихії, що позначила своїми прикметами й створену большевизмом державну організацію. В СРСР — гасла інтернаціоналізму парадоксально сполучаються з московським імперіа-

*) І його наслідників — примітка Ред. В.Ш.

лістичним месіянством; ідеї найбільших «гуманістичних» утопій співіснують із режимом терору та брутальним нищенням індивідуальності; матеріалізм співживе з містикою, «поступові» соціалістичні теорії годяться з вражаючою соціальною нерівністю, а гасла «нової людини» — з огидним у своїй заскорузлості міщанством. Але що найважливіше, це те, що прибраний у форми Советського Союзу більшовизм — це вияв обновленої московської великодержавності, якій він намагається повернути зламану вже історією імперську потенцію. Власне цією тенденцією більшовизму пояснюється його імперіалістична політика у відношенні до поневолених народів ССРСР, яку він приховує брехливо-спекулятивними формулами ленінської «національної теорії». Сьогодні вже не улягає сумнівам, що ця політика ідейно і психологічно виростає з імперських традицій та аспірацій царської Росії, і є її продовженням.

Зложена з багатьох національностей, стара Росія вже в початках свого імперіального розвитку стала перед питанням, як узгодити мішаний склад держави з її імперіалістичними завданнями. Розрішити це питання мала асиміляція. Російська імперія стала на шлях ігнорації існування окремих національностей — покриваючи їх збірним і фальшивим поняттям «русской нації». На службі цій асиміляційній політиці були поставлені не тільки органи державного кермування, але й численні середники духових й культурних впливів (школа, література, церква, побут і т. д.). В корені унеможливлено окремішній розвиток національних культур шляхом заборони поневоленим Росією народам уживати рідну мову, організувати власне шкільництво, видавництва, пресу, плекати мистецтво, і т. д. Особливо безоглядно ця політика переводилася у відношенні до українців і білорусів, яких інспірована царським режимом московська «наука» трактувала за «две ветки единого русского народа» (третья «ветка» — московська...). Послідовною і передуманою системою заходів викорчовувано у поневолених народів (українців, білорусів, поляків, фінів, кавказців, татар, і т. д.) національну свідомість, заступаючи її почуттям приналежності до панівної московської національності; почуттям базованим на спеціально виховуваному культі ренегатства. Та мимо всіх зусиль упродовж століть, ця асиміляційна політика не дала Москві бажаних наслідків.

Причиною цього була занадто яскрава різноплеменна структура російської імперії. В імперіалістичному розгоні, царська Росія включила в свої кордони величезні й при тому суцільно чужонаціональні території (Україну, Польщу, Білорусію, Фінляндію, Кавказ, і т. д.) з багатомільйоновим населенням. Ці окуповані Московю народи вже перед тим мали свою багату історію, власні держави й культуру, що своїм рівнем далеко перевищували культуру московську. Як свідчить історичний досвід — цей тип

гетерогенної (мішаної) держави найбільше небезпечний для нації окупанта. Бо й при найбільших утисках, такі поневолені народи заховують у своїх глибинах самотутні первні, які живить історія, зріла (хоч і знівечувана окупантами) культура, традиції, побут і т. д.

Компактно заселяючи власну етнографічну землю, ці мільйонні маси продовжують відчувати її «голос»... Незбагнений міт чи дух рідної землі продовжує промовляти до них — зберігаючи, часто в невлених формах, їх органічні національні первні, що знову в усій своїй силі виявляються назверх тоді, коли окупаційна система занепадає з тих чи інших причин розкладу. *В цих явищах виявляється іраціональна природа нації й закон її органічності.* Діяння цього закону дошкульно зазнала на собі й стара російська імперія. Досить було їй зазнати революційного потрясення в 1917 р., як поневолені нею народи одразу виявили свої відосередні гони. За кілька місяців революційного розкладу Росії повстали українська, польська, білоруська, фінляндська, кавказькі і інші республіки, що зачали збройну боротьбу з надламаним московським імперіялізмом.

Перед подібним, як і стара російська імперія, завданням розв'язки національного питання — станув і большевизм, опанувавши владу. І вже спочатку було ясно, що він, будучи органічним породженням московської духовости та її імперського «месіянства», логічно й неминуче піде шляхами старого асиміляторства поневолених народів. Але в процесі своєї тактичної еволюції, т. зв. національна політика ленінізму прибрала дещо відмінні (від царської Росії) зовнішні форми. Цю відмінність обумовляли наступні причини.

Першою з них була та, що большевизм, базуючи свій світогляд на історичному й діалектичному матеріалізмі — спочатку взагалі недоцінював націю, як явище *спіригуальне й органічне*. Духовість і світ ідей були для нього тільки функціями, чи «надбудовою» матерії (матеріальних форм кожного історичного етапу). Беручись за кардинальну перебудову всіх форм суспільного існування — большевизм не сумнівався, що вона закономірно потягне за собою й процеси дегенерації націй, які, повільно втрачаючи свій (неповторний на ділі!) зміст, взаємно нівелюючись і втрачаючи стимули для окремишнього існування, остаточно витворять новий тип інтернаціонального суспільства.

Виходячи з цієї хибної ідеологічної й теоретичної передпосилки, большевизм спочатку розцінював процеси національного відродження, що після революції вибухли серед поневолених народів СССР, тільки як переходову стадію, чи фазу, що остаточно уложиться в його програмові схеми історичного розвитку, і навіть допоможе їх скоршій реалізації. Звідси одне з пояснень, чому большевизм — ідеологічно й програмово ворожий лібералізові — формально прийняв саме лібералістичні засади в своїй первісній

національній політиці. Кажемо — одне з пояснень, бо цей »лібералізм« обумовлявся і іншими причинами.

Ми вже згадували, що большевизм, як духове й навіть як соціально-політичне явище, був породженням московської стихії; її психологічним продуктом... Свій внутрішній нерозривний зв'язок з Московщиною та її історією, еліта большевизму завжди глибоко відчувала при всій своїй теоретичній вірності ідеологічно-програмовим схемам марксизму. Це відчуття спричинювало її внутрішню роздвоєність. Інтелектуально (розумово) вона була марксистською, своїм же первородним інстинктом (душею) — московською. Ця парадоксальна суперечність у всій своїй силі виявилася й у т. зв. ленінський національний розвиток народів СРСР і навіть теоретично визнаючи, що він »вповні« укладається в марксістські »закономірності« — ця політика водночас старалася його гальмувати, відчуваючи інстинктом свого московського первородства, скільки небезпек це ховає в собі для московського державного месіянства!

Треба признати, що інстинкт большевицької еліти був прозорливішим від її розумових схем! Він уже тоді правильно відчував ті наслідки, до яких остаточно зможе привести процес еманципації національностей СРСР. Але одразу застосувати старі по формі методи асиміляції — советська влада не могла з багатьох міркувань.

Після розвалу російської імперії, процес відродження поневолених націй переходив із стихійною, прискореною силою. Заперечити й зліквідувати його прямими репресіями большевизм не мав можливості, бо сам ще переходив критичну стадію боротьби за владу та не посідав для цього вистачальних сил. А втім, баяншуючи між вказаними суперечностями теорії і практики, між надуманими програмовими схемами і московським великодержавним інстинктом — він самий ще не здавав собі справи, яку конкретну позицію треба йому зайняти в національному питанні. Виявом цих хитань і була ленінська національна політика.

В пляні теоретичному вона намагалася узгіднити національні рухи з концепцією марксизму і ніби їх толерувала, декларуючи ліберальні засади самоозначення (включно аж до »відділення...«); в пляні ж практичному — не хотіла допустити до розриву цих рухів із московською імперською системою, і тому їх поборювала. Сприятливу для большевизму розв'язку національних проблем мала дати славнозвісна »національна формою й соціалістична змістом« політика... Звідси вийшли »українізації«, »білорусифікації«, та інші тактичні маневри советської влади, при допомозі яких вона сподівалася »одомашнити« національні рухи, зробити їх регіональними та розрядити їхній, небезпечний для Москви, динамізм. З усіх цих плянів нічого корисного для большевизму не вийшло! Він і тут опинився в сліпому куті. Сподіваючись зробити

з поневоленних націй знаряддя для свого експериментаторства, він — цього не хочаючи — сам творив для них відборонні позиції.

Сталінізм зрозумів безнадійність цієї політики. Після довгих і складних «хірургічних» операцій над теоріями большевизму, він кінець кінцем продеклярував культ «общаго атечества» і завернув у випробований досвідом століть фарватер старого московського асиміляторства. Але було вже запізно! Засів, зроблений відродженням і боротьбою поневоленних народів, дав сильні й буйні паростки, яких не вирвуть уже жодні репресії. Момент для цього червона Москва прогадала!

В боротьбі з поневоленими націями СРСР, яка з кожним роком прибирає все гостріших форм, сталінізм послуговується подвійною метою: терором і насильним накиннням цим націям впливів московської культури. При всій штучності свого історичного розвитку, в значній мірі «крадена» (в ній перехреснюються численні чужі впливи) і творена відірвано від власного народного тла — ця культура проте відбила в собі московську психологічну стихію, зі всіма згаданими рисами її нездорової екзальтованості, неупорядкованості й деструктивізму. Всі ці елементи позначилися на синтезі московської культури. Звідси виходить її тяга до «космічності» (або, як каже відомий московський філософ Бердяєв — «апокаліптичної настрєовости») і віра в своє особливе «месіянське» покликання. Якраз завдяки цій тенденції, як також і грандіозній імперській системі, в якій вона розвивалася — московська культура, при всій своїй штучності й внутрішній неорганічності, все ж зуміла перетворити себе в експансивний і агресивний фактор.

(Закінчення буде)

ЧИТАЙТЕ!

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

ПОШИРЮЙТЕ!

Суспільно-політичний тижневик

» ГОМІН УКРАЇНИ «

Видає Видавнича Спілка »Гомін України« з обм. порукою в Торонті, 140 Bathurst St., Канада.

»ГОМІН УКРАЇНИ« — заступає позиції революційно-визвольної боротьби і наголошує потребу усунення з нашого національного світогляду ворожих ідей та шкідливих впливів на справу визволення.

»ГОМІН УКРАЇНИ« — подає вісті з життя українців в Канаді і цілому світі, а зокрема найновіші вісті з життя в Україні.

»ГОМІН УКРАЇНИ« — містить сторінки літератури і мистецтва, молоді, жіночих об'єднань, спорту і т. д.

»ГОМІН УКРАЇНИ« — містить оголошення, реклами підприємств, помагає в розшуках рідних і знайомих.

Передплату у Великій Британії приймає:

Українська Видавнича Спілка

200, Liverpool Road, London, N.1. 1LF

Роман ЗВАРИЧ

ЗА ЯКУ БОРОТЬБУ?

(Продовження, 9)

На аморфному й безплідному московському духовому ґрунті нічого доброго й багатого не могло вирости. Тому треба було постійно пересаджувати чужі плоди в російський світ вартостей. Однак, плід цього штучного насаджування завжди виростав бідним, бо і його давив той самий пустий московський ґрунт імперіялізму й шовінізму. Все, що було запозичене зі Заходу, скоро прибирало характер засобу завоювання Москвою Заходу. В цьому відношенні москалям послужив марксизм, міт якого про світовий антинаціональний пролетаріат спричинився до відродження московського месіянстичного загарбництва, цього разу в світових розмірах. Це саме стверджує російський історіософ Н. Бердяєв, який пише, що »в міті про пролетаріат знову ж відродився в новій формі міт російського народу. Відбулося сполучення, так би мовити, російського народу з пролетаріатом і московського месіанізму з пролетарським месіанізмом«⁸⁶.

Для такої грандіозної політики колоніального загарбництва та імперіяльної експансії потрібно витратити щораз то більше людського та фінансового капіталу, зокрема в дальших етапах цього процесу. Коли б народні маси, які становлять основну біологічну субстанцію агресивної імперії з будь-яких причин відмовилися від підтримки імперіяльної політики їхньої держави, тоді це створило б потенційно кризову ситуацію для імперіяльних чинників, які нею володіють. Мабуть жоден імперський режим не відважиться розпочати нове колоніальне загарбництво, коли він непевний за підтримку, довір'я та лояльність свого основного народу. Чому ж тоді говорити про якусь національно неокреслену »партократичну« імперію? Кожна імперія будується основними силами її народньо-біологічної та національно-духової субстанції, яку у випадку СРСР становить московський народ. Верховоди імперії можуть бути чужинці, але це не є найголовнішою справою в імперії. Найголовніше — це чийм інтересам вони служать, якими національними цілями вони керуються. Московський стиль життя не виплекає провідницьких рис, а тільки вислужницькі. Всяка афірмація особовости в Московщині потрактована з однобічною погордою. Донцов пише, що в московськiм духовiм комплексi знаходиться лише »однотонність, придавленість особистости, безбарвність історичних подій, незрізничкованість народньої стихії, не-

⁸⁶ Berdyaev Nicolas: *The Origin of Russian Communism*, Ann Arbor, The University of Michigan Press, 1937, стр. 107.

пропорційно велика роля держави»⁸⁷. Через брак цього провідницького таланту Москва почерез всю історію мусіла шукати за такими організуючими чинниками в західних країнах. Євген Маланюк стверджує те саме: «Династія Романових в короткому часі стала на 90% по крові німецькою як значна більшість вельмож і аристократів (елемент прусарства приходить на зміну елементові татарщини з часів князівства Московського і численні «Урусови» змінюються не менш численними «Бенкендорфами»). Словом, петербурзька імперія — крізь «вітраж» взорованого на Амстердамі Санкт-Петербургу — виглядає назовні цілком «comme il faut»⁸⁸.

У висновку слід завчасу розкрити фальшивість цих політичних концепцій, які пособляють ССРСР, головню «партократичну», замість суто-московську систему поневолювання.

Підкладовим аргументом тієї чи подібної «концепції» є те, що, мовляв, в Советському Союзі від смерті Леніна в 1924 р. не було ані одного російського (за його національним складом) вождя імперії, а тому є злочином вважати винним російський народ, який, як і інші народи ССРСР, також поневолений. Головним подвижником тієї обманливої «концепції» серед українського народу став Петро Григоренко, який з лицемірною сміливістю твердить, що «коли б це була російська імперія, то »в ній панувала б російська культура. А вона не панує»⁸⁹. Отже, виходить, що в Україні і на теренах інших неросійських народів в ССРСР немає жорстокої русифікації їхнього національного життя, свідомо веденої ЦК КПСС в Москві. Це значить, що всякі засоби етноциду, лінгвіциду, культуроциду чи одним словом — націоциду української нації, в боротьбі проти чого були переслідувані Москвою тисячі найкращих українських діячів, може бути хіба вигадкою українських «буржуазних» націоналістів! Не будемо вичислювати доказів про привілейований статус російського національного і культурного комплексу в ССРСР, ані не будемо доказувати про пляновість та систематичність з боку «советського» уряду безпощадної та свавільної політики русифікації на територіях поневолених Москвою народів. Лише звернемо читача до недавно опублікованого твору п. з. «Грані культури», в якому автор гостро засуджує московського «гегемона» в імперії за те, що всіма засобами його терористичного арсеналу намагався «знекровити» національно-культурну субстанцію поневолених ним народів.

Автор «Граней культури» в одному розділі пише: «Український народ та його культура в межах імперії поставлені в становище залежне (від російської — Р. З.), дискриміноване і в наслідку

87) Донцов Д.: «Підстави нашої політики», Нью-Йорк, Видання ООЧСУ, 1957 р., стор. 27.

88) Маланюк Євген: «До проблеми більшевизму», Нью-Йорк, Видання ООЧСУ і СУМА, 1956 р., стор. 28.

89) Гляди «Континент» ч. 22.

політики асиміляції, жорстоких репресій, масових переселень — вигнань українського населення за межі України, нація і її культура опинились на грані занепаду... Світова історія не знає також прецеденту, щоб об'єднаний в одну державу імперії, з десятками поневолених і антагоністично наставлених до окупанта націй, функціонувала культура як єдиний і гармонійний організм усіх народів. В такій державі пануюча нація має пануючу (правда, не завжди вищу) культуру, практикує в різних формах культурний імперіалізм, домінуючи експансивним зусиллям, проникненням імперської в підпорядковану, тотальним контролем над функціонуванням поневолених, головною задачею — відкритими каналами та під ширмою демагогії — стерилізувати специфічні риси та національний дух цих культур і нав'язати свої духовні цінності, ідею, психологію».

Тут ясно мова про накинення московського змісту на культурні надбання і духовість поневолених Москвою народів в складі імперії — ССРСР. Автор подає шляхи, якими проводиться ця русифікація чи «знекровлення» духової субстанції нації: «Це — необмежений деспотизм нації (панівної, себто російської — Р. З.), над усіма поневоленими, небачене свавілля, бюрократизованість та волюнтаристична централізація знизу до верху насамперед партійно-адміністративного апарату, а також економіки, наукових, культурних та освітніх інститутів; зоологічний шовінізм панівної нації і нетерпимість до національно-суспільного життя підпорядкованих націй; форсований вплив російського населення на етнічні території інших народів, їх русифікація на місці і прискорене виселення на землі метрополії; змішування величезних мас неросійського населення в нових економічних регіонах метрополії, примусове нав'язування російського способу буття і масовий етноцид»⁹⁰. Одним реченням — автор характеризує стратегічну політику Москви в площині національних культур, як «етноцид». А всім тим, хто міг повірити в голосні маячіння імперських властей про те, що в ССРСР існує «розквіт» всіх національних культур або тим, хто поширює цю свідому брехню, автор «Граней культури» пише: «Комуністична демагогія це камуфляжний міт про єдність інтересів та дружбу з гегемоном-грабіжником. Комуністична ідеологія і особливо практика — це хвороблива, негативна мутація національного організму, що втратив контроль над своїм нормальним, зокрема етичним — властивим кожній державній нації навіть в сфері політики — функціонуванням і набрав патологічного розвитку, особливо в агресивності, деспотизмі і шовіністичних інстинктах»⁹¹. Виходить, що П. Григоренко не менше володіє майстерно такою патологічною демагогією, коли безпідставно заперечує панівний статус в ССРСР російської нації над іншими неросійськими націями, хоч би в площині культури.

90) «Грані культури», «Визвольний Шлях», кн. IV, 1980 р., стор. 431-434.

91) Там же, стор. 434.

Большевики кажуть, що всі національні культури «советського» народу, включно з українською, в найвеличавішому їхньому розквіті. Вишколений на тому П. Григоренко каже, що поодинокі національні культури народів ССРСР, включно з московською, однаково поневолені та пригноблені! Ерудиція однакова: сатанічною плутаниною запаморочити голови своїх обманених адептів!

Про те, що сучасна «советська» імперія — це логічне завершення ранішої царської імперії з однаковим московським корінням і змістом, вже писали самі москалі в зародкових етапах большевицької стадії розвитку імперії. Бердяев, наприклад, стверджує, що Ленін лише тому переміг, бо з'єднав в собі веденій ним революції дві традиції московські: «традицію російської еліти з попереднього століття з наймаксимальнішими тенденціями і традицію російської влади в її найдеспотичніших виявах... Наскільки парадоксально це не звучало б, большевизм — це третя поява російського автократичного імперіялізму, першим виявом чого було царство Московії, а другим — петрівська імперія»⁹².

Більше того, цей російський історіософ навіть повинаходив коріння большевизму як суцільної ідейної і моральної системи вартостей вже за петрівських часів: «Методи Петра були абсолютно большевицькими... Методи Петра, у його відносинах з Церквою і старою релігією, дуже нагадують большевицькі методи. Можна прирівняти Петра і Леніна, Петрову і Ленінову революцію. Обидва виявляють подібне варварство, насильство, насильне переведення певних принципів згори в долину, однаковий перелім органічного розвитку, однаковий 'étatisme', гіпертрофія влади, однакове вирощування упривілейованої бюрократичної класи, однакова централізація, однакове бажання гостро й радикально змінити цивілізацію»⁹³. Бердяев навіть вбачає типічно большевицьку мораль в таких «поміrkованих» російських мислителів з перед революції, як В. Белінський, знаний «західняк»⁹⁴, який з його симпатією до людства проповідував тиранію, брутальність і кровопролиття, щоб принести щастя для більшої частини людства, хоч може прийдеться відрубати голови сотням і тисячам. Белінський був передвісником большевицької моралі. Він казав, що «люди настільки дурні, що їх треба силою тягнути до щастя»⁹⁵.

Мабуть найкраще й найтонкіше відчував цей патологічний російський дух і його мораль (довершена форма якої большевизм) російський письменник Ф. Достоевський. У своїх творах, написаних ще задовго до большевицької революції, він у найдрібніших деталях змальовує картини нового «советського суспільства». Для прикладу, зачитуємо один довший уступ з його роману «Біси»,

⁹²) Бердяев Н.: цит. праця, стор. 120.

⁹³) Там же, стор. 13-14.

⁹⁴) «Западники» — «західняки», течія, що проповідувала орієнтацію на Захід і Європу.

⁹⁵) Бердяев Н.: цит. праця, стор. 41.

розмову про т. зв. «шигальовщину», яку історія знає як большевизм: «Він (Шигальов — Р. З.) вигадав «рівність»... У ньому кожен член суспільства слідкує один за одним і зобов'язаний доносити. Кожен належить всім і всі кожному. Всі раби і в рабстві рівні. В потрібних випадках — наклеп і убивство, а головне — рівність.

Першим ділом обнижується рівень освіти, наук, талантів.

Високий рівень наук і талантів доступний тільки вищим здібностям — не треба вищих здібностей! Вищі здібності завжди захоплювали владу й були деспотами. Вищі здібності не можуть не бути деспотами й завжди приносили більше розпусти ніж користи — їх виганяють або страчують... Раби мусять бути рівні, без деспотизму ще не бувало ані свободи, ані рівности, але в отарі мусить бути рівність — і ось шигальовщина!

Ледь-ледь родина або любов — ось вже й бажання власности. Ми винишимо (це) бажання: ми пустимо пияцтво, наклеп, донос; ми пустимо нечувану розпусту; ми кожного генія згасимо ще немовлям...

Раби мусять мати правителів. Цілковитий послух, цілковита безобличність, але раз на 30 років Шигальов пустить і судорогу, і всі нараз починають пожирати один одного, до певної границі, розуміється, єдино для того, щоб не було занадто нудно. Нудьга — це почуття аристократичне, в шигальовщині бажань не буде. Бажання й відчуття — для нас, а для рабів — шигальовщина... Ми пустимо пожари... Ми пустимо легенди. Розхит такий піде, якого ще світ не бачив... («Біси», кн. 2)⁹⁶.

Це неймовірне, але зовсім правдиве, примарне пророцтво! Отже образ висвітлений Достоевським — це завершене втілення духовности в московській нації. Цю варварську духовість «шигальовщини» — большевизму можна пізнати в інших авторів-формотворців московського месіянства. Бердяев, наприклад, пише про «анти-естетизм»⁹⁷ Чернишевського. «Він (Чернишевський — Р. З.) шукав за таким типом культури, що затріюмфував в комунізмі — часто карикатурно — перевага природніх та економічних наук, відкидання релігії та метафізики, підлеглість літератури та мистецтва соціальним цілям, етика соціального утилітаризму, підлеглість внутрішнього життя індивідуума інтересам та вимогам суспільства»⁹⁸.

Пісарев, співець російського нігілізму, систематично і в найекстремнішій формі вимагав підлеглості мистецтва й літератури і всіх культурних виявів соціальним цілям. Його знаний вислів про те, що «чоботи вищі Шекспіра» стали немов дороговказом і

⁹⁶ Цитовано з перекладу С. Маланюка в його праці «До проблеми большевизму», *цит. праця*, стор. 22.

⁹⁷ Н. Чернишевський — російський матеріалістичний філософ XIX-го століття.

⁹⁸ Бердяев Н.: *цит. праця*, стор. 53.

гаслом будівельників соцреалізму, гробокопателем національних культур.

Інші, як К. Леонтев, знаний, оригінальний, але типово московський публіцист та соціолог «пішов так далеко, — за Бердяєвим, що почав розуміти місію російського народу єдино в тому факті, що від неї народиться Антихристос»⁹⁹. Це апокаліптичне пророцтво набрало ще більшої потужності в творах Владіміра Соловйова, якого Бердяєв уважає за найвизначнішого з московських філософів¹⁰⁰. В «Повісті про Антихриста» він також проповідує скору появу Антихриста з-посеред московської нації. Чи не правильно було б ствердити, що конкретним уособленням Антихриста був сам Ленін, новий будівничий і захисник, а не гробокопатель московсько-большевицької імперії?

Московська нація, над якою в 1917 р. висів Дамоклів меч розвалу її імперії, з відкритим серцем прийняла Леніна не лише як марксиста, руйнника буржуазного ладу, але й як апостола нового московського месіаністичного духу. Вона його коронувала, правда, не царською короною, але авреолею нової марксистської «віри» — батьком і вождем народу! В першій же побудові большевизму, — пише Маланюк, — з першою ж промовою Леніна, люд московський — кризь «марксистичну» фразеологію — відчув традиційний дух автократії, дух історичного царизму, дух рідний москалеві. «Єсть в Леніне керженській дух, ігуменський окрік в декретах» писав згодом Ніколай Ключев, московський народний поет, старовір і селянин з походження¹⁰¹. Гадаємо, що зовсім не випадково Ленін переніс столицю Росії з Петербургу до Москви. Про це Маланюк пише: «І в тім, що Ленін, зараз же по здобутті влади большевиками, переніс столицю з європейського Петербургу саме до Москви — історичного родовища тотальної державности і її національного центру — коренився глибокий історіософічний сенс, який, очевидно, нічого спільного ані з «соціалізмом» ані з «марксизмом» не мав, але свідчив про не абияке знання Леніним механіки рідної історії й психології його народу»¹⁰².

Почерез всю новітню історію, духове й психічне тертя між західним світом і московським «Орієнтом» існувало завжди. Один одному не довіряли й це недовір'я зокрема в москалів до Європи витворило в них комплекс меншвартости до тієї міри, що вони віками мріють про знищення Заходу та перебрання гегемонного статусу в Європі — в геополітичному і в духово-культурному змислі. Про цей постійний конфлікт між Європою і Росією писав

99) Там же, стор. 89.

100) Там же, стор. 90.

101) Е. Маланюк подає пояснення, що цей «керженський дух» був «синонімом істотно-московського «старообрядчєства», «разколу», себто допетрівської і досинодальної національної релігії. В Керженських лісах (над Волгою) переховувалися старообрядці від церковного терору Петра I, ба й кривавих «церковних реформ» ще його батька Алексія». Маланюк Е.: цит. праця, стор. 10-11.

102) Там же, стор. 40.

Соловйов: «Європа дивиться на Росію з антагонізмом і тривогою, бо вона пізнає темні та загадкові, елементарні сили, що живуть в російському народі, і, разом з російською духовою та культурною турботою, Європа добре знає широкі та добре означені амбіції Росії. Поверх всього, Європу тривожить голос нашого «націоналізму», націоналізму, що наміряє знищити Туреччину та Австрію, поділити Німеччину, анексувати Константинополь, і навіть при нагоді Індію. Одначе, якщо нас запитать — що маєте пожертвувати людству в заплату, то ми будемо сидіти тихо або викручуватися малозначними фразами»¹⁰³.

Зудар між Росією і Європою відчутний особливо в духовій сфері. Дмитро Донцов подає найголовніші риси цього зудару: «Велика роля одиниці та її свободних угруповань, почуття особистої гідності, власних прав і обов'язків, активність в підтриманні громадської організації — головні прикмети західньої суспільности. Приголомшеність і пасивність одиниці, відсутність правної психіки, повний брак автономної моралі, заступленої тут наказами або палкою — головні риси суспільности російської. Звідси «self-government» в найширшій значенні на Заході — це хаос або абсолютизм в Росії»¹⁰⁴. Знаменними в цьому відношенні є слова російського поета А. Блока в його поемі «Скити», що характеризують відношення Росії до Європи: «Ми аберньомся вам своєю азійской рожей...»

В минулому москалі могли тут чи там стидатися цього почуття заздрости, меншевартости і нерозвиненности своєї політичної, суспільної, культурної та духової ідеї нації супроти Заходу. Але для них марксизм — це наукова форма їхнього месіанізму і звеличування їхньої стихійної ненависти до «буржуазних» вартостей Заходу. Бо хоч марксистська система претендувала лише на «науковість», то в Московщині це стало національним мітом, який довго волочився в психічних кутках московського почуття, але тепер з новою потужністю виявив свої пазури й зуби. «Коли росіянин, — пише Степан Ленкавський, — для вирівняння свого почуття меншевартости щиро й нереально бажав загибелі «гнілому Западу», то комуністична теорія якраз під смак цим бажанням знайшла для того чуттєвого прагнення т. зв. наукове обґрунтування: Захід треба знищити тому, що він капіталістичний, а капіталізм, згідно з вигаданими ними «невгнутими законами розвитку економії і історії» (історичного матеріалізму), мусить розвиватися в напрямі свого занепаду»¹⁰⁵.

Можна підняти різні аналогічні порівняння в московській імперії з царських і «советських» часів. Колись москалі перейнялися ідеєю «панславізму». Тепер Москва змагається за «визволен-

103) Соловйов С.: «Проти славофілів» (1888 р.), цитовано з книжки Kohn Hans, *The Mind of Modern Russia*, New York, Harper Torchbooks, 1955, стор. 219-20.

104) Донцов Д.: «Підстави нашої політики», стор. 29-30.

105) Ленкавський Степан: «Московські коріння большевизму», БУП ч. 5, Мюнхен, Видання ЗЧ ОУН, 1957, стор. 103-4.

ня» пролетаріату. Але приглянемося ближче як це «визволення» має виглядати. Російський політичний мислитель з XIX стол. Н. Данілевський пише про «визволення» слов'ян в такому сенсі: «Важливість цієї неминучої боротьби, що наближається, (мова про т. зв. Східне питання — Р. З.) приневолює нас розуміти закиди піднесені проти єдиного корисного рішення для слов'янського світу — повне визволення всіх слов'янських народів і створення панслов'янської унії під гегемонією Росії»¹⁰⁶.

Отже, «визволення» — це синонім для встановлення московської гегемонії в світі. Не інакше розумів це поняття про «визволення» батько большевизму Ленін. Хоч він номінально визнавав право всіх національностей до «вільної сепарації і творення самостійних держав», але рівночасно підкреслював, що питання користи сепарації «тої чи іншої нації, в такій чи іншій хвилині» мусить бути вирішене «в кожному випадку» окремо «себто, з погляду інтересів соціального розвитку і пролетарської класової боротьби за соціалізм»¹⁰⁷. Але, коли взяти під увагу факт, що Москва є «центром і батьківщиною великої соціалістичної революції в світі», тоді стає ясным, що саме є в інтересах Москви, як тотожне з інтересами «класової боротьби»! Ми були недавно свідками практичної большевицької політики про національне «визволення» в Афганістані, в ім'я «соціалістичної прогресивності». В чому суть, з погляду класової боротьби, уявляти бідний економічно, але героїчний в духовості афганський народ? Такої немає! Московську агресію в Афганістані, подібно як агресію в Україні в 1918 р. можна розуміти лише у змислі нестримного імперіалістичного гону до завоювання і в нічому іншому.

На історичному тлі постають інші паралелі, що сягають до тієї самої суті. Пригадується поняття Достоевського про «всечеловечність» і большевизмом переведеного в практику ідеалу «нової советської людини». Або безпосередній паралель між традиційним московським інститутом за царських і передцарських часів — «общиною» і його большевизмом довершеної форми — колгоспом, почерез який накидується московський зміст на українське село — традиційну барикаду стійкості й незламності, властивих українській нації. Щоб про це не говорити самим, даємо ще раз слово Бердяєву, який пише: «(Большевизм) застосував російські традиції урядування через обкладання і замість нерідної демократії, про що вони не мали жодного досвіду, большевизм проголосив диктатуру, що була далеко ближчою до старої влади царя. Він застосував риси російського духу з його повною несумісністю зі світським буржуазним суспільством... (Большевизм) застосував російський месіанізм, який затримався, хоч у несвідомій формі і відродив віру Росії у властивий їй шлях розвитку...»

¹⁰⁶ Данілевський Н.: «Росія і Європа», 1869 р.

¹⁰⁷ Ленін В.: Сочинения, 2-ге вид., том XVII, Москва 1926-32 рр., стор. 12-13.

(Большевизм) включав світський дух російської інтелігенції і російське «народніцтво», перетворюючи їх відповідно до вимог нової епохи. Він добре вложився у брак серед російського народу римського погляду на власність буржуазних вартостей; він вложився в російський колективізм, що має своє коріння в релігії... Він також поширив нову революцію методами насильства згори, що Петро практикував в його часах... Він проголосив потребу тоталітарного вигляду пануючого кредо, що зовсім відповідало звичаям, досвідові і необхідностям російського народу в вірі в найістотніші принципи життя. Російський дух не здатний до скептицизму і скептичний лібералізм мало йому відповідає. Дух народу легко міг перейти з однієї інтегральної віри в другу, від одного православ'я до другого, що охоплювало цілість життя... Стара освячена імперія впала, а нова не менше освячена постала, нова перетворена теократія¹⁰⁸.

Гадаємо, що ці слова не потребують окремого коментаря. Отже, одною з істин в нашій національно-визвольній боротьбі, яка не може підлягати жодним сумнівам, є наступна: СРСР — це суто-московська імперія (а не жодна «партократична») якої біологічною духовою підпорою є російський народ. Тому нашим ворогом є не тільки російський імперіялізм, але також російський народ, бодай поки він не зречеться свого імперіялістичного тяготіння, поки він не позбудеться свого шовінізму! Концепція «партократичного» поневолення України й інших народів в складі російської імперії є однаковим ворогом вікових правд української нації.

(Закінчення буде)

108) Бердяев Н.: цит. праця, стор. 140-1.

ЧИТАЙТЕ!

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

» В І С Н И К «

суспільно-політичний і науково-літературний місячник

Організації Оборони Чотирьох Свобід України,

що стоячи на християнських національно-соборницьких засадах, на-
світлює проблеми українського національно-визвольного руху, містить
статті на міжнародні, крайові, внутрішньоукраїнські, політичні, еконо-
мічні, суспільно-виховні, наукові, літературні та мистецькі теми;
друкує твори сучасних українських письменників і поетів, а також
містить критичні літературно-мистецькі огляди.

Адреса: "VISNYK" — THE HERALD

P. O. Box 304, Cooper Station — New York 3, N.Y., U.S.A.

МАТЕРІАЛИ І ДОКУМЕНТИ З ПОНЕВОЛЕНОЇ УКРАЇНИ

ГРИГОРІЙ А. ПРИХОДЬКО АРЕШТОВАНИЙ

На Захід продісталася вістка про арешт в липні 1980 р. бувшого українського політв'язня в ССРСР Григорія Андрійовича Приходька, якому органи КГБ закидають «антисоветську діяльність» і спілкування з членами Української Гельсінської Групи.

Григорій Приходько народився 1937 р., має закінчену вищу освіту і до 1973 р. працював інженером в центральній Росії. В тому ж році він був заарештований і засуджений на 5 років ув'язнення.

Живучи в Росії, Г. Приходько був цілковито зрусифікований і майже не говорив українською мовою. В ув'язненні він вивчив українську мову й утвердився у своїх українських національних переконаннях.

Після звільнення в 1978 р., Г. Приходько повернувся на Україну і жив в селі Лукашево на Дніпропетрівщині. Він був постійно репресований, а його помешкання підпадало під часті обшуки.

В 1975 р. Г. Приходько написав звернення до 4-ої Сесії Верховної Ради ССРСР, копія якого в українській мові зберігалася в архіві Української Гельсінської Групи і яку передано Вашингтонському Комітетові Гельсінських Гарантій для України.

Цей документ попав якимось чином у російський самвидав і в нього внесено багато неточностей та принципових помилок. Нижче друкуємо повний текст цього важливого документу в українській мові:

*

»4 сесії Верховної Ради ССРСР 9 скликання

Зовнішня політика советського уряду суперечить його внутрішній політиці, а саме:

На зовні Советський Союз — найзавзятіший прихильник Деклярації Прав Людини, а всередині ССРСР громадяни ще настільки безправні, що й не сміють вимагати тих прав і Деклярація ще ніколи не була надрукована українською мовою.

На зовні Советський Союз виступає проти колоніалізму, за право націй на самовизначення, а всередині ССРСР придушує будь-які прояви неросійських націй до відокремлення від Росії і створення самостійних держав.

На зовні Советський Союз виступає за розвиток національної свідомості, пробудження націй до самостійного політичного життя і збільшення членів ООН, а всередині ССРСР усе робить, аби знищити національну свідомість і представити неросійським націям російські національні інтереси, як їхні власні інтереси.

На зовні Советський Союз пропагує необхідність розвивати політичну активність громадян, а всередині все робиться, аби відучити громадян від самостійного мислення і звузити коло інтересів суто виробничими проблемами.

На зовні Советський Союз підтримує в усіх країнах об'єднання робітників у профспілки та їхню страйкову боротьбу за покращання умов свого життя і праці, а всередині ССРСР позбавив робітників таких прав і замінив право на працю обов'язковою працею.

На зовні Советський Союз виступає за ослаблення міжнародного напруження та зміцнення миру, а всередині Союзу всіляко нагнітає ненависть до несоціалістичних країн і зміцнює військову потужність.

Фактично діяльність уряду ССРСР суперечить законам ССРСР.

Де юре: закон проголошує свободу друку. *Де факто:* всі газети, журнали, всі видавництва перебувають під необмеженим контролем тільки однієї партії — КПСС.

Де юре: Конституція проголошує свободу республік на вільний вихід зі складу ССРСР. *Де факто:* всіх українців, що так чи сяк висловлюються за вихід України зі складу ССРСР, уряд жорстоко карає і вивозить з України.

Де юре: Конституція проголошує рівноправність націй та їхніх культур. *Де факто:* українська культура занепадає на Україні під тиском російської і советської культури, а за межами України українці позбавлені права на культурно-національну автономію і в Росії українці не мають жодної своєї газети, школи, театру, в той час, як росіяни на Україні все це мають в величезній кількості.

Де юре: всі мови в ССРСР рівні і ні одна не панує над іншою. *Де факто:* уряд ССРСР шалено проводить русифікацію українців і переслідує українську мову, і російська мова ще більше, ніж до революції, панує у всіх сферах офіційного, державного і господарського життя.

Де юре: УССР — суверенна держава, що перебуває на рівноправних з іншими республіками, в одному Союзі. *Де факто:* самостійність УССР зведено нанівець. Жодна з держав світу не вважає УССР за самостійну державу і тому не знаходить за потрібне встановлювати з УССР дипломатичні відносини. Таке міжнародне становище України принижує національну гідність українців і з ним не можна спокійно миритися. Агресивний дух міжнародної політики советського уряду створює напруження мілітаризму у всьому світі. Напруження може призвести до нової світової війни, в якій може загинути моя Батьківщина — Україна, що всупереч волі українців включена в російську мілітаристичну систему, через те, що цілі російського мілітаризму чужі українському народові. Проблема відокремлення України від Росії з її безмежними зазіханнями стає проблемою самозбереження українців, проблемою збереження самого існування України. Останніми роками сталося так, що тепер моя особиста доля повністю злилася з долею моєї Батьківщини-України і тому, протестуючи проти антиукраїнської політики советської держави, я відмовляюся від советського громадянства і прошу вважати мене українським націоналістом.

17 листопада 1975 р.,
Володимирська в'язниця

Приходько Григорій Андрійович»

ВСЯ РОДИНА СІЧКІВ — ПЕРЕСЛІДУВАНА

В 1980 році українська преса вільного світу опублікувала матеріали про судову справу Петра і Василя Січків. Нагадуємо, що справа ця виникла передусім у зв'язку з виступами Січка-батька й Січка-сина на могилі Володимира Івасюка. Обидва Січки були членами Української Гельсінської Групи до якої вони вступили після перших арештів членів-засновників Групи.

Нещодавно преса повідомила, що засуджено ще одного сина з родини Січків — Володимира.

Український Самвидав дає нам можливість ознайомитися з автентичними документами про сучасні форми геноциду в Україні.

*

ЗАЯВА В. СІЧКА ПРО ВИХІД ІЗ ГРОМАДЯНСТВА СССР

Президії Верховної Ради СССР

Копія. Президії Верховної Ради УССР

від Січка Володимира Петровича що проживає за адресою:

Ів.-Франківська обл., м. Долина, вул. П. Мирного 14.

Заява про вихід з громадянства СССР

Я, Січко Володимир Петрович, 1960 р. народження, українець, бувший студент Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, відмовляюся від громадянства СССР у зв'язку з тим, що мене незаконно виключили з університету (наказ 192 від 21. III. 1980 р.) і вимагаю дати мені право на еміграцію в США для здобуття в цій країні вищої освіти.

Свою заяву про незаконність виключення мене з Київського держ. університету обґрунтовую такими фактами.

В 1977 р. я поступив в Київський держ. університет ім. Т. Г. Шевченка на механіко-математичний факультет. Два роки я провчився можна сказати спокійно, за винятком одного факту, коли мене було викликано до начальника військової катедри університету і там працівник КГБ мав зі мною розмову. Він пропонував мені слідкувати за діями свого батька і брата (Петра Січка і Василя Січка) і доносити їм. Але я відмовився від такої пропозиції. Тоді мені було запропоновано слідкувати за діями інших людей. Я ще раз відмовився. Тоді працівник КГБ сказав, що цей відказ вплине на дальше моє перебування в університеті. Мене це дуже вразило і обурило.

В грудні 1979 р. судили мого батька Петра Січка і брата Василя Січка (брат вчився в цьому університеті, що я, і його виключили за тими мотивами, що і мене — неуспішність) за правозахисну діяльність і приналежність до Української Громадської групи сприянню виконання Гельсінських угод. Я зразу відчув тиск на мене. Після суду я поїхав на один день додому з дозволу військової катедри. Але я вияснив це непорозуміння. Потім почалась зимова сесія, але я був недопущений

до неї. Причиною був той факт, що зданий мною залік з військової підготовки не був проставлений у відомостях військової катедри. Ця формальна зачіпка була для того, щоб позбавити мене можливості готуватися до екзаменаційної сесії. Мені довелося згаяти майже весь сесійний час, щоб одержати уже зданий мною залік. Після сесії мене провалили штучно, хоч я був добре підготовлений до екзаменів. З трьох предметів мені було виставлено оцінку »2«*, а перед екзаменом з функціонального аналізу доцент Панасович прямо мені сказав, щоб я забирав свої речі та й їхав додому і не морочив їм голови. Як можна після таких слів надіятися на добру оцінку? Так і сталося. Він мене майже не слухав, а грав собі ще з одним викладачем в шахи, а вкінці виголосив оцінку »2«. Всім дають можливість здавати екзамени ще раз перед комісією. Але мені цієї можливості не було представлено, хоча я за два з половиною роки не мав ні одної незадовільної оцінки, або акадезaborгованости.

Почувши, що мене хочуть виключити, студенти-однокурсники спробували захистити мене, але їхня спроба виявилася марною. Декан, Завало, по цьому питанню не захотів, навіть, з ними говорити. Декан залишив в себе в кабінеті тільки комсорга факультету і дав йому зрозуміти, що мене виключили не за неуспішність, а через батька і брата. А стаття конституції голосить, що діти за вчинки батьків не відповідають. Чому маю відповідати я? А це видно з того факту, що 5. II. 80 р. працівник Ів.-Франківського КГБ Медведев на розмові з мамою, заявив, що державі не вигідно вчити ворога. А коли мама заперечила і сказала: »А які гріхи має перед вами мій син?«, то він відповів, що в такої матері, як вона, не може бути хороших дітей.

З наведених вище фактів ви бачите як втілюються радянські закони в житті.

Через те, що я і вся наша сім'я зазнала стільки неправди з боку советських органів, я відмовляюся від громадянства ССРСР, а через те, що я зазнав стільки неправди з боку військової катедри університету, я відмовляюся служити в рядах червоної армії.

21. IX. 80 р.

Підпис

*) Значення »2« (двійки) для студента в ССРСР означає найнижчу оцінку.

СЛОВО В. СІЧКА НА СУДІ 9. 1. 1981

Я буду говорити, хоч не визнаю советського* суду над собою, тому що я вже більш як три місяці тому зрікся громадянства цієї країни, яка в моїх 20 років життя позбавила мене людських прав, нізачо виключивши мене з третього курсу мехмату** Київського Держ. Університету ім. Т. Г. Шевченка. Мене виключили з університету тільки тому, що я син свого батька. Після виключення я вчився на курсах

*) На фотокопії цих документів, надісланих панєю Ніною Строкатою вжито терміну »радянський«, що ми передаємо »советський« і вносимо деякі інші правописні поправки.

**) Мехмат — механіко-математичний факультет.

шоферів в Долинському автопідприємстві, не допустили до здачі на шоферські права, з тієї же причини, що я Січко. Отже пожаліли і шоферських прав: одне право, яке залишили за мною — це служба в лавах червоної армії. А я цього права не визнаю.

Ще 21 вересня 1980 року, в знак протесту на всі беззаконня, вчинені проти мене, я зрікся советського громадянства і відмовився служити в лавах червоної армії. Причиною моєї відмови від служби в армії є той факт, що зачинщиком виключення мене з університету була університетська військова катедра, бо створила такі умови, щоб не допустити мене до екзаменів на зимовій сесії 1980 р.

Коли студенти-однокурсники обурились таким нахабним відчисленням мене з університету і післали Брежневу телеграму, в якій говорилося про моє незаконне виключення з університету, то цю телеграму Київська телеграфна установа, порушуючи советські закони, вилучила і відправила декану факультету. Після цього декан просто був змушений пояснити студентам-однокурсникам, що мене виключили не за неуспішність, як було сформульовано в наказі за № 192 від 21 березня 1980 р., а за те, що мій батько Січко Петро і брат Василь націоналісти і суджені.

Порушується стаття советської конституції, в якій говориться, що діти за вчинки батьків не відповідають. За мого життя не було навіть найменшого порушення мною советського закону, а закони ці порушуються вами і подібними до вас. Я людина, а не раб, як ви привикли думати, і маю право обурюватися на ваше беззаконня.

Мало цих знущань, мало того, що ви наплювали мені в душу, ви ще вимагали, щоб я сам собі плюнув в душу, тобто щоб я в письмовій формі зрікся поглядів рідного батька, а це означає зректися самого батька, який виростив мене і навчив дивитися на світ відкритими очима. Лицеміри — та зречіться ви своїх батьків за те, що виховали вас такими черствими та байдужими до людського горя.

Я за собою вини не визнаю, а причиною того, що не йду в армію, є ваші лихі дії проти мене. Я піду в армію тільки офіцером після закінчення університету, інших умов в мене бути не може.

Заявляю, що я не раб, і не советський громадянин, і судити мене не маєте права, бо згідно прикінцевого акту Гельсінських угод, кожна людина має право вибирати собі громадянство і країну, в якій хоче жити. Я в своєму зреченні просив дати мені можливість емігрувати до США, для здобуття там вищої освіти.

9. І. 81 р.

ЗВЕРНЕННЯ В. СІЧКА ДО СТУДЕНТІВ СВІТУ

*До студентів світу
від Січка Володимира Петровича,
1960 р. народження, прожив. в м. Долині,
Ів.-Франківської обл., по вул. П. Мирного 14.*

ЗВЕРНЕННЯ!

Звертаюсь до студентів США, а також до студентів усього світу і прошу вислухати мене і допомогти нам з братом в досягненні вищої освіти.

Мій брат, Василь Січко, 1956 р. народження, в 1975 році поступив на навчання в Київський державний університет на факультет журналістики, а в 1977 році в цей же університет поступив я, на факультет механіко-математичний. Як брат Василь, так і я вчилися успішно, але через те, що наші батьки політв'язні сталінських таборів, було виключено з університету після другого курсу мого брата Василя, а з половини третього курсу було виключено і мене, мовляв «за неуспішність». Нам в цій «демократичній» советській країні не тільки не дають змоги вчитись, але не дають змоги жити. Брата Василя після дворічних знущань по психолікарнях арештували і засудили по ст. 187-1 КК УССР до трьох років позбавлення волі в таборах посиленого режиму. Він любить книги і коли в таборі зайшов в ту їхню мізерну бібліотеку і хотів вибрати хоч якусь книжку, то бібліотекар сказав: «Бери под-ряд, это тебе не картошка». Ще його пригнічує середовище, в якому він знаходиться. Це спита і деморалізована маса. Це побутові табори. Крім цього, виконує тяжку роботу на дощах, що завдає шкоди його здоров'ю. Будь-які передачі заборонені до відбуття половини строку.

З приводу виключення мене з університету я звертався з заявами до Міністерства Вищої і спеціальної середньої освіти з проханням розібратись в цій незаконності і поновити мене на навчання, але в них для таких заяв відповідь запрограмована: «Перевірили, встановили, що виключений законно». Після цього я звернувся з заявою в Президію Верховної Ради УССР, відповідь прийшла така сама. Я чекав чуда, але його не було, і в знак протесту я 21-го вересня 1980 р. зрікся советського громадянства, попросив виїзду в США, для досягнення там вищої освіти. Зречення вислав в Президію Верховної Ради СССР і УССР, а також відмовився служити в лавах червоної армії.

В нашої країні не вміють прощати і я з дня на день чекаю на свій арешт, а це значить — довічних поневірянь.

Після виключення мене з університету, студенти-однокурсники ніяк не могли погодитись з тим, що я вже не буду вчитись і вислали телеграму Л. Брежнєву, в якій просили втрутитись в це незаконне виключення. Відділ зв'язку м. Києва повернув цю телеграму в деканат, так як телеграми такого змісту не допускаються. Декан зібрав студентів, щоб знайти порушників і пояснив їм, що Січко виключений не за неуспішність, а за те, що його батьки націоналісти, бо батько засуджений разом з братом, а в розмові з мамою він теж запідозрів націоналізм. Так що нічого обурюватись, що Січка виключили незаконно.

Як бачите, в нашої країні ніхто не дотримується правил конституції, а діють за секретними правилами. А тих хто хоче вказати керівним особам на порушення основних законів, вважають ворогом країни і судять.

Мені сповнилося тільки 20 років. Я прагну вчитись. Сподіваюсь, що студенти світу zareагують на моє звернення і допоможуть нам з братом стати студентами.

МАТИ В. СІЧКА ПРО СУД НАД ЇЇ СИНОМ

Після суду над другим сином, Стефанія Петраш-Січко написала скаргу, зміст якої точно відтворює все, що відбувається навколо синів з роду Січків. Знаючи про спритність кривосуддя, мати навряд чи сподівалася, що у відповідь на її скаргу щось може змінитися на краще чи то з її Володимиром, чи то з іншими синами України.

Володимир звертався до світу. Його мати звернулася до тих, хто є відповідальним за всі українські жертви.

Молитвами, діяльною допомогою, поширенням викривальної інформації, солідарною українською активністю допоможемо цій Українській Матері.

*

ІЗ СКАРГИ СТЕФАНІЇ СІЧКО ДО ВЕРХОВНОГО СУДУ СССР І УССР

Верховному судові СССР

Верховному судові УССР

від гр. Петраш Стефанії Василівни, прож. в м. Долині,

Ів.-Франківської обл., по вул. П. Мирного 14.

СКАРГА

Шостого грудня 1980 р. Долинська місцева прокуратура під тиском КГБ, арештувала мого сина Володимира Січка і звинуватила за ст. 72 КК УССР.

Мій син Володимир осягнув середню освіту в місті Долині ще 1977 року. Цього ж року поступив на навчання в Київський держ. університет на механіко-математичний факультет. Два курси провчився спокійно, а будучи на третьому курсі навчання, вдома арештували його батька Петра Січка і брата Василя Січка та 4-го грудня 1979 року засудили по ст. 187-1 КК УССР, а 17-го грудня того ж року син дістав дозвіл від військової катедри на один день, щоб поїхати додому. В цей же день ми всі, тобто я, дочка і син поїхали до Львова, щоб попрощатись з батьком і братом. За це син і поплатився університетом. Його виключили — про це подбала вже військова катедра університету. Чому, підкреслюю, військова катедра, тому що якраз вона привела сина на лаву підсудних, бо через її ганебні дії проти сина, він відмовився служити в лавах червоної армії.

Як слідчий прокуратури, так і КГБ і суддя звинувачують сина, що він нарушив ст. конституції і підлягає покаранню за ст. 72*. А в ст. 224 КК** частина 5 говориться, що крім довідок, зазначених у цій статті, до обвинувального листа також додаються довідки:

1) про виявлення причин і умов, які сприяли вчиненню злочину з зазначенням заходів, яких вжито органами дізнання і слідчим для усунення цих причин і умов.

Якраз згідно цієї вищезгаданої статті 224 потрібно було вжити заходів, тобто дати відстрочку, тим самим створити умови для поновлення в університеті, і таким чином оминути ст. 72.

Чому не дати можливості вчитись тому, хто прагне вчитись. Йому зформулювали наказ, нібито за неуспішність, але коли студенти-однокурсники обурились і з цього приводу вислали телеграму Л. І. Брежнєву (яку пошта повернула в деканат), то декан Завало був примушений зізнатись студентам, що Січка Володимира виключили не за неуспішність, а за те, що його батько і брат націоналісти і сидять в тюрмі.

І знову хочу сказати, що декана ніхто не притягнув до відповідальності за зфальсифікований наказ і за те, що він порушив ст. конституції, в якій говориться, що діти за батьків не відповідають.

Я не юрист, тільки мама, але бачу, що коли підходити так до кожної справи, як підійшли до справи мого сина, вхопились за вершок, тобто за ст. 72, не бачачи за цим інших виправдовуючих статей, то можна пересудити людей більше, ніж треба.

Я описала причину арешту сина, а тепер хочу описати хід самого суду.

Коли сина арештували, тобто 6. XII. 80 р., того ж дня кликав мене слідчий прокуратури і опитав мене, як свідка. Після цього ще багато разів мене викликали в КГБ з цього приводу. Якщо я свідок, я вірила, що одержу повістку на суд. Крім цього я ходила щоденно визнавати коли буде суд над моїм сином. 7 січня справа була в суді, але сказали, що нема. Коли пішла 8 січня — сказала секретар, що ще не поставили на чергу. 9-го січня я знову пішла в суд, але вже після обіду, около 16-ої години. Довго чекала в приймальні, бо секретарка була в кабінеті суддів і розважала їх веселими розмовами, з чого вони реготались. Діждавшись її, я запитала, коли буде суд над моїм сином. Вона почервоніла і забігала по кабінетах (питала старших, як брехати), потім ехидно подивилась на мене і сказала: «15-го січня». Я з недовірою і якоюсь тривогою перепитала, вона повторила те саме. А один з суддів, я їх не знаю, сказав — «чого ви бігаєте сюди та розпитуєте, ви мама і на суд будете повідомлені повісткою». Я повірила і пішла. Чомусь дуже стривожена їх поведінкою, я взяла з собою 17-літню дочку і ще раз подалась до суду. Через вікно ми побачили, що сидять судді і когось судять. Це було через 40 хвилин, тобто без 20 хвилин 5-та го-

*) 72-га стаття кримінального кодексу передбачає покарання за відмову від обов'язкової в СРСР військової служби.

**) КК — кримінальний кодекс.

дина вечора. Ми підбігли до дверей, але міліціонер заборонив нам входити, а потім впустив і я на лаві підсудних побачила свого сина Володимира. В залі крім п'ятнадцяти міліціонерів нікого не було, за стілом сиділи суддя Момот, два засідателі з якогось виробництва, а поруч біля них брехлива секретарка Маївська. Суд закінчувався. При нас ще опитали одного свідка 18-літню дівчину Долішню Ларису, яка певно працює в военкоматі*, бо говорила, що в военкоматі були відхилені двері з її кабінету до кабінету полковника Дерев'янка і вона підслухала, як Володя відмовився від другої повістки. Суддя запитав сина, який він собі вибирає строк, син сказав що не розуміє запитання, тоді суддя повторив: «суворий режим чи посилений». Це питання було дане перед останнім словом, мабуть тому що на процесі у суді не було прокурора, тому свою долю мав вирішувати сам син. Син відповів, що не може вибирати собі строку, так як не признає советського суду над собою, бо не є советським громадянином так як на знак протесту за незаконне виключення його з університету 21. IX. 80 р. зрікся советського громадянства.

Після цього дали синові останнє слово, син висловлював свою образу і претенсії, але здається його ніхто не слухав. Адвоката на суді не було, бо я не маю можливості найняти (трое з хати сидить, а я пішла на вимушену пенсію без стажу), а хто зацікавлений слухати, коли вирок давно готовий. Я цей вирок чула кілька днів тому від начальника КГБ Акініна.

Я, мама, могла б частинно замінити адвоката, бо знаю всю правду, яка допомогла б судові розібратись у справі, але я не те, що не була повідомлена, але оббріхана. Не знаю чому мене не викликано, як свідка, мабуть тому, що нікому до цієї справи не була потрібна правда, бо ст. 68 КК частина 3 говорить, що відвід свідка з родинних мотивів не може служити приводом для усунення його як свідка. Та й правда, нащо на такому хвилинному і спішному суді свідка.

При такій ситуації, сидячи на суді, на що я могла надіятись, або чогось доброго сподіватись. Так і сталось. Після перерви повернув суддя до залі, скоренько виголосив: три роки виправних робіт загального режиму і випурхнув з залі. Я не змогла попросити дозволу попрощатись з сином в свій день ім'янин.

Мені було шкода сина, не тому, що дістав міру покарання, а тому, що так виглядав той суд разом з суддею Момотом. Дивно.

Може я в поспіху дійсно щось тут не зрозуміла, може так і має виглядати советський народний суд, як виглядав тепер над моїм сином, то залишається тільки просити прощення.

11. I. 1981 р.

*) Военкомат — військовий комісаріят.

РЕПРЕСОВАНІ УКРАЇНЦІ

(Продовження, 6)

528) **СИМЧИЧ Михайло В.**, нар. 1921 р., член ОУН-УПА, в 1952 році був засуджений на 20 років. Був звільнений у 1972 р., але його далі переслідують.

529) **СИНІГІВСЬКИЙ Віталій В.**, карався в концтаборах, був обвинувачений за «антисовєтську агітацію і пропаганду».

530) **СІНИШИН Микола М.**, працював поліграфістом у Львівській друкарні, заарештований в 1973 р. і засуджений в 1974 р. у Львові на 4 роки ув'язнення. Обвинувачували його за таємне друкування релігійної літератури для української підпільної Церкви.

531) **СІЛЬЧУКІВ Євген**, нар. 1935 р., член ЄХБ, за що арештований на переломі 1972-73 рр. і засуджений в Слущку Мінської обл., реченець засуду невідомий.

532) **СІЧКО Василь П.**, нар. 22. 12. 1956 р. на Івано-Франківщині, студент журналістики на Київському університеті, з якого виключений через те, що його батько відмовився піти на співпрацю з КГБ. Василь написав протестного листа до Брежнєва, щоб змінив рішення, але відповіді не одержав, а тому 18. 9. 1977 р. він зрікся совєтського громадянства. Василя кілька разів покликали в армію, але він відмовився, бо не вважає себе громадянином СРСР. 17. 1. 1978 р. його арештували і примістили в Івано-Франківській психлікарні, з якої звільнили 31. 1. 1978 р. 28. 2. 1978 р. став членом Української Гельсінської Групи Сприяння Гельсінським Домовленням. 5. 7. 1979 р. на Івано-Франківщині КГБ заарештувало його, він промовляв на могилі композитора Івасюка. Його засудили на 3 роки ув'язнення.

533) **СІЧКО Петро В.**, нар. 18. 8. 1926 р. на Івано-Франківщині, одружений, батько трьох дітей, був учасником національно-визвольної боротьби, колишній старшина УПА, заарештований в 1947 році нібито за створення «Організації борців за вільну Україну», засуджений на 25-річне ув'язнення, звільнений в 1956 р., 30. 4. 1978 році став членом Української Гельсінської Групи, за що зазнає переслідувань. 5. 7. 1979 р. КГБ його знову арештує і запроторює до Львівської тюрми, обвинувачуючи його за ст. 187-1 КК УРСР. Наприкінці 1979 р. Петра Січка засудили на 3 роки ув'язнення.

534) **СКАЧКО Павло І.**, нар. 1936 р. в Києві, за національні погляди був виключений з Київського університету, де студіював журналістику, 1. 12. 1978 р. заарештований і обвинувачений за ст. 187-1 КК УРСР. В квітні 1979 р. його перевезли до психлікарні в Дніпропетровському.

535) **СКИБА Ярослав**, інженер, заарештований і засуджений в 1970 р. за ст. 62 КК УССР на невідомий реченець.

536) **СКРАЛЬ Михайло Д.**, нар. 1933 р., працював електриком у Львові, а одночасно студіював теологію, підготовлявся стати українським греко-католицьким священником, за те був заарештований в 1973 р. і засуджений в 1974 р. у Львові на 4 роки ув'язнення.

537) **СКРИПКА Василь М.**, науковий робітник Інституту Фолклору та Етнографії АН УССР, на переломі 1973-74 рр. звільнений з праці за свою працю «Чумацькі та козацькі пісні» і закидали йому велике захоплення працями «буржуазних націоналістів» (Драгоманова, Костомарова).

538) **СКРИПЧУК Константин І.**, нар. 1926 р., учасник визвольної боротьби ОУН-УПА, засуджений Чернівецьким судом за ст. 56 КК УССР на 28 років позбавлення волі.

539) **СЛИШЕВСЬКИЙ І. А.**, в жовтні 1971 р. арештований і засланий до божевільні за «оклеветування советського ладу».

540) **СЛОБОДНЮК Володимир**, заарештований в 1973 р. і засуджений за ст. 62 КК УССР на 5 років концтаборів.

541) **СЛОВОДЯН Микола В.**, нар. 1944 р., заарештований в 1973 р. і засуджений за «антисовєтську агітацію і пропаганду» на 5 років позбавлення волі.

542) **СЛОВОДЯН Михайло К.**, нар. 1937 р. в с. Трач на Івано-Франківщині, закінчив середню школу, одружений, батько двох синів, працював старшим лейтенантом міліції. Заарештований 15. 7. 1975 р. і засуджений на 11 років ув'язнення і 3 роки заслання. Обвинувачували його за створення підпільної організації «Гомін», що ставила собі за мету боротися за визволення України.

543) **СЛУКА І.**, виключений з Львівського університету за те, що в 1973 р. в університеті був виданий підпільно журнал «Корито» та розповсюджувані листівки.

544) **СЛУЧКА Атанас**, заарештований в 1965 р. і засуджений за ст. 56 КК УССР на 15 років концтаборів.

545) **СМАГА М.**, хлібороб на Львівщині, арештований в 1947 р. та засланий до концтабору за те, що не хотів вступити в колгосп. Закидали йому пропаганду проти творення колгоспів.

546) **СМИРНСЬКИЙ Костянтин Я.**, пресвітер Церкви ЄХБ, заарештований 19. 1. 1980 р., відбув вже двічі термін ув'язнення.

547) **СМОГИТЕЛЬ Вадим**, нар. 1939 р., композитор і музикант, одружений, батько одної дитини, 3. 2. 1978 р. в Києві засуджений на 3 роки ув'язнення за ст. 206-2 КК УССР («злісне хуліганство»), а насправді за те, що домагався дозволу на виїзд за кордон, крім цього організував національний ансамбль і університетський хор «Жайворонок». Засуджений на фальшивій підставі.

548) **СНЕГІРЬОВ Євген І.**, нар. 14. 10. 1927 р. у Харкові, одружений, батько одного сина, закінчив Харківський театральний

інститут, працював актором, а відтак викладачем в інституті, виступав як прозаїк і критик. Заарештований 22. 9. 1977 р. в Києві, обвинувачений за «антисовєтську агітацію і діяльність проти держави», яку бачать у його критиці ССРСР. Помер 28. 12. 1978 р. в Київському кагебістському шпиталі.

549) **СОКІЛ Іван**, священник Української Греко-Католицької Церкви, не перейшов на православ'я, свої духовні обов'язки сповняв у с. Снятинка на Львівщині. За це був заарештований в 1973 році і засуджений на невідомий термін ув'язнення.

550) **СОКОЛЯН Антон В.**, православний священник на Івано-Франківщині, заарештований в 1973 р. і засуджений в 1974 р. на невідомий реченець позбавлення волі за те, що поширював між вірними молитовники і церковні календарці.

551) **СОКУЛЬСЬКИЙ Іван Г.**, нар. 1942 р., поет і журналіст, в квітні 1980 р. Дніпропетровські органи КГБ його заарештували і обвинуватили за ст. 62 КК УССР. Він вже раз відбув ув'язнення по цій самій статті (1969-1974). Член Української Гельсінської Групи від 1979 р.

552) **СОЛОДКИЙ Іван В.**, нар. 1930 р. в Галичині, учасник визвольної боротьби ОУН-УПА, заарештований в 1948 р. і засуджений за ст. 56 КК УССР на 25 років каторги. В 1956 р. в Тайшеті йому добавили ще 8 років як одному із організаторів концтабірних повстань, тобто засуджений разом на 33 роки ув'язнення.

553) **СОМАНЮК Іван**, нар. 1912 р., засуджений в 1960 р. за ст. 58 КК РСФСР на 15 років ув'язнення.

554) **СОМЛЯК Степан**, нар. 1950 р., студент, засуджений в 1973 році за ст. 62 КК УССР на 5 років ув'язнення.

555) **СОНОВЧАН Василь**, баптист-п'ятидесятник, карається в концтаборах.

556) **СОРОКА Василь**, нар. 1932 р., в політичному процесі 16-23. 12. 1961 р. у Львові був засуджений на 15 років ув'язнення за приналежність до підпільної групи УНК (Український Національний Комітет), метою якого було домагання про вихід України з ССРСР. Судили його за зраду батьківщини.

557) **СОРОКА Михайло М.**, нар. 1911 р., інженер, освіту здобув у Празі, член Крайового Проводу ОУН в 1940 р., заарештований і засуджений у 1940 р. До 1948 р. перебував у таборах, з 1948 по 1952 рік на засланні. В 1952 р. засуджений вдруге на 25 років ув'язнення за протест проти сталінської сваволі в місцях ув'язнення. Помер несподівано на удар серця 16-го червня 1971 р. в мордовському таборі.

558) **СОРОКА Степан К.**, нар. 1932 р. на Волині, в 1952 р. засуджений на 25 років ув'язнення за приналежність до ОУН.

559) **СОТНИЧЕНКО Лазар**, нар. 1904 р., член ЄХБ, за що був заарештований на переломі 1972-73 рр., засуджений на 5 років суворого режиму.

560) **СПИНЕНКО Василь**, нар. 1947 р., закінчив факультет філософії в Донецькому університеті, член «Револьюційної Партії Інтелектуалістів Радянського Союзу», за що був заарештований і засуджений в 1971 р. і запроторений до Дніпропетровської психлікарні.

561) **СПОРАДИК Степан**, нар. 1951 р. на Львівщині, робітник Львівської фабрики телевізій. Заарештований і засуджений влітку 1973 р. у Львові за статтями 101 і 206 («... опір представникові влади») на 8 років у виправно трудових закладах посиленого режиму за виступи проти обмосковлювання України. Його теж обвинувачували за український буржуазний націоналізм.

562) **СТАРСОЛЬСЬКИЙ Любомир**, нар. 1955 р. у Львові, студент, заарештований в червні 1973 р. і засуджений на 2 роки концтабору за вивіщення українського національного прапора в с. Стебник на Львівщині.

563) **СТАРЧИК Петро П.**, нар. 1938 р., завідувач складу в Інституті психології, композитор, одружений, батько двох дітей, заарештований 20. 4. 1972 р. в Москві і засуджений за розповсюдження протисовєтських листівок. Відісланий до психлікарні, де пробув три роки, тепер далі переслідуваний. КГБ його попередило, що буде знову відісланий до психлікарні, якщо продовжуватиме в своїй квартирі влаштовувати концерти з контроверсійними піснями.

564) **СТАСІВ-КАЛИНЕЦЬ Ірина О.**, нар. 1940 року, закінчила Львівський університет, працювала вчителькою, а відтак читала лекції на підготовчому факультеті Львівської політехніки. Поетеса, одружена, мати малолітньої дочки. Заарештована 12-го січня і засуджена в липні 1972 р. у Львові за ст. 62 КК УССР на 6 років ув'язнення і 3 роки заслання. Обвинувачували її за писання патріотичних поезій.

565) **СТАХУР Михайло**, член ОУН, заарештований і засуджений 16. 10. 1951 р. у Львові на смерть за вбивство зрадника українського народу письменника Ярослава Галана.

566) **СТЕПА Богдан П.**, фаховий робітник, засуджений в 1973 р. у Львові на невідомий реченець ув'язнення за те, що був проповідником Божої віри, в релігійному дусі впливав на дітей, ставився критично до совєтської влади.

567) **СТЕПАНІВ Іван С.**, засуджений на 40 років ув'язнення строгого режиму за національно-політичні справи.

568) **СТЕПАНЮК Олексій С.**, нар. 1908 р., член ОУН і УПА, в 1956 р. засуджений на 25 років ув'язнення; мав би звільнитися в 1981 р.

569) **СТЕФАНІВ Володимир**, бувший член УПА, за що відсидів 10 років у концтаборах.

570) **СТЕЦЕНКО**, капітан у совєтській армії, у 1956 р. в Будапешті відмовився давати наказ своїм воякам стріляти до мадяр-

ських робітників-повстанців, за що його засуджено на 10 років тяжких каторжних робіт.

571) **СТЕЦУЛА Надія**, студентка III курсу факультету української філології Львівського університету, з якого в 1973 р. виключена під закидом причастності до підпільно виданого журналу «Корито» та за розповсюдження листівок.

572) **СТЕЦЮК Богдан Я.**, його вивезли большевики за політичні справи після Другої світової війни і він далі живе на заслання. Йому заборонено вертатися в Україну.

573) **СТЕЦЮК Петро І.**, нар. 1955 р., заарештований і засуджений за ст.ст. 187 і 138 КК УССР на 1½ року ув'язнення.

574) **СТРІЛЬЦІВ Василь С.**, нар. 13. 1. 1929 р. в селі Загвіздя біля Івано-Франківська, викладач англійської мови, вперше заарештований в 1944 р., коли мав 15 років і засуджений на 10 років ув'язнення за ст. 54 КК УССР, звільнився в 1954 р. Член Української Гельсінської Групи. За участь в страйку його заарештовано і засуджено в 1979 р. на три місяці ув'язнення; 12. 11. 1979 р. Долинський рай. судом Івано-Франківської області його засуджено на 2 роки позбавлення волі в таборах суворого режиму за ст. 196 КК УССР («порушення паспортних правил, що виявилось в проживанні без паспорта»).

575) **СТРІЛЬЦІВ Павло С.**, заарештований 4. 7. 1972 р. за ст. 187-1 КК УССР засуджений на 18 місяців. Його постійно переслідують.

576) **СТРОЦИНЬ Павло**, нар. 1928 р., учасник визвольної боротьби, заарештований в 1958 р. і засуджений за ст. 56 КК УССР на 25 років позбавлення волі, мав би звільнитися в 1983 р.

577) **СТРУС Петро**, засуджений в м. Тернополі на 10 років ув'язнення за «антисовєтську пропаганду й агітацію».

578) **СТРУТИНСЬКИЙ Іван В.**, нар. 1937 р., засуджений в 1958 році на 10 років за ст. 56 КК УССР за приналежність до «Об'єднаної Партії Визволення України».

579) **СТУЛКІВСЬКИЙ І. Г.**, Свідок Єгови, заарештований і засуджений в 1976 р. в Тернополі за «антисовєтську агітацію і пропаганду» на 3 роки ув'язнення.

580) **СТУС Василь С.**, нар. 8. 1. 1938 р. в с. Рахнівка на Вінничині, закінчив Донецький педагогічний інститут і став аспірантом Інституту АН УССР, поет і літературний критик, одружений, батько малолітнього сина, заарештований 13-го січня і засуджений 7-го вересня 1972 р. Київським обласним судом за ст. 62 КК УССР на 5 років концтаборів суворого режиму і 3 роки заслання. Обвинувачували його за всю літературну публіцистичну творчість, а навіть за те, що скрізь послуговувався українською мовою. В 1979 р. був звільнений. Вдруге заарештовано його в травні 1980 р. в Києві. Обвинувачують за ст. 62-11 КК УССР.

581) **СУРОВЦЕВА Надія**, нар. 1897 р., українська письменниця і мистецтвознавець, каралася понад 30 років у совєтських конц-

таборах, тюрмах і на засланнях, недавно вийшла на волю, але постійно переслідувана.

582) **ТАРАХОВИЧ**, засуджений за політичну діяльність під час Другої світової війни на довічне ув'язнення.

583) **ТАРНОВСЬКИЙ** Микола А., нар. 1940 р., учитель середньої школи, засуджений за приналежність до «Демократичного союзу соціалістів» на 7 років концтабору.

584) **ТЕРЕЛЯ** Йосип М., нар. 1943 р., поет і художник, одружений, засуджений в 1968 р. за ст. 64 КК РСФСР на 8 років ув'язнення, в квітні 1976 р. його звільнили, вимагали, щоб він покався, він відмовився і 28. 4. 1977 р. його запроторили до психлікарні.

585) **ТЕРЕХ** Василь, родом з Сільця Белзького, одружений, батько 4 дітей, учасник визвольної боротьби ОУН-УПА, за що був арештований, відсидів 10 років у концтаборі, звільнився, вдруге заарештований і засуджений на 25 років концтаборів.

586) **ТЕСЛЕНКО**, засуджений за ст. 70 КК РСФСР на 6 років ув'язнення.

587) **ТИМКІВ** Богдан І., нар. 1935 р. на Івано-Франківщині, студент Львівського лісотехнічного інституту, засуджений за ст.ст. 54-1а, 54-ІІ КК УССР на 10 років ув'язнення за приналежність до підпільної групи «Об'єднана партія визволення України».

588) **ТИСЯЧУК** Олександр, член ЄХБ, заарештований і засуджений на 2½ року ув'язнення в 1974 р. Обвинувачений за релігійну діяльність.

589) **ТИХИЙ**, в 1960 р. в Києві засуджений на 10 років ув'язнення за «антисовєтську пропаганду і агітацію».

590) **ТИХИЙ** Олексій І., нар. 31. 1. 1927 р., має вищу педагогічну освіту, працював завідувачем навчальної частини у середній школі, вперше був заарештований в 1957 р. і засуджений на 7 років ув'язнення за домагання поширити мережу українських шкіл на Донбасі. Повно був заарештований 4-го лютого і засуджений 1-го липня 1977 р. Донецьким обласним судом на 10 років ув'язнення і 5 років заслання. Судили його за те, що був членом Української Групи Сприяння Гельсінським Домовленням і за написаний збірник на тему української національно-культурної шкільної проблематики. Мав би звільнитися 4. 2. 1992 р.

591) **ТИШКІВСЬКИЙ** Степан, нар. 1914 р., 1952 р. в Івано-Франківську за ст. 56 КК УССР засуджений на 25 років концтаборів за участь у визвольному русі ОУН-УПА.

592) **ТИЩЕНКО** Віталій І., нар. 1941 р. на Харківщині, заарештований в 1975 р. і обвинувачений за ст. 64 КК УССР в організації підпільної друкарні, виготовлювання і друкування підпільної літератури, реченець засуду невідомий.

593) **ТКАЧ** Степан, нар. 1937 р., у своєму селі підняв український національний прапор, засуджений на початку 1968 р. на 2½ року суворого режиму, в концтаборі постійно скаржився на

більш голови, але до останньої хвилини медичної допомоги не отримав; 28. 7. 1968 р. раптово помер.

594) **ТКАЧЕНКО Петро І.**, нар. 1952 р., заарештований 26. 4. 1974 року і засуджений за ст. 200-1 і 170-1 КК Казахської ССР на 3 роки концтаборів за поширювання віри СХБ.

595) **ТКАЧУК Ярема С.**, нар. 1933 р., працював токарем в Івано-Франківську, арештований в грудні 1958 р. і засуджений 10. 3. 1959 р. за ст. 54-1-а і 54-II КК УРСР на 10 років ув'язнення за приналежність до підпільної «Об'єднаної Партії Визволення України».

596) **ТОВКАЧ Іван П.**, нар. 1920 р. в с. Боровичі на Волині, учасник визвольної боротьби ОУН-УПА, заарештований в м. Прокоп'ївськ (Новосибірська область) і засуджений в 1972 р. Волинським обласним судом за ст. 56 КК УРСР на 12 років концтаборів суворого режиму.

597) **ТОМКІВ Ігор**, нар. 1957 р. на Львівщині, глибоковіруючий, кожного року організував вертеп і колядників, які відвідували віруючих, а в 1975 р. на Різдво, коли він вертав з коляди домів, по дорозі був замордований; міліція і Львівська прокуратура відмовилася досліджувати цей злочин.

598) **ТРАСЮК**, засуджений в 1963 р. в Донецьку за «анти-советську пропаганду і агітацію» на невідомий реченець.

599) **ТРИШ Василь**, нар. 1911 р., фізик, засуджений в 1975 р. в Тернополі на 3 роки ув'язнення. Обвинувачували його за співпрацю в самвидаві.

600) **ТРОЦЮК В. Г.**, нар. 1937 р., засуджений 11. 6. 1962 р. в м. Здолбунів на Рівенщині за політичні справи на 2^{1/2} року ув'язнення.

601) **ТРОЦЮК-КОЗЛЮК Петро**, нар. біля 1925 р., одружений, батько одної дитини, учасник визвольного руху ОУН-УПА, засуджений за ст. 56 КК УРСР на 25 років ув'язнення. В 1971 р. КГБ розпочав проти нього нову справу за ст. 102 КК УРСР. В 1972 р. запроторили його до Дніпропетрівської психлікарні на необмежений час — зовсім психічно здорову людину.

602) **ТРОЯН Яків**, заарештований в 1944 р. і засуджений на 10 років концтаборів за приналежність до УПА.

603) **ТРУХАН Ганна**, засуджена в квітні 1974 р. на невідомий термін за це, що відвідувала святі місця «уніятів-покутників». Обвинувачували її за «систематичне бродяжництво» і приналежність до «уніятів-покутників».

604) **ТРУХАН Марія**, належала до секти покутників Української греко-католицької Церкви, за свої переконання була заарештована в 1973 р. і засуджена в 1974 р. на невідомий реченець ув'язнення.

605) **ТРУХАН Стефанія**, родом з с. Вільшанка Зборівського р-ну Тернопільської обл., заарештована в 1973 р. в с. Середньому Калуського р-ну Івано-Франківської обл. і засуджена в квітні 1974 р. в Калуші за релігійні переконання та за приналежність

до секти покутників Української греко-католицької Церкви на невідомий термін ув'язнення.

606) **ТУРАЖ Андрій**, нар. 1927 р., заарештований в 1950 р. і засуджений за приналежність до ОУН за ст. 58-1 КК РСФСР (зрада батьківщини) на 25 років концтаборів.

607) **ТУРИК Андрій М.**, нар. 14. 10. 1927 р. в с. Бірки на Волині, учасник визвольного руху ОУН-УПА, в 1957 р. за ст. 56 КК УССР засуджений на 25 років ув'язнення. Мав би вийти на волю в 1983 р.

608) **ТЯГЛІВЕЦЬ Олекса**, засуджений 22. 1. 1962 р. у Львові на 12 років ув'язнення за членство в «Українським Національним Комітеті».

609) **УДОВИЧЕНКО Володимир**, студент Львівського університету на факультеті української філології, виключений з університету в 1973 р. за приналежність до напів-легальної групи, яка видавала самвидавний журнал «Поступ» і летючки та виступала в обороні української мови і культури.

610) **УСАТЮК**, заарештований наприкінці 1972 р. за політичні справи і засуджений на невідомий термін ув'язнення.

611) **ФАБРИШЕВСЬКИЙ Іван П.**, учасник визвольного руху ОУН-УПА, заарештований в 1967 р. і засуджений за ст. 56 КК УССР на 15 років концтаборів.

612) **ФЕДОРАК Мизайло А.**, православний священик на Івано-Франківщині, заарештований в 1973 р. і засуджений в 1974 р. на 4 роки ув'язнення за те, що друкував і поширював релігійну літературу.

613) **ФЕДОРЕНКО Василь П.**, нар. 30. 3. 1928 р. на Чернігівщині, працював слюсарем в м. Херсоні, вперше карався у Володимирській тюрмі і Мордовських таборах від 1967 р. до 1972 р. Вдруге заарештований під час спроби втекти з ССРСР на Захід в 1974 р. і засуджений Ужгородським обласним судом за статтями 56 і 62 КК УССР на 15 років позбавлення волі. Мав би звільнитися в 1989 р.

614) **ФЕДОРЕНКО Іван**, нар. 1937 р., член ЄХБ, заарештований на переломі 1972-1973 рр. в Омську, реченець засуду невідомий.

615) **ФЕДОРІВ Юрій І.**, довгі роки карався в Мордовських таборах, а від 1975 р. перебував на засланні в Томській області.

616) **ФЕДОРІВ Юрій П.**, нар. 14. 6. 1943 р., одружений, батько одної дочки, заарештований 15. 6. 1970 р. і засуджений за ст. 56 КК УССР на 15 років концтаборів суворого режиму. Мав би бути звільнений 15. 6. 1985 р.

617) **ФЕДУРУК Іван Г.**, в 1949 р. був засуджений на 25 років ув'язнення за приналежність до ОУН-УПА.

618) **ФЕДУРЧУК Кирило**, нар. 1924 р., заарештований і засуджений за ст. 70 КК РСФСР на довічне ув'язнення.

619) **ФЕДОСОВ**, запроторений до психлікарні за політичні справи (1977 р.).

620) ФЕДЮК, студент журналістичного факультету Львівського університету, з якого в 1973 р. виключений під закидом причетности до видаваного студентами підпільного журналу «Корито» і розповсюдження листівок.

621) ФЕДЮК Василь, нар. 1925 р., учасник визвольної боротьби ОУН-УПА, засуджений за ст. 56 КК УССР на 15 років каторги.

622) ФЕНЮК, засуджений в 1950 р. за ст. 58-1 КК РСФСР на 25 років каторги.

623) ФІЗАР, засуджений на 15 років ув'язнення за приналежність до ОУН.

624) ХАЙЛО Анатолій В., нар. 3. 2. 1955 р. у Ворошиловградській обл., неодружений, за релігійні переконання заарештований і в 1974 р. засуджений на 8 років позбавлення волі.

625) ХАНАС, засуджений в 1962 р. у Львові на 12 років позбавлення волі за «антисовєтську пропаганду і агітацію».

626) ХВОСТЕНКО Г., студент III курсу факультету української філології Львівського університету, з якого виключений під закидом причетности до видавання підпільного журналу «Корито» та розповсюдження між студентами листівок.

627) ХМАРА Микола, ув'язнений за релігійні переконання і закатований на смерть в 1973 р.

628) ХМІЛЬ Іван, запроторений до таборів за політичні справи.

629) ХОДАКІВСЬКИЙ Дмитро В., нар. 1929 р., одружений, заарештований в 1973 р. і засуджений на 5 років ув'язнення і 5 років заслання за релігійні переконання.

630) ХОЖАН, студент IV курсу історичного факультету Львівського університету, з якого влітку 1973 р. виключений під закидом причетности до видаваного студентами нелегального журналу «Корито» та розповсюдження листівок.

631) ХОМИЧ, родом з Волинської області, учасник визвольної боротьби ОУН-УПА, за що довгі роки карався в московських концтаборах; після звільнення почав активізуватися на відтинку релігійного життя, за що зазнає переслідування.

(Закінчення буде)

ЖЕРТВУЙТЕ ЩЕДРО НА —

ФОНД ОБОРОНИ УКРАЇНИ,

ВИЗВОЛЬНИЙ ФОНД ОУН

І ФОНД АБН!

З ГАЛЕРІЇ ТВОРЧОСТИ НАШИХ ПОЕТІВ*Лариса МУРОВИЧ*

НАЦІЇ ДУХ

Нам Нації Дух невмирущий
Наснажує все почуття,
Він на чужині також суцый,
Без нього нема для ізгоїв життя!

Учені були б надаремні,
Бо знайде і в сховку нас він,
А хто б на шляхи зійшов темні,
Заверне владарно його світлий зрін.

Так добре з ним бути усюди,
Його відчувати в естві,
Як ширить, наповнює груди,
В них сили життєві налявши живі.

Він вічно й невтомно струмує,
З Трипілля узявши почин,
Свідомістю нас цементує,
Як в асиміляції грозить загин.

Не знає Дух Нації межі,
Він тут, але й там, де ростуть
Державницько-визвольні вежі
Бійців, що долають жертовністю путь.

Чи можна б тебе не прийняти
О, сило з незчерпних криниць?
Ти ж — наче наш Батько і Мати,
Родителі рідних орлів і орлиць!

1981

ХАЙ ЖЕ ДОЛЯ ТАКА...

Хай же доля така буде людям тим,
Що собі в чужім краю здобувши дім,
Не дають із скарбниці його золотої
Україні — на викуття вільности зброї:

Як до уст хтось із них хліб-сіль піднесе,
Хай у горлі стає твердо кісткою все!
Як вином гасить спрагу у спеку люту,
Хай у нім відчуває смертнену отруту!

Як весною пташки заспівають кругом
Чесним душам людей — любови псалом,
Хай серця, що іржавим закуті путом,
Коле терном воно там гостро-відчутим!

Хатні вікна, що сонця ждуть промінців,
Хай щоденно в скалки розбиває грім,
Аж до часу, як хрест важкий покаєння
Донесуть до скарбниці святого змагання!

СКИБКА ХЛІБА

Убогим людям Бог-Отець
Дав нині хліба буханець,
Мені ж маленьку скибку. Чи то
І в неї міць життя налито?

Усі спожили благодать,
А я боюся й починать,
Бо голод — чую ж без упину —
Навідає оцю країну.

Я скибку нюхаю лишень
І споглядаю в кожен день,
І так живу і жити буду
До дня — Страшного Суду.

Коли ж у безпросвітній час
Тут прийде знов Господь до нас
І хліба більш не схоче дати,
Тоді Його торкнуса шати

І попрохаю в чорний день:
— О, Боже, дай благословень
Мой Ти скибці та й з амбони
Сам обділи — людей мільйони!

ДИПЛОМАТИЧНІ АКЦІЇ ОУН

(УЦІС) У зв'язку з Мадридською конференцією у відповідь на багатство документації про визвольну боротьбу України й інших поневолених народів, а теж на меморандуми, звернення, аналізу ситуації в Україні і в інших уямлених країнах — Провід ОУН, Голова Українського Державного Правління і Українська Центральна Інформаційна Служба отримали низку прихильних відповідей від урядів та делегацій некомуністичних країн на Мадридську конференцію.

Фрагменти деяких із цих відповідей, що є типічні й подібні до інших, пропонуємо увазі наших Читачів, щоб зорієнтувати їх у тому, як зрозуміння нашої визвольної справи зростає, а наші зусилля мають свій позитивний вплив також на офіційні кола західних держав.

З міністерства однієї із країн Голова Проводу ОУН отримав відповідь, в якій, між іншим, читаємо таке: «Ми простудіювали Ваш меморандум й інші документи з увагою і зацікавленням та хочемо Вас запевнити, що наша делегація в Мадриді буде повністю ознайомлена з ними. Як представник для справ КБСЕ нашого міністерства вияснив Вашим представникам під час останньої зустрічі, наш Уряд є незмінно переконаний щодо важливості КБСЕ, але він мусить трактувати справу реалістично і прогрес детанту мусить бути двосторонній та базований на взаємному довірі й співпраці. Це може бути досягнуте лише тоді коли усі держави-учасники будуть респектувати й приримуватися норм міжнародної поведінки та духу й букви основних зобов'язань, які вони вчисто перебрали на себе...»

Отже, пріоритет буде даний переглядові причин теперішнього стану взаємин між Сходом і Заходом та резюме нашої делегації покриє становище ССРСР і Східної Європи на цьому всьому просторі від часу Београду... Проте ж, з уваги на теперішні дії ССРСР, який потоптав найбільшу кількість зобов'язань гельсінських домовлень, а зокрема на його інвазію й окупацію Афганістану, теперішній міжнародний клімат не є заохочуючий для мадрідської зустрічі...»

А в іншій відповіді читаємо: «Простудіювавши з інтересом Ваші матеріали, наша Делегація присвятила особливу увагу людським правам які забезпечені Гельсінським актом. Тому вона бере до уваги Ваші суттєві пропозиції, які своїм змістом є здібні довести до реального й наявного успіху»...

Міністерство закордонних справ іншої держави пише: «Дякуючи Вам за обидва меморандуми (ОУН і АБН — прим. Ред.) на Мадридську конференцію про проблему національних прав, я оцінюю ці документи як незвичайно інтересні й дозволив собі поділитися ними з цими моїми товаришами, які працюють спеціально над переглядом проблем, зв'язаних із зустріччю у Мадриді...»

Від голови делегації однієї з держав прийшла така відповідь до УЦІС: «Дякую Вам за Ваші листи й залучники зі заявою Кандиби і брошурою про Шухевича. Моя делегація є дуже сильно цим заінтересована, ознайомившись зі ситуацією цих обох мужів. Ми піднесли

справу Шухевича в часі нашої інтервенції на Конференції й ми дискутували справи, за які бореться Іван Кандиба. Ми можемо тільки сподіватися, що така дебата доведе до бажаних дій з боку властей ССРСР...»

Одна з делегацій м. ін. пише таке: »У відповідь на Вашого листа, який ми дали до уваги теж Міністерству Закордонних Справ, наша делегація бажає підкреслити, що наша країна, як досі, так завжди, в рамках її обмежених можливостей, намагатиметься спричинитися до позитивної розв'язки проблем прав людини...»

Голова делегації однієї з держав пише таке: »Пане Президенте, за письма з 26 вересня 1980 і жовтня 1980, які Ви були ввічливі переслати Міністрові Закордонних Справ разом з документацією і меморандумом, що відноситься до діяльності Вашої Організації та комплексу проблем стосовно Фінального Гельсінського Акту, сердечно дякую. Ці інформації переслано нашій делегації на Конференцію в Мадриді, яка основно їх перестудіює й візьме до уваги. Прийміть, пане Президенте, вислови моєї глибокої пошани...»

Від Міністерства Закордонних Справ чергової західної держави прийшло письмо у відповідь на обширну документацію, предложену від ОУН, як теж на меморандум підписаний головою Проводу ОУН.

У цій відповіді м. ін. читаємо таке: »Наш Уряд з великою увагою слідкує за вістками про подані до відома факти потоптання загальних людських прав і основних вольностей. Він не оминає ніякої нагоди, щоб не ставати в захист під час розмов на міжнародньому, як теж на білятеральному форумі, та за здійснення у світовому засягу людських прав, теж у ССРСР.

Для нашого Уряду є ділянкою особливої ваги фундаментальні людські права, до яких належать Вами з'ясовані права народів на рівноправність та самовизначення, у тому теж самозрозуміло в КВСЕ-процесі, де вони є включені в принципі VII Гельсінського Акту.

Наш Уряд буде на Мадридській КВСЕ-зустрічі з особливим зусиллям присвячуватися темі «людських прав» разом з іншими важливими основними проблемами КВСЕ-процесу з метою видвигнути ще на жаль завжди існуючі великі браки й одночасно змагати за те, щоб були пороблені заходи, які допровадили б до конкретних поліпшень...»

»Вельмишановний Пане Прем'єр-мініstre, — лише інший делегат, — за Вашого листа з 29 вересня 1980 й документацію... дякую дуже сердечно... Я запевняю Вас, що буду ангажуватися за інтереси України з великим запалом і зверну особливу увагу членів нашої делегації на становище в Україні... Я буду намагатися, щоб скерувати інтереси доступних мені кіл з усієї Західної Європи на становище в Україні. Я уважаю за особливо важливе, щоб ми в дискусіях з ССРСР дискутували не лише індивідуальні права людини, які впливають з кошика III і ОН-домовлень, але теж, щоб дуже прецизно і вперто питали про долю народів у ССРСР, яким Ленін на початку свого урядування обіцяв свободу. Я сподіваюся, що події в Польщі будуть запальною іскрою для більшої свободи теж в усіх країнах східного бльоку...»

Делегат однієї із західних держав, яка ангажувалася в захист прав поневолених народів і за людські права, пише, м. ін., ось що до голови

ОУН: »Ваш вклад за здійснення принципів, зокрема стосовно людських і національних прав, є оцінюваний усіма громадянами моєї країни. Хоча детант матиме свою поразку, економічна співпраця буде односторонньою, а люди, які борються за основні вольності, будуть нищені, то я свідомий того, що як довго ми маємо таких людей, як Ви, які борються за те, що є справедливе, увесь світ буде кращим місцем для життя.

Якщо Ви відвідуватимете нашу столицю, прошу увійти в контакт зі мною, щоб ми могли продовжувати нашу приязнь і спільне діло...»

Голова однієї делегації пише таке: »Ваша публікація являється для мене дуже корисною і я передав її до нашого дослідчого штабу, щоб могли мати з неї добро користь...»

Це покищо витяги з декількох відгуків на дипломатичну акцію нашого табору — революційної ОУН. При іншій нагоді зможемо повернутися до цієї теми ще раз. Не менш прихильні відгуки були на аналогічну акцію АБН.

ЕКЗЕКУТИВА ВАКЛ У ЖЕНЕВІ

У днях 14 і 15 лютого 1981 року у Женеві відбулося засідання Екзекутиви ВАКЛ у справі підготовки XIV Конференції Світової Антикомуністичної Ліги (ВАКЛ). У засіданні брали участь представники усіх груп (регіонів) країн, міжнародних організацій і молоді. Поневолені російським імперіялізмом і комунізмом народи в ССРС і в сателітних країнах репрезентували Голова ЦК АБН і член ЦК АБН мгр Слава Стецько.

На засіданні були обговорені питання визвольної боротьби поневолених націй, стратегія протикомуністичної дії в усьому світі, рекомендації урядам вільних націй, зокрема новому президентові й новій адміністрації США стосовно боротьби проти російського й комуністичного імперіялізму.

З рамені АБН реферувала про його діяльність і боротьбу поневолених націй та їх еміграцій мгр Слава Стецько. Сесія Екзекутиви з великим вдовolenням прийняла звіт про діяльність АБН у вільному світі та в уявлених країнах.

Екзекутива схвалила, що чергова Конференція має відбутися влітку в одній із азійських країн. Паралельно відбулося засідання Екзекутиви АПАКЛ (Антикомуністичної Ліги Народів Азії), яке схвалило свою 27 Конференцію робити у той самий час і в тій самій країні — в Азії. А XV Конференція ВАКЛ має відбутися в одній з африканських країн.

Спільний фінальний комунікат, приготований окремою Комісією, в якій брала участь мгр Слава Стецько від АБН, узгляднив сугестії, предложені раніше писемно Головою ЦК АБН.

Ярослав Стецько мав нагоду обговорити низку практичної визвольної політики з афганськими, японськими й турецькими приятелями. АБН і ОУН заявили повну підтримку японцям у їх акції за відібрання

окупованих москалями їхніх територій після Другої світової війни. Також узгіднено важливіші елементи співпраці з бразильськими, мексиканськими, лесотськими й іншими африканськими антикомуністами.

У Комунікаті стверджується, що президент США Реган заявив, що США скріплять свої взаємовідносини з вільними державами замість політики епізменту з комуністами. Вільний світ — читаємо в Комунікаті, — є свідком дисінтеграції за залізною заслоною: все більше зростаюча і посилена боротьба проти комуністичного панування з боку поневолених націй, як це останньо унааявила польська робітничка класа, й банкрутство маоїзму. Розвиток світових подій унааявлює — читаємо далі — нестримний змаг за національну свободу й людські права, що є універсальним прагненням нашої доби. Тому Екзекутива рішила проголосити «Вісімдесяті роки — роками перемоги над комунізмом», як тему XIV Конференції ВАКЛ цього року».

«Екзекутива ВАКЛ рішила апелювати:

до вільних націй понехати роз'єднання, всякі чвари й роздори, замінити політику детанту розгортанням політики визволення. Вони повинні кувати разом свою силу для протинаступу комуністичній агресії за спільну свободу й безпеку;

до уряду США, щоб діяти за єдність й безпеку вільного світу, як частину гльобальної стратегії США. Остання вершинна конференція США і Кореї між президентом Рональдом Реганом і президентом Чин Ду Гван продемонструвала наявно рішучість США стримати комуністичну агресію, не забираючи своїх сухопутних військ з Кореї ради стабільності Північно-східньої Азії;

до вільних держав і народів прийти з допомогою поневоленим народам у світі повстати проти поневолення. Допомогти китайському народові визволитися з-під комуністичного ярма.

Треба надіятися, що уряд США підтримає національно-визвольну боротьбу за національно-державну незалежність і людські права України, Литви, Грузії, Білорусії, Болгарії, Польщі, В'єтнаму, Куби й інших націй поневолених російським імперіялізмом і комунізмом.

Наполегливо вимагається, щоб вільні держави робили зусильний тиск на комуністичні режими задля ліквідації концтаборів і психіатричних тюрем тортур.

Екзекутива закликає дати допомогу збройним силам Ель Сальвадору у його хоробрій боротьбі проти марксистських партизан.

Також закликає за негайну допомогу для героїчної боротьби за свободу афганського народу проти советсько-російської інвазії.

Далі Екзекутива закликає усі вільні держави знищувати організовані й інспіровані комуністичними режимами терористичні дії у світі.

Екзекутива закликає елімінувати комуністичні ідеології й їх політичні системи, повертаючи назад народам національну свободу, мир і добробут. Тільки спільними зусиллями усіх, хто любить свободу, у вирішальних переможних боях вісімдесятих років свобода зможе стати дійсністю в усьому світі».

Пресове Бюро АБН

Марія КРЕМІНЯРІВСЬКА

В СИБІРІ

(В 10-ту річницю смерти сл. п. Михайла СОРОКИ)

(Хроніка)

Марта сиділа на зрубаному дереві і дивилась на купку моху, що вона його назбирала за день. Норма для жінки один кубометр, а тут нема і пів кубометра. В інших жінок купки моху були не набагато більші. За мохом треба було йти вниз, аж до річки, та й там він не скрізь був.

Етап прийшов у село Качет позавчора. Цілий день цих повторників перепитували, переписували, а сьогодні викликали на подвір'я колгоспної контори, поділили на групи по 12 чоловіків і 4 жінки і повели у ліс.

Біля 12 км від села ліс розміряли на ділянці й на кожній з них залишили одну групу. Чоловікам сказали рубати дерева, з яких вони побудують хати, а жінкам наносити моху, щоб затикати шпари в стінах поміж бальками, а як наносять досить моху, тоді будуть рубати й палити гілля зрубаних дерев, звільнюючи місце для хат і на вулиці поміж хатами.

Прораб, заступник директора Раса, оголосив повторникам, що вони закладають «посьолок Вєсьолий», в якому вони будуть жити й працювати на підсочці, то значить добувати для держави смолу, потрібну для озброєння й для ліків.

Марта дивилась на тих повторників, що, зрубавши з тридцять дерев, зараз сиділи на них і розмовляли з українкою Лікєрою, німкою Ерною й полькою Казєю. Вони були втомлені, норми не виконали, усі невесело дивились у майбутнє.

Підсочка мала б проходити так: відділять частину соснового лісу групі повторників і дадуть чоловікам відповідні ножі на довгих палицях. Перший пробігає зі своїм ножем від дерева до дерева й робить на стовбурах два скісні нарізи, нижчими кінцями назустріч один одному. За першим іде другий і робить в корі також два нарізи, рівнобіжні з першим. Третій і четвертий так само роблять по два нарізи в корі, рівнобіжні з першим, а п'ятий одним прямовисним рівчаком поміж нарізаним з'єднує їх. А ще один буде вішати бляшане горнятко у формі конуса. Тоді жінки з відрами будуть ходити від дерева до дерева, зливаючи із тих бляшанок смолу у відра.

Смола дуже тяжка. Чи я маю силу двигати ці відра? А з відер зливати у бочки, що стоять на дорозі, далеко від діляниць. Та я заблуджу в лісі! Кожний робітник буде не ходити, а бігати, щоб виконати норму, кожний буде сам самісінький зі своїми думками,

зі своєю тугою за домом. Тільки ввечорі посходяться білі раби... І все це оці майже старі люди! Я маю вже 47 років, а вони всі не молодші за мене. »Повторники«, це ті, що були в'язнями на протязі багатьох років, що перетерпіли знущання, жах, тортури, голод і непосильну працю на каторзі... Треба цій клятій державі смоли, а добувати їй нема кому, що довго думати? Є така кляса населення — колишні зеки! І нас знову заарештували, місяцями тримали в тісних, смердючих тюрмах ні за що! Ні за що! — обурювалась Марта. — І на етап, у Сибір, на підсочку... Легко набрали робітників! Москвин ні перед яким злочиним не зупиниться! — Марта аж тремтіла від огиди і обурення.

Вона була втомлена, принесла на плечах кошик моху, скинула його на купу й залилась тут, не підійшла до гурту, а з віддалі прислуховувалася до розмови, оглядала людей. Люди зі скаліченим життям, недобитки. А вона, Марта? Також недобиток?

— Ні, — гордо відповіла Марта сама собі, — я не знищена морально, я така сама, як і була. Я знаю за що мене москаль завіз на Сибір: за те, що він володіє Україною. І не зробить він з мене недобитка. Божя сила завжди зі мною. Недобитки не згадують про Бога, поринули у своє нещастя й нічого не бачать, крім свого безталання. Не бачать навіть того, що і тут гарно! Така тиха осінь, небо синє, берізки бринять золотим листячком, а поміж дерев виблискує річка!

Марта задивилась на цю тиху красу й несподівано для себе заспівала:

Тече річка невеличка з вишневого саду,
Кличе козак дівчиноньку собі на пораду.

І не скінчила ще першого куплету, як почула, що хтось із чоловіків їй допомагає! Потім, ще хтось, потім ще... Втішена Марта, співаючи, швидко підійшла до гурту. І Лікера стала співати і Ерна. Створився хор, правдивий хор! Проспівали ще »Із-за гори кам'яної голуби літають«, а потім: »Ой, не ходи Грицю!« Захоплені своїм співом, не чули, що десь на далекій дорозі заторохтів віз і раптом затих, не бачили, як минаючи зрубані дерева, до них підходили два чоловіки. Попереду йшов невисокого росту пан, років 50, дуже щуплий і жвавий, а за ним молодий якому на думку Марти могло бути років 33, в капелюсі і пальті.

Співаки зауважили їх і замовкли.

— Я думаю, що янголи співають, — поважно сказав старший пан. — Що за гарний спів! — і додав, звертаючись до молодого. — І де? У Сибіру! У глухій тайзі! То не чудо?

Молодий пан усміхнувся, доторкнувся до свого капелюха й промовив:

— Добрий день.

Всі відповіли: Добрий день. Чоловіки повставали.

— Гарно співаєте, гарно, і, продовжуючи — Ви останній етап? Чи є серед вас ветфельдшер?

— Я не ветфельдшер, я ветеринарний лікар. Мое прізвище Зубенко.

— А я ревізор Райзо. Мое прізвище Сергій Крижанівський.

Він витяг з кишені записну книжку.

— Зубенко... так. Завтра рано зайдіть у Райзо, я ще сьогодні поговорю з Расом, щоб відпустив вас працювати у колгоспах.

Записав і знову звернувся до людей:

— Може ще і ветфельдшер є? А може механіки, шофери?

Знайшлися ще два шофери. Марта подумала, що може він їй дасть працю рахівника в колгоспі й сказала голосно:

— Вам для колгоспу рахівника не потрібно?

Ревізор і молодий пан поглянули на неї.

— Зараз ні. А після нового року, після ревізій, прийдеться звільнити когось із рахівників, це десь у березні. Зайдіть у Райзо спочатку березня. Він знову заговорив з чоловіками. Марта зідхнула й відійшла від гурту на своє попереднє місце, де сиділа до співів, і почала слідкувати за молодим паном. Як він уважно оглядає кожного! Як прислуховується до розмови! Що він хотів побачити й почути? Це «служачий» енкаведист, безумовно... Ревізор назвав себе, а цей нічого не говорить, тільки дивиться і слухає. Знає вона тих людей! Це і спостерігач, і агітатор, і слідчий, призначений до людей, яким партія не довіряє... Так, тільки в березні можна на щось надіятись, а всю осінь і зиму будувати «Весьолій» по коліна в снігу, рубати й палити гілля, затицати шпари в стінах і щодня ходити по 12 км на роботу й назад... Так... Ось він дивиться на неї добрими очима... Ось він до неї, напевно щось випитати хоче... Випитає, аякже!

— Ви до березня десь інде працюйте, в лісі вам не варто бути... Роботи скрізь є досить, та Рас не відпускає робітників, бо мусить виконати плян по підсочці...

Марта сиділа з кам'яним обличчям і мовчала. Він почекав хвилинку й заговорив тихше:

— Підіть, як встигнете, ще сьогодні в район, до директора держбанку, Мороза, жінка його вчителька, обоє працюють, мають хлопчика та і їсти треба комусь зварити. Зараз у них працює також повторниця, доктор хемії. Вона вже одержала свої документи і їй дали працю викладачки в середній школі. Вона шукає когось на своє місце у Мороза. Нікуди вас Рас не відпустить, а до директора банку відпустить, бо не догодити директоріві банку йому не випадає.

Марта пожавішала: може справді цей «уповноважений» добре радить. Аби звільнитись від підсочки, а там буде видно.

— А де живе Мороз?

— Зараз за клубом. Вам кожний покаже.

— Довідаюсь, — сухо сказала Марта.

— Так, довідайтесь, — сказав і відійшов.

Ревізор звернувся до нього:

— Бачите, маю і ветлікаря, і механіка, і шофера. А все цей чудовий спів!

Не заспівали б ви, ми так і проїхали б!

Далеко, на дорозі, хтось гукав:

— А-го-ов! Время!

Молодий пан крикнув: — Ідемо! Ревізор ще звернувся до Марти: — в березні зайдіть в Райзо і запитайте за мною.

Вони пішли.

Мороз жив у великій хаті, що мала чотири кімнати. Передпокою не було. З ганку одразу заходилося в їдальню. Стіл, тапчан, накритий постілью, чотири крісла, ось і всі меблі в їдальні.

На тапчані сиділа одягнена в чорне жінка, а до неї тулився чотирилітній хлопчик.

— Добридень! Чи тут мешкає директор банку?

— Так, тут, але він і його дружина на роботі. Нема їх вдома.

— Та я, власне, до вас. Мені сказали, що ви шукаєте когось на своє місце.

Жінка звільнилась від хлопчика, встала, присунула Марті стілець і розпитала її хто вона і хто Марті сказав, що у директора може бути для неї робота. Марта все розказала.

— Добре, що ви прийшли, бо поки ви щось кращого знайдете, вам тут буде добре.

— Вас сюди також скерував уповноважений?

— Уповноважений? Ні. В клуб, де розмістили наш етап, прийшла жінка директора банку, оглянула жінок і звернулась до мене, чи не хотіла б я жити у них.

— А якже про вас директор школи довідався, що дав вам роботу у школі?

Жінка так гарно усміхнулась.

— Бачите, довідався... Є тут одна добра душа... Він зайшов у клуб, коли прийшов наш етап, питав за своїми земляками, розмовляв з людьми, так ми і заізналися. Він допоміг мені. Моїх листів у Москві не одержували, не знали мої родичі, що я прошу вислати мені мої документи. То ж той пан, ця добра душа має тут знайомих латишів, родичі яких живуть також у Москві. І через них, на їхні адреси прийшли мені документи. Через них ця добра душа послала і мою заяву в Абанський район. Але, як уповноважений знав про те, що я мушу піти звідси?

— А, як йому не знати! Це ж його робота знати нас і все про нас, — з досадою відповіла Марта.

Жінка Мороза, українка, донька вивезених ще в 1923 р. селян з Полтавщини, гарна і скромна учителька середньої школи, скаржилася Марті на своє важке життя з чоловіком. Він мучив її заздрістю, а ще до того був п'яницею. Вона не покидала його, бо жаліла, що він був сирота, син селянина з Гайсина, батьків замучили на допитах, а його самого віддали в дитдом. Він здібний,

учився добре, але часто втікав із дитдому, приставав до злодіїв. Засуджений на п'ять років за злодійство. В концтаборі, одначе, устаткувався, виявив себе добрим рахівником, працював у бухгалтерії. Відбувши строк, влаштувався у місті банковим урядовцем. Вони одружилися. А коли треба було бухгалтера в ДМ, його призначили сюди, а потім він став директором банку.

— Якби не пив й не був такий заздрісний, — бідкалась господиня перед Мартою, — скільки разів він вже мене бив! А серце має добре, бо коли тверезий і побачить на мені синяки, то плаче як дитина.

— Всі алкоголіки заздрісні, — відповіла Марта.

— Ні, він мене любить.

— Безумовно, що любить, — невесело згодилась Марта.

Вона заступалася за жінку перед п'яним і лютим чоловіком, та це мало рятувало її. Тяжко було жити у цього морально скаліченого Мороза. Одного разу її викликали в Райпотребсоюз. Бухгалтер сільпо, з далекого П. запропонував їй поїхати в П. працювати скарбником в сільпо. Це був «власовець», червоні викрали його і так мучили, що він рік лежав у лікарні в Красноярській тюрмі. Відбув свій строк і його зіставили в ДМ-ському районі.

— Зазнайомитеся і з рахівництвом сільпо, може мене заступите.

— А ви маєте надію, що вас пустять додому? — спитала Марта.

— Ці канібали пустять? — з безмежним презирством сказав він. — Вони пустять? Господь мене визволить.

Марта поглянула на його гарне, бліде обличчя.

— Ви хворі — запитала.

— Так, серце. Товариші інваліда з мене зробили, а який я був здоровий!

— Вам Крижанівський сказав про мене. Яка це мила й добра людина!

— Крижанівський? Ні. Сказала мені дійсно добра людина. Ви залиште на своє місце українку, що приїхала в одному етапі з вами.

— Хто ж вам сказав про мене?

— Приїдете в П., то побачите.

Ще в той же день Марта переказала Лікері, щоб вона прийшла до неї. Мороз не затримував Марти. Він краще волів Лікеру, як Марту, бо не буде кому дорікати йому, що він жорстокий з жінкою.

В П. Марта жила у продавщиці на повному утриманні. Грошей, що їх вона заробляла в сільпо, не вистачало заплатити господині, але вона мала гроші зароблені ще вдома і покищо розраховувалася. А що буду робити потім, коли гроші минуться? — думала...

Бухгалтер був гарною людиною, завжди погідний, але мовчазний. Одного разу Марта запитала його:

— Від кого ви довідалися про мене? Ви мені не сказали.

— Від хорошої людини, коли б таких людей більше було... Та, на жаль, їх дуже мало... Я, по правді сказати, таких не зустрічав більше.

— Хто ж це такий?

Він якось дуже пильно поглянув на Марту і промовчав. Марта вирішила, що це доктор хемії, вони зналися, бо разом прибули в одному етапі. Можливо чекає його не смерть, а одруження, хай тільки вона улаштується на новому місці. І шануючи його невинну таємницю, не розпитувала більше.

У березні зайшов у контору сільпо Крижанівський.

— Я до вас, — звернувся він до Марти. — Мені потрібен рахівник. Був на ревізії в колгоспі «Красний октябр». Багатий колгосп, а держпоставку виконують тільки на 20%! Крадуть! Рахівника зняв з роботи, поїдете ви в цей колгосп. Ваш земляк радить вам туди поїхати.

— Мій земляк? На жаль, я не маю тут земляка.

— А завдяки кому ви звільнилися від п'яниці Мороза і живете зараз тут?

Марта показала на бухгалтера.

— Ось завдяки кому.

— А не завдяки Михайлові?

— Ніякого Михайла я не знаю, — сухо відповіла Марта. Ревізор і бухгалтер переглянулися. Ревізор сказав:

— Ці західні українці знають, що то є конспірація.

Коли Марта в конторі зосталась удвох з бухгалтером, вона запитала:

— Скажіть, будь ласка, хто цей бухгалтер, що про нього згадував ревізор?

— Таж Михайло Сорока, хто ж інший... Він вас знає.

Марта не розпитувала більше. Почала підраховувати касу і намагалася пригадати, де вона зустрічала це ім'я: Михайло Сорока... Щось давно було, ще за Польщі... Чи не на процесі Перацького? Але як цей Михайло Сорока її знає?

Марта поїхала в «Красний октябр». Село було велике, видно, що тут жили заможні люди. Лісу і близько не було видно. Зараз за городами ішли поля. Голова колгоспу примістив Марту у заможного господаря, свого дядька, а сам з рахівником поїхав у район, в райзо.

Два тижні їх не було, а коли приїхали, привезли Марті папір від завідуючого райзо, що її назначається рахівником у колгоспі ім. Горького, в селі Філово. Марта зрозуміла, що колгоспники «Красного октябрю» перемогли владу хоч в тому. Це були колишні працюючі і багаті господарі, вони були спаяні як одна родина і як могли рятувались в тій колгоспній біді, що їм влада її накиннула. Вони знали своє і свої справи тримали в таємниці. Чужий рахівник їм не був бажаний, та ще й присланий з райзо! І рахівник, якого зняв ревізор, зостався на своїй роботі.

Марта поїхала у колгосп ім. Горького. Цікавий це був колгосп! Мав усього 18 дворів, дев'ять по одному боці вулиці, дев'ять по другій, а вулиця тягнулась два кілометри! Городи у людей були дуже великі, бо за царя можна було в Красноярському краю брати стільки землі, скільки вирубаеш лісу. Городи від вулиці і від лісу були загороджені суцільним плотом, високим на півтора метра з нагрубо обтесаних стовбурів дерев, зложенних один на одного. Ця загорода тягнулася з одного кінця села, від так званої «паскотіни», аж на другий, де була друга паскотіна, себто широкі, на всю вулицю ворота.

Паскотіна була завжди зачинена. Коли хтось проїжджав через село, мусів сам собі одчиняти паскотіну і за собою зачиняти. Зараз же за загородами був ліс. Поля були окремими куснями десь у лісі. А чи вони всі були відомі райзо? Вулиця була дуже широка! Посередині її тягнулась дорога, така широка, що на ній могли вільно розминутись два тягарові авта, а від дороги до хат, по обидвох боках дороги був широкий вигін, порослий густою, сочистою травою. Колгоспники мали багато птиці, особливо гусей, мали телят, свиней, овець і корів. Пасли по черзі кожний двір, худобу виганяли далеко в ліс, а птицю, свиней та поросят люди виганяли на вулицю, зачиняли за ними щільно свої ворота і фіртки, так що весь день оце все безпечно паслось на вулиці, замкнене паскотиною з обидвох кінців. А перед заходом сонця збиралась уся ця тварина перед ворітьми, кожна перед своїм двором, і тоді несамовитий галас наповнював село: мекали телята, пронизливо верещали свині, геғали гуси, а кури з диким криком здіймались на крилах і перелітали понад ворота свого двору, щоб чим скоріше дістатись на своє подвір'я...

Філово подобалось Марті, ця довга вулиця з сочистою травою, ці дві паскотіни, що з обидвох боків замикали її, навіть цей вечірній крик тварин подобався: вони так хотіли й так просились, щоб їх пустити додому. Вона жила у першій хаті праворуч, а контора була в передостанній ліворуч, поруч школи та крамнички, що містилася в хаті колгоспника, який щасливо вернувся з війни до жінки і до своїх чотирьох дітей. Марта рада була проходити так далеко вулицею, прислуховуватися як з усіх боків за городами шумить ліс, наче щось своє заспокійливе говорить їй. Добре їй жилося у цьому селі!

Перед Мартою тут була рахівником молода дівчина, яка не вспівала з відчитами й була рада, що позбулася колгоспного рахівництва. При конторі був город, з колгоспу Марті дали картоплю посадити, а колгоспниці розсаду капусти, помідорів і всякого насіння, тому Марта мала чудесний город і тішилася, що гарно проведе зиму, маючи свою городину.

Марта розуміла, чого треба голові і колгоспникам від неї: щоб вона якнайменше знала про те, що робиться в колгоспній коморі, хоч спочатку вона цього не розуміла.

— Як же я буду давати справки в райзо, — говорила вона голові колгоспу. — Ось в цьому формулярі я маю поставити скільки є вил, кіс, грабель. Як же я буду знати, не порахувавши цього в коморі?

— В коморі нема що рахувати, там ти нічого не знайдеш.

— Чим же ви працюєте?

— Ну і голова в тебе! Нічого не метикує! Таж ми всі господарі! Що нам советська власть дала оте все? Аякже? Кожний з нас має своє і працює своїм! Навіть на своїх... — він увірвав.

Марта й не хотіла його пояснень, вона зрозуміла і всією душею була на боці тих людей, що при цій владі покидьків давали собі раду як могли. Помовчали.

— Все таки, якже я буду заповнювати ці формулярі? Коси є? Скільки?

Голова підвівся, ткнув пальцем у формуляр і сказав:

— Пиши, що все є, а скільки, порахуй двори, стільки постав і кіс, і грабель, і чого їм ще треба. Ми краще ось що зробимо: ви будете мені давати справки про все, що є в нашому колгоспі, підписані вами і бригадиром, а ці справки буду підшивати й на основі їх буду в райзо заповнювати їхні формулярі.

Так і зробили. Одного разу голова сказав:

— Зроби мені список колгоспників, постав їхні трудовні, зроби ще три графи, при чім останню широку, щоб було де розписатись.

Марта зрозуміла для чого це, усміхнулась і сказала:

— Мене при цім не буде?

— Зроби те, що я кажу, — і вийшов з контори.

Марта вже знала про чорні відомості в колгоспі. Очевидно, десь мали приховане збіжжя, яке голова хотів роздати. Зробила список, хотіла порахувати і поставити цю кількість збіжжя, яка належить кожному, але голова так далеко їй не довіряв.

— Це вже Манька зробить!

Манька — попередній рахівник. Ця видача збіжжя у колгоспне діловодство не увійшла.

На п'ятий місяць Мартиного життя у Філово, приїхав заврайзо. Зібрав колгоспників у конторі і оголосив їм, що іде «укрупнення колхозов». Якщо вони захочуть, їх колгосп і ще два сусідні, також малі колгоспи, приєднають до великого Вознесенського, щоб їм спільно працювати й держпоставку виконувати, бо з самого початку, як поставили колгоспи, вони дають лише 20% того, що мусіли б давати. Але приєднуються — як захочуть, не захочуть — будуть окремо. Ці працюючі люди безтурботно дивилися на начальство: вони ж нічого від держави не мають, вони у себе і взуття, і кожухи — все собі роблять самі.

— Будемо окремо! Будемо як були, — загомоніли колгоспники.

— Це ваша справа! У вас свобода, нікого ні до чого не силують, — лагідно говорив заврайзо — у неділю зберіться знову, приїде перший секретар, ми поставимо справу приєднання під голосування — як проголосує, так і буде.

Колгоспники розходилися з контори, сміючись: хто ж то з них є такий, що захоче приєднатись до чужого колгоспу? Ніякого глузду в тому немає! Це 18 км до колгоспної контори буде! Коні їхні переведуть у Вознесенку, поліна дров не буде на чому привезти, поки не підеш тих 18 км і не випросиш коня. Корови також заберуть, а як своя запуститься, та не буде де порятуватися молоком для дітей. І на роботу будуть гнати в чужі сусідні — колгоспи! Хто буде голосувати за таке життя?

У неділю колгоспники зібрались у конторі святково одягнені, веселі. Посідали на лавки. За столом вже сиділи: перший секретар, заврайзо, голова колгоспу й Марта, що мала писати протокол, а в кутку за колгоспниками сидів шофер і без перерви кутив. Перший секретар встав і лагідно заговорив, що партія і «правительство» турбуються за людей. Ось пропонує малим колгоспам об'єднатись з великими. Це конечно, бо влєгшить їм роботу і розв'яже багато проблем. Наприклад, в одному колгоспі є машини, а запчастей нема, а в другому ці запчасті є, але там, непотрібні. Або: в одному є коні, а возів нема, а в сусідньому є вози, але нема коней.

— Де є коні, там є і вози, — гукнув комірник. — Не вірте їм, вони все мають. Але наш жеребець їм муляє очі!

— Такого жеребця ні в одному колгоспі нема! — гукали хлопці.

Заврайзо прикликав до порядку. Секретар продовжував: злиття чотирьох колгоспів піде колгоспникам на користь. Партія знає, як люди злиденно живуть, і хоче їм допомогти. Це соромно, що вони державі дають лише 20% пляну! Хай приєднуються до сусідніх, це поставить їх колгосп на ноги й вони виконають плян!

— Та хто за те, щоб їх колгосп приєднався до трьох сусідніх? Підніміть руку!

Він приготувався рахувати підняті руки. Нарахував лише дві: голови і Мартину, їм то вже ніяк не можна було не підняти руки. Вони то вже напевно мали б справу з НКВД. Ніхто з колгоспників руки не підніс. Рішуче встав заврайзо.

— Вони не зрозуміли, я їм поясню. І він повторив все те, що говорив секретар і що він сам говорив кілька днів тому, тільки про свободу не згадав.

— Зрозуміли, правда? Ну, то піднесіть руки!

Знову піднесли руки тільки Марта й голова, а колгоспники сиділи, посміхаючись і так само безтурботно дивилися на начальство. Секретар зблід.

— Ви бачите, це до них не доходить! Я їм ще скажу! Це постанова партії і «правительства»! Ясно? Ясно? Зрозуміли? Постанова «партії і правительства». Піднесіть руку хто за об'єднання вашого колгоспу з трьома сусідніми?

Колгоспники переглянулися, дехто перестав усміхатись, але руки ніхто не підніс. Марта дивилась на секретаря, на його раптом схудле, посиніле обличчя. Він нахилився над столом, вперся

в нього і оглядав колгоспників кожного по черзі. Погляд у нього був несамовитий, пронизливий, нелюдський. Марта знала цей погляд московського енкаведиста. Колгоспники щулились під тим поглядом, але руки ніхто не підніс. У конторі запала мертва тиша. Злобна усмішка скривила лице секретаря.

— Добре! Не хочете приєднання! Ідете проти «партії і правительства». Добре! Піднесіть руки, хто іде проти постанов «партії і правительства». Підніміть руки, хто не хоче того, що постановила партія: об'єднання колгоспів! Підніміть руки ті, хто проти!

Він аж через стіл перехилився і глядів на колгоспників і колгоспниць. А вони поспускали очі, ніхто вже не усміхався. І ні одна рука вже не піднялась. Він звернувся до Марти:

— Запишіть: приєднання колгоспу ім. Горького до трьох сусідніх колгоспів прийнято колгоспниками одноголосно.

Повернувся до людей.

— Все! Збори закінчено! Розходьтесь!

Він стояв у дверях. Повз нього один за одним, без розмов, понурі виходили з контори люди. Тоді секретар махнув своєму шоферові й разом із заврайзо сіли в авто. Поїхали в сусідній колгосп. А голова, червоний як рак, звернувся до Марти:

— Бачила?

— А ви чогось іншого чекали? І що було бачити? Я чула, що цей секретар в тридцятих роках працював у військах НКВД, ось вам тоді було що бачити! Поспитайте його. А тут, Бог вам допоможе і в з'єднаних колгоспах дати собі раду...

(Далі буде)

ПОЯСНЕННЯ ДО НЕЗРОЗУМІЛИХ СЛІВ

1. Прораб — зверхник над бригадами, який наказує бригадам, що треба робити і приймає, перевіряє зроблену роботу.
2. Повторники — в'язні, які вже відбули свій термін неволі, другий раз заарештовані і засуджені за ту ж справу.
3. Посьолок — мале селище серед лісу одна вулиця, а по обох боках вулиці город і хати, що їх завезені сюди люди самі собі збудували.
4. Райпотребсоюз — районове споживче товариство.
5. Сельпо — споживча крамниця в селі (у Сибіру — деревня).
6. Паскотіна — ворота, що замикають вулицю в обох її кінцях. У деревню можна зайти і вийти з неї тільки через паскотіну, бо проходу між дворами нема і кожний двір з усіх боків загороджений стовбурами дерев, очищених від кори і покладених один на одного, наче висока стіна.
7. Райзо — районний земельний відділ.
8. Заврайзо — завідувач районним земельним відділом.
9. Амбар — дерев'яний будинок, де зсипають зерно (магазин).
10. Запчасти — запасні частини для машин.
11. Контора — канцелярія, бюро, офіс.
12. Сельповський експедитор — робітник, що довозить крам до сельповських крамниць.
13. Ларок — маленька сельповська крамничка (кіоск).

Ярополк ЛАСОВСЬКИЙ

СЛУХАЮЧИ МУЗИКУ ІВАСЮКА

Володимир Івасюк
(*4.4.1949 — †22.4.1979)

Колись у сиву давнину войовничі кельти відповідали життям за барда-співця. Вони колективно відчували, що охороняють зриме уосіблення душі нації. У нас навпаки. Першими після збройних оборонців нації гинуть поети, письменники, музики, науковці — себто ті одиниці, чия творчість є, властиво, втіленням національної духовости. Вони гинуть при досить яскравому будуванні «хат з краю» своїми таки земляками, приспаними й окраденими. Такої приспаности, звичайно, не виявляє Москва. Її посіпаки з чуйністю, гідною найтоншого естета, спорадично позначають і викорінюють цвіт української культури, залишаючи на спустошеній землі ялові гібриди.

Вбивство Володимира Івасюка вказує на історичну послідовність

ворота, який винищує все, що не пристосовується до устійнених норм: культурних, національних чи політичних.

Чи це Артем Ведель у психушці XVIII століття, чи куля в Миколу Леонтовича, чи масові розстріли кобзарів сталінськими катами — це нищення всяких проявів національного мистецтва, чи тієї творчої індивідуальности, що виростає на підложжі цього мистецтва.

Коли доля дозволила Миколі Леонтовичеві творити продовж 25-ти років, то Івасюкові поскупилась на десять років з лишком менше. В звірський спосіб закатований молодий буковинець розгорнув свою творчість в останнє десятиліття короткого тридцятилітнього життя. До нас донеслися біля тридцяти його пісень — сумна символіка чисел — цього надзвичайно обдарованого композитора.

Найцікавіше з мистецької точки погляду в творах Івасюка це те, що хоч його мелодика надзвичайно сприймлива, так би мовити «до слухання», а гармонічна побудова не переходить поза межі традиційної гармонії з ладовими додатками з одного боку, і джазовими акордами з другого (двадцятої, одинадцятої), то його пісні не призначені, за малими винятками («Водограй», «Червона рута»), для масового виконання.

Цікава ритмічна побудова (поліритмія в черговому і в одночасному вимірах), серйозні вокальні вимоги (мабуть розрахунок на спроможності виконавців калібру Софії Ротару) та остаточно багата інструментація і вишукана оркестрація аранжментів, унеможливають виконання Івасюкових творів «так собі», без втрати повного ефекту твору. Надзвичайно ефективна в Івасюка вокальна орнаментация, яка поєднує красу народнього підголоска та найновіші засоби естрадної музики на Заході, і застосування народніх інструментів, спеціально цимбалів, у перекликуванні з електронічною клявіатурою.

Оце поєднання традиційних елементів української народньої музики, на Заході, дали б Івасюкові при інших обставинах нагоду конкурувати з такими популярними та майстерними піснями як Мішель Легран у Франції, Ніно Рота в Італії, Джон Леннон і Пол МекКартней у їхній найкращій формі «Еленор Рігбі», «Естердей» в Англії, чи врешті Ендрю Райс «Джізус Крайст Суперстар» на Бродвею.

При всій своїй еластичності, музика Івасюка не тратить своєрідного обличчя, не стає безстилевою мішаниною. Це, безумовно, яскрава ознака таланту та творчої індивідуальності: Івасюк не мусів оминати зрозумілих засобів для оригінальності, бо вони в його перетворенні втрачали всю шаблонність та набирали нового звучання. Яскравим прикладом поєднання традиційного з модерним крізь призму композиторської візії — це перетворення звичайної коломийки в запрошення до танцю, де основний народній танок з приспівом — поданий в перекладаній формі зі складними контрапунктуальними засобами, які включають антифональну фрагментацію та одночасний разом з черговим поліритм.

Варто б звернути увагу всім нашим найновішим «софт рок» ансамблям, що Івасюк ні разу не вживає гармошки (електричної чи мішкової), а при всіх ритмічних заломаннях первісного народнього матеріалу, ніколи не входить у конфлікт з правильними наголосами в українській мові.

Форма пісень Івасюка — різноманітна: від звичайної строфічної побудови у пісні «Я — твоє крило», «Червона рута», «Водограй», Івасюк переходить остаточно до перекомпонованих форм з речитативними вступами та інтермедіями («Два перстені», «Долина», «Баллада про дві скрипки», «Пісня буде поміж нас», «Колиска вітру» (строфічні варіанти) та «Запроси у сні»).

Речитативи у «Двох перстенях», «Долині», «Балладі про дві скрипки» мимоволі навівають невеселі думки про втрату для української опери. Адже ж Івасюк збирався komponувати оперу з історичною тематикою. Майстерність композитора в мелодичній деклямації, де гармонічна і мелодична різноманітність поєднана з абсолютно правильною передачею української прозодії — показана навіть у цих коротеньких зразках! Який різкий контраст до незграбної та штучної псевдоопери «Тарас Шевченко» орденоносного Майбороди та йому подібних Філіпенка, Штогаренка та інших благонадійних енків!

Найпритаманніша риса стилю Івасюка — це брак тієї сльозоточивої манери, основаної на втертих формулах «общеросійського» романсу з дев'ятнадцятого століття, що характеризує оті всі «рушнички», «лелеки» та інші «кольори», якими закидана еміграція. Немає в Івасюка ні майбородівської «мармеляди», ані підробленої народности Шамо. Туга і романтика мають у цього композитора своє місце. Натомість немає в нього підсолодження обивательською сахариною для смаків «вселюдського» міщанства.

Оце така чергова жертва українського народу, за яку, як і за інші, буде Москві відплата без питань, без оправдань і без полегшень.

A NEW BOOK ON UKRAINIAN LITERATURE

“SYMONENKO—A STUDY IN SEMANTICS”

by Igor Shankovsky

is a newly published book in English about Vasyl Symonenko, one of the most famous Ukrainian poets of the 1960's, and his literary works which started a new renaissance of Ukrainian literature under the Soviet regime.

The book, in hard covers, has 212 pages and includes a comprehensive bibliography, an index and an appendix with several poems and extracts from Symonenko's "Diary".

Price: United Kingdom £3.00

USA & Canada \$8.00

Other countries equivalent of US dollars.

Trade discounts are available for orders of 5 or more copies.

Orders for this book to be sent to:

Ukrainian Publishers Ltd.
200, Liverpool Rd.,
London, N1 1LF,
Great Britain.

Симон ВОЖАКІВСЬКИЙ

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ СЕМЕНА ГУЛАКА-АРТЕМОВСЬКОГО

(До 168-річчя від дня народження)

Семен Гулак-Артемівський, композитор і театральний діяч, народився в Городищі 16-го лютого 1813 року. Його батько о. Степан Гулак-Артемівський відвіз Семена до Київського духовного училища у віці 11 років. Там він співав у митрополичому хорі і вивчав твори Д. Бортнянського, А. Веделя та інших, які мали на нього великий вплив.

Композитор Глінка, який був капельмайстром придворної капелі при царському дворі в Петербурзі, був відряджений на Україну шукати добрих співаків, якими славилася наша батьківщина. Завдяки Глінці, Семен Гулак-Артемівський у жовтні 1838 року, опинився в Петербурзі.

Семен зустрівся у свого вчителя Кукольника з мистцем І. Айвазовським та К. Брюлловим, який у той час давав Шевченкові лекції малювання. Зустріч майбутнього композитора й театрального діяча Семена з Шевченком відбулася в домі Кукольника за посередництвом Брюллова. Для Семена Степановича прізвище Шевченка було знайоме. В родині його батька о. Степана змалку виховувався Євдоким Шевченко, двоюрідний брат Тараса, і тому цілком імовірно, що Семен, дізнався від Брюллова, що серед його учнів є колишній кріпак з України, який носить знайоме прізвище. Після тієї зустрічі в Тараса зав'язалась із Семеном велика дружба, яку єднало земляцтво й любов до України.

Після майже цілорічного навчання музики-співу, Семен взяв участь у першому концерті 17 квітня 1839 р. в будинку князя Юсупова. За зібрані з концерту гроші молодий співак виїхав 22 червня 1839 року за кордон, щоб продовжувати співацьке навчання.

В Італії Гулак-Артемівський слухав багато прославлених співаків і робив свої висновки, що більшість італійських співаків-артистів показували свою віртуозну техніку володінням голосу, але їх не турбувало, чи технічні пасажі відповідали характерові ролі.

Маючи співацьку підготовку ще перед виїздом за кордон, Гулак-Артемівський відчув, що не все можна приймати для своїх знань в італійців, хоч їх техніка була висока, але її треба було сполучити з образом виконуваної ролі в опері.

В сезоні театральних постановок в 1841 р. Гулак-Артемівський був запрошений до Фльорентійського оперного театру, де виступав в опері В. Белліні — ліричній трагедії «Беатріче ді Тенда» в ролі міланського герцога Філіппо. Друга опера, в якій Артемівський брав участь називалася «Лючія ді Ламмермур» композитора Доніцетті. Тут він вже виступав у головній ролі Генріха Астона.

Згодом, у третій опері «Браво» композиції Д. МеркадANTE, Гулак-Артемівський виконував складну роль патріція Фоскарі.

Семен Гулак-Артемівський повернувся до Петербургу (з волі імператриці) на початку 1842 року, а 1 травня того ж року уже підписав контракт на участь в опері. Перший виступ Гулака-Артемівського в Петербурзькій опері відбувся 3 червня 1842 р., в ролі Генріха в «Лючія ді Ламмермур», музика Доніцетті, а другий в опері М. Глінки «Руслан і Людмила» в ролі київського витязя.

«Русский Инвалид» писав: «... незалежно від участі італійських артистів, він (Гулак-Артемівський) заслуговує на захопту з боку публіки, як співак, що володіє надзвичайно свіжим голосом і невтомно вдосконалює себе». Через деякий час Семен Степанович виконував роль Велізарія в однойменній опері Доніцетті. Глядачі нагородили спів Гулака-Артемівського оваціями, викликаючи його на сцену декілька разів. «Северная Пчела» тоді писала, що «виконання перевершило всі сподівання... голос його звучний і міцний бас, проте бере груддю, без напруження високі ноти аж до тенорового сольо. Гра чітка. Не помітно ні ніяковости, ні зайвої соромливости». Як виходить, критика уважала, що Артемівський створював правдиві, живі образи своїх героїв. Редактор «Літературної Газети» Ф. Коні дав досить високу оцінку голосові Гулака-Артемівського й зазначив, що він «вміє керувати тим багатством, яким наділила його природа».

Наступні ролі в операх «Норма» Белліні, «Фаворитка» і «Осада Кале» Доніцетті преса відзначала всезростаючим тріумфом і гру і спів у головних ролях.

Крім виступів в операх, Артемівський організовував спеціальні концерти, в які включав українські народні пісні в своїх обробках, що їх він виконував з великим успіхом, а публіка сприймала ці концерти, особливо український репертуар, із великим захопленням.

Від 8 травня 1844 року до 1 серпня того ж року Семен Степанович перебував на Україні. Очевидно, під впливом діячів української культури на Україні зміцнилися його думки щодо влаштування в ширшому обсязі концертних виступів, щоб таким чином ужити концертну трибуну для пропаганди рідної музики. І в дальших виступах у Петербурзі, крім чужого репертуару, він вносив і український з великим успіхом. Особливо прославилась в його українському репертуарі пісня «Осідлаю коня».

В роках 1845-46 Гулак-Артемівський брав участь у головних ролях в таких оперних постановках, як «Дон Жуан» Моцарта, «Чарівний стрілець» К. Вебера, «Ольга, дочка вигнанця» М. Бернарда, «Швейцарська хатина» А. Адама і «Фра Диявола» Обера.

В 1846 р. труп, в якій Семен Степанович брав участь, виступала у великому театрі Москви в тих же операх, що й у Петербурзі, з додатком ще таких опер, як «Сон на яву, або Чурова долина» О. Верстовського, «Карл сміливий», «Любовний напиток» Доніцетті, «Есмеральда» Драгомижського, «Іван Сусанін» Глінки, «Пустельник» Моєрбера.

Із рецензій московських газет видно, що Гулак-Артемовський був виконавцем усіх ролей в усіх операх з особливим відзначенням, він свої партії вдосконалював увесь час, відшліфовуючи їх до найдрібніших деталей.

При кінці 1848 року Артемовський працював над партією Мальволю з опери Ф. Флотова «Страделла». На початку 1849 року Семен Степанович підготував ролю Паґано з нової опери Дж. Верді під назвою «Ломбардці під час хрестоносного походу».

В 1849 році, 15 травня, Гулак-Артемовський уже з дружиною повернувся до Петербургу, де під керівництвом відомої і популярної італійської співачки Амалії Корбарі створилася нова група, яка включила в ансамбль і Семена Гулака-Артемовського. Ця оперна група вже в травні наступного року виступила виключно з італійськими операми на московській сцені. При таких нагодах преса особливо високо оцінювала спів, гру та голос Артемовського. Ця група відбула виставове турне в Тулі, Харкові, Курську й Вороніжі. Не пропускав Семен Степанович можливості, щоб при постановках опер включити українські народні пісні. Коли закінчилося турне у Вороніжі і трупа верталася до Петербургу, то Артемовський на бажання вороніжців лишився дати свій власний концерт. Рецензент «Воронізьких губернських відомостей» писав, що «як співак, який народився і був злеланий непогодами півночі, він цілком заслуговує здивування і пошани своїх співвітчизників».

Після власних концертів і подорожей, Артемовський вернувся до Петербургу 1 жовтня, де вже була створена «молода група», до якої запросили і його. В цій групі Семен Степанович показався не абияким артистом у драматичних виставах, а зокрема покрити себе ореолом слави в комічній опері «Збитенник» Я. Княжніка в ролі Фадея. Після цього почав готувати ролю Михайла Чупруна у водевілі Івана Котляревського «Москаль-чарівник. До цієї ролі поставився він з любов'ю, бо була йому близькою і зрозумілою.

В січні 1851 р. Артемовський уперше з великим успіхом виконав ролю Чупруна, створивши правдивий образ українського селянина. Між іншим, в 1858 р., 10 квітня, коли Шевченко вернувся із заслання, дивився на «Москаля-чарівника» і записав у своєму «Журналі»: «... дивився в цирку-театрі на «Москаля-чарівника». Чаруючий Семен. А інші — чуш».

В ті часи російські опери не були популярні, а публіка не дописувала відвідуванням вистав. Театральна адміністрація, що бачила такий стан, мусіла додавати до російських опер українські водевілі, або доповнювати вистави концертами українських пісень. В афішах, які ще й тепер збереглися, показано таке концертове сполучення: «Аскольдова могила» і «Москаль-чарівник», або «Чарівний стрілець» і «Москаль-чарівник», «Іван Сусанін» і «Українська Свадьба». Рецензенти відзначували виконання Артемовського, який «примушував глядача забути, що він знаходиться в театрі. Він чарівний у своїй грі, що не віриш очам своїм, дивую-

чись, як може людина його сфери до такої міри втілитися в українського селянина! Його гра від початку до кінця сповнена високого художнього інтересу, бо перед вами з'являється живий представник свого народу з усіма особливостями мови, манери, звичаїв, розуміння дійсності, а, крім того, з глибиною почуття, прихованого під зовнішньою безтурботністю і простодушністю... («Русский вестник», 1857, П. Куліш).

Початком композиторської діяльності Артемовського був 1851 рік, коли в багатьох концертах того року він виконав свій перший твір «Балладу» на слова О. Толстого.

18 березня 1851 року афіша сповістила, що Артемовський дає концерт із живими картинами, в яких буде показано «Весільний поїзд в Малоросії» в обробці Артемовського. В тому ж році, у весняний час, була поставлена «Картина степового життя циган», до якої музику написав Артемовський, який був режисером і брав участь як актор.

Через два місяці після «Картини» готова була постановка «Українське весілля», в якій досить вдало зроблені були художні обробки українських народніх пісень, що їх опрацював Артемовський, бо сам був досить добре обізнаний з ладовою системою українського пісенного фолкльору. «Українське весілля» мало характер музично-сценічного твору, що включав такі точки: інтродукція та хор «Нуте швидко»; хорова пісня з танцями «На беріжку, біля ставка»; комічна хорова пісня з танцями «Била жінка мужика»; сольо запорожця-бандуриста, «Рапсодія»; «Гей, хто в лісі, озовися»; хорова пісня і сольовий танець «Ой, за гаєм, гаєм»; пісня нареченої «Ой, не ходи Грицю»; фінал-хорова пісня з танцем «Гей, посіяв мужик та й у полі ячмінь».

М. Рапапорт відмічав у журналі «Театральний і музикальний вістник» ч. 50 за 1859 р., що «вистава на користь Артемовського була закінчена надзвичайно жвавим дивертисментом «Українське весілля». Дивертисмент викликав великий фурор. Більша його частина була повторена».

«Українське весілля» так само прилучали до російських двохактових опер, щоб притягнути публіку. Знавці дивертисменту «Українське весілля» ставлять його поряд з оперою «Запорожець за Дунаєм», бо в ньому композитор показав велике знання української народної пісні і танцю, а петербуржці дуже любили українську народну творчість, яку так уміло опрацьовував Артемовський.

Величезний успіх «Українського весілля» дав спонуку до дальшої праці нашому акторові-композиторові. Влітку 1851 р. Семен закінчив писати новий водевіль-комедію «Ніч напередодні Іванового дня», в якому була одна пісня з оригінальним твором Гулака, що називалась «Ой летіла зозуленька». Зміст цього твору зв'язаний з легендою про ніч під Івана Купала.

Протягом 1852 р. Артемовський брав участь у виставах «Охтянка, або диво з диваком» у ролі українця Коваленка; в цій ролі він

виконував дві українські пісні «Не щебечи соловейку» Глінки та «Оженився чоловік та взяв жінку-любку». Останню пісню опрацював сам Семен Степанович, і, видно, вона мала великий вплив на слухачів, бо він її часто включав до репертуару концертів. Крім цього, він брав участь у поновленні опері «Леста — дніпровська русалка», яка має свою історію.

Працюючи на сцені, композитор продовжував свою композиторську діяльність, пишучи романси, які не дійшли до нас. Цікаво підкреслити, що Гулак-Артемовський у російських виставах, як, наприклад, в опері Львова «Староста Борис», «Двомужниця» О. Шаховського, «Чародій» К. В'яземського, не любив виступати, хоч згідно з контрактом мусив це робити, але ці вистави не мали успіху, хоч вистави Івана Котляревського «Москаль-чарівник» успішно проходили й далі.

Слід сказати, що Гулак-Артемовський ніколи не поривав дружби з своїми земляками. Взяти хоч би такий приклад, коли Тарас Шевченко був на засланні, він посилав йому грошову допомогу і писав листи нелегально. Шевченко дуже радо листувався із Семеном, звертаючись до нього словами «єдиний друже мій, Семене...» Коли Шевченко прибув 2 березня 1858 р. із заслання до Петербургу, то негайно зустрівся (і потім часто зустрічався з Семеном в його домі, та в інших місцях) проводжуючи час з ним, згадував спільні минулі (ще до заслання) вечори і пригадував, як то вони разом займалися музикою-співали. Шевченко дуже любив українські народні пісні й часто співав з Артемовським дуети. Саме в ті часи Артемовський написав пісню «Стоїть явір над водою», присвятивши її Шевченкові.

Протягом 1858-59 років Артемовський займався і педагогічною справою. 2 квітня 1861 він виступав на концерті, присвяченому збірці коштів для рідні померлого Шевченка. Програма концерту складалася з улюблених Шевченком пісень: «Ой, крикнула лебідонька», «Ой, дівчина по гриби ходила», «Ой, не шуми луже», «Ой, вийду я за гайочок», «Зелений барвіночку», «Гуде вітер вельми в полі», «Стоїть явір над водою» і «Пісня про Морозенка». Такі українські концерти завжди публіку задовольняли, так що концертні зали були постійно заповнені.

Пісню «Спать мені не хочеться» також написав Артемовський, хоч її мелодія трохи відмінна від тієї, що поширена в Україні. Це, натомість, був цілком оригінальний твір композитора. Одночасно він розпочав працювати над оперою «Запорожець за Дунаєм», яку закінчив 1862 року. Про «Запорожця за Дунаєм» та його історичний зміст, характер музики варто написати окремо, бо цей твір заслуговує на більшу увагу.

Український дух, що його успадкував від свого народу й родини, Семен Артемовський виклав на чужині в такий спосіб, як йому Бог послав, але національний вклад у нашу культуру залишив і для нас, а також — зразки як то не треба забувати своєї культури новому поколінню та вносити ці осяги в світову культуру, бож «над справді прекрасним час безсилий».

Петро РОЄНКО

НІМІ СВІДКИ

Сонце рівнодушно усміхається всім істотам, землі і квітам. Воно впливає на настрій людини. Сидір відложив на бік книжку, став і любить гарним днем, який манить, і ніби ласкаво промовляє — ходи зі мною у мандри...

— Що це ти не обзиваєшся, коли до тебе стукають, — перервав Максим роздумування Сидора.

— Вибач... Зрештою. Я спостерігаю світ із цього вікна, що вимальовує місто, а ти зайшов...

— З інших дверей. Та це не виправдання. Уважай, брате, а то можуть так і вкрасти тебе, а з ким я тоді ділитиму свої думи, — не переставав жартувати гість.

— Згода. Буду уважати.

— Та заки це станеться, може ми взяли б отак і... на свіже повітря.

— Це можна зробити і на нашій веранді.

— Можна, то можна, але це не те як десь серед природи. От візьмімо та й «махнімо» до гайпарківського озера. Там і береги скелясті, і розмова хвиль, і милозвучний шум вітру у зеленому листі дерев.

Гість все ще примовляв, а господар ніяк не наважувався. Але остаточно погодився і друзі вибрались у дорогу...

Вони вибрались на одну з вищих кам'янистих «платформ». Там у долині об неї розбивались навіяні вітром хвилі, а їх залишки з пронизливим шумом верталися в зворотну дорогу, щоб набратись сили і з новою силою вдарити об берег. Спостерігаючи цю стихійну боротьбу, Сидір пригадав уривок з прочитаного. Пригадав і замислився.

— Що це брате з тобою. Хіба не відчуваєш теплоти довкілля і сонця?

— Хочеш знати?

— Що за питання?

— А як ти думаєш, чи каміння може нам про щось розповісти?

— З подібним питанням до мене ще ніхто не звертався.

— Уточнення. Я маю на увазі не отаке, як оце, звичайне каміння.

— Розповідай без уточнень. Скорше дізнаємось про ціль.

— Згода. Чи приходилось бувати тобі в якомусь великому українському місті, як Київ, Львів, Одеса?

— На жаль, ні. Але поневолі запроторили мене у Відень, де заставляли працювати на новітнього тоді пана — «юберменшів».

— Добре. Це улегшує мою розповідь. Я хотів було почати роз-

повідати про залишки причорноморської матеріальної культури, заковані в бронзу, але щоб упростити справу, скажу дещо про віденську.

— Я там багато дечого бачив.

— Тим краще буде нам з тобою порозумітися... Пригадуєш собі статую Бетговена. Тепер спробуй вникнути у її заворожений круг. Це саме стосується і до інших таких пам'яток. Застановись пильно і... каміння оживе. З-під нього постануть заковані в мармурах ідеї і промовлять зрозумілою, здається, мовою. Слухай. Каміння оживає. Стається чудо. На дні тих віденських, чи наших, каменюк лежать серця носіїв тієї імперії. Нерозривним зв'язком з цим камінням встають із свого життя. В їх розмові чуємо слово «цезар». Встають римські легіонери, бо це ж вони принесли це слово на вістрях своїх списів. Тут вони ніби у себе вдома. Тут їхні боги, заковані у камінні міти.

— А про що вони говорять? — жартує Максим.

— Вони кажуть — нас принесли сюди легіонери. Це вони дали зразок нової держави, що вперше стисло пов'язувалось з поняттям «цезар». Отже, що формує історію?! Ідея формує історію, це вона закована в каміння; це вона є творцем життя, яке виявлене в даному випадку в мистецькому творі.

— Не перечу, — сказав Максим, споважнілим тоном. А його приятель продовжував.

— Наша українська вишивка чи писанка є нічим іншим як зовнішнім виразом наших ідей у мистецтві. Без ідеї неможливий мистецький твір, без неї нема історії, без неї неможливе життя. Що ж бачимо? Сутність ідеї не тільки важливіша за найміцніше каміння, але й більш вічна за нього. Пригадаймо, наприклад, вчення нашого філософа Г. Сковороди.

— Пригадувати тут, на жаль, нема що, бо про нього так мало відомо.

— В такому разі відмітимо тільки те, що він свої ідеї прищепив багатьом визначним людям, які гідні були його розуміти. Сковородинські ідеї живуть у визначних наших письменників...

— Все це добре, але до чого ти стремиш? Хібащо знаєш, що поганим є той господар, який оре, але не сіє.

— Очевидно. Кожна недовершена справа — це марно страчений час. Отже, заки починаємо сіяти, треба приготувати відповідно ґрунт. А в нашому випадку ним є думка. Не в усіх вона однаково розвинена. Треба присвятити чимало зусиль, щоб її духово збагатити, бо духове життя треба плекати так як і фізичне. Душа людини дуже складна за своєю сутністю, як її тіло. До неї можна промовляти так і стільки, скільки вона спроможна збагнути і сприйняти.

— Е, брате, ти починаєш входити в деталі. А простіше не можеш?

— Ще один приклад. У викованому на скелях санскриті були висічені символи, а серед них і символ зеро. Все, що постало за безпосереднім чи посереднім чином оцієї математичної абстрактної величини треба завдячувати її винахідникам. Подібне явище є і з індійською літературою.

— Невжеж?! Я думав, що найвищі досягнення є тільки в європейській літературі, якій чимало завдячує і наша.

— Цієї правди, одначе, не слід перебільшувати. Треба пам'ятати, що для всіх були однакові джерела: старовинна Геллада, де зустрічалися новіші героїчні, природницькі та романтичні течії індійської й арабської літератури. Самі греки багато запозичили з індійського фолкльору.

— Цього нас не вчили, — кинув з іронією Максим.

— Тоді для твого переконання я мушу навести ще пару прикладів. Ці ж греки прийняли індійську доктрину йоги чи медитації та індійські ідеї аскетизму, сліди індійських впливів видно на александрійській школі неоплатонізму і гностики. А нині хібащо відомо, яке значення мала ця школа для психологічної Європи.

— Може вони мали «вплив» і на нас?

— Так, але не в більшій мірі, як мали і на інші літератури Європи. Адже загально відомо, що, наприклад, повість «Стефаніт і Іхнілат» постала в Індії десь в п'ятому столітті; пізніше вона була перекладена на староперську, а з цього перекладу у восьмому столітті на арабську, а з арабської на грецьку, а з грецької на слов'янську мову. Роман «Варлаам і Йосафат» — це історія Будди. Ці факти наводять нас на думку, як мандрували певні...

— Ідеї.

— Знаменито! Іншими словами...

— Довкола нас існує велика кількість отих німих свідків, що свідчать про безсмертну перемогу ідей.

— Як бачу, твої студії логіки не пішли намарно.

— Спасибі за комплімент! — усміхнено кинув Максим, дивлячись на білу статую, що виднілась у соняшнім світлі.

1958 рік.

»ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ« — ДЕШЕВИЙ, АЛЕ КОРИСНИЙ ПОДАРУНОК ДЛЯ ВАШИХ РІДНИХ І БЛИЗЬКИХ З НАГОДИ ЇХ ІМЕНИН, УРОДИН ЧИ ІНШИХ ПОДІЙ. ВИСИЛАЙТЕ ЗРАЗКОВІ ЧИСЛА »В.Ш.« СВОЇМ ЗНАЙОМИМ І ЗАОХОЧУЙТЕ ЇХ СТАТИ ПЕРЕДПЛАТНИКАМИ. ПОДАВАЙТЕ НАМ АДРЕСИ ВАШИХ ДРУЗІВ, ЩОБ ВИСЛАТИ ЇМ ЗРАЗКОВЕ ЧИСЛО ЖУРНАЛУ.

Леонід ПОЛТАВА

СПОГАД ПРО ДИВІЗІЮ «ВІЛЬНА УКРАЇНА»

Берлін, 1944-й рік.

Майже щоночі горить місто.

З німецькою витримкою, спокійно і зрівноважено, диктор «Рунд-функу» оголошував, що американські або англійські ворожі літаки (найчастіше — «файндліхе флюгцойге») наближаються до Берліну, перелітаючи через Гановер-Брауншвайг. Досить було цих двох слів, щоб берлінці знали, що на їх голови знову посипляться бомби, у відплату за довір'я до Гітлера.

Здебільшого примусово вивезених чужинецьких робітників з різних країн Європи німці не допускали до сховищ-бункерів. Треба було ховатися у неглибоких ровах-траншеях, покритих дошками й землею, виритих поблизу житлових бараків, а бараки звичайно стояли біля місця праці — фабрик і заводів.

Знаючи чи не знаючи, американські й англійські пілоти бомбардували не лише фашистські заводи, а й бараки робітників-чужинців: «остарбайтерів» з України, з Польщі, Білорусії, Франції, вивезених на працю з Бельгії та ін. Таких у Берліні було в ті роки напевно близько одного мільйона душ. Діти народжувалися за колючими дротами таборів робітників-чужинців, і молода мати була щаслива, коли в таборі «Ост» («Схід») земляки роздобували для її дитини молоко чи теплий одяг.

Треба зазначити, що на відміну від сучасних московсько-большевицьких кацетів, з їх тотальним безправ'ям, — німці-фашисти дозволяли фактично безправним «остарбайтерам» перейти з двох різних таборів праці до одного, коли йшлося про одруження, закладення родини. Напівголодну харчову пайку українці — «остарбайтери» так «підгодовували» крадіжками на місцях праці, що в 1944 р. дехто жив краще, ніж берлінські обивателі (особливо робітники, які працювали при розвантажуванні й навантажуванні вагонів на залізницях; викрадені речі й товари вони обмінювали у знайомих німців на харчі й одяг).

Все це відбувалось таємно, і багато чого іншого (напр., нищення радіоапаратури, яку відсилали на фронт у Африку до Ромеля тощо). А назверх було сіре, нудне і економічно та психічно важке життя: бараки, півголодний «пайок», марш на працю в супроводі німецьких вояків-калік, котрі поверталися з різних фронтів, подекуди навіть в супроводі вівчарок; мило з піску; юшка з кольорабі чи брукви; обов'язкова нашивка «ОСТ» на грудях (її відчіпали, втікаючи попід дротами в місто) і, що було найгірше — лише 2-годинна «офіційна» відпустка в неділі поза дроти таборів, без права піти навіть до кіна.

І раптом — переміна! Десь у кінці засніженого 1944 або на початку 1945 року, — до табору «Ост» на вул. Бессемера в Берліні, прибули в неділю, в супроводі німецького старшини — коменданта того табору, два українці: один у німецькій уніформі підстаршини, другий — у гарному цивільному убранні, зі шкіряними рукавичками, у кристатому капелюсі.

Гості промовляли до зібраних понад 300, переважно молодих, українців українською мовою. Автор спогаду їх бачив, але не чув, бо не належав до того табору (жив, утікши з іншого табору під зфальшованим чеським прізвищем, — на «приватці»). Перед самим їх виступом мене попередили друзі, щоб зникав із табору, бо біля сторожової будки з'явилися два військові авта. Згодом виявилось, що вони привезли тих двох гостей.

Сенс їх промов був такий: віднині всі жителі табору «Ост», які походять із України (у розумінні Наддніпрянщини — люди з Галичини не підпадали під категорію «остарбайтерів»; їх часто вивозили на важку працю силою до Німеччини, але жили вони за трохи легшим «розписом» німаків), — скидають глумливу синю пов'язку «ОСТ» і одержують на руку пов'язку, на якій намальований «Тризуб» — Герб тисячолітньої Української Держави. Такий наказ українського генерала Павла Шандрука, узгоджений з німецьким Управлінням у справах чужинецьких робітників у «Райху». Усім жителям таборів будуть видавати значно краще харчування та одяг, а в неділю вони зможуть виходити поза табори на півдня та мають право йти на молитву до своїх церков (раніше це було суворо заборонено). До таборів з українцями будуть приїздити українські мистецькі групи — для розваги й культурного відпочинку робітників. Молоді матері будуть отримувати спеціальне харчування для них і дітей-немовлят, таке, яке одержують німецькі матері й діти. Молода жінка-мати не йтиме до праці три тижні після породів.

І вкінці: «Хто з вас, земляки-українці, бажає йти до Української Армії під командуванням генерала Шандрука, нехай зголосять завтра у коменданта табору: йде набір до Другої Української Дивізії, що зветься «Вільна Україна». Дивізія буде вишколюватися в районі Берліну, і вояки матимуть право відвідувати своїх рідних і знайомих у Берліні й околицях під час вишколу. Дивізія не буде використана проти будь-яких партизан, а воюватиме на фронті проти советської армії».

Це був перший могутній набій Другої Дивізії! Люди в таборі пачали хреститись і цілуватися з радощів, деякі тоді ж позривали «Ости» з своїх грудей.

Можливо, коли б запис новобранців відбувся того ж вечора, то до Другої Української Дивізії записалися б із сотня полтавців, киян, чернігівців, кубанців... Але за ніч — люди передумали. Старші відраджували молодим йти до Дивізії в той час, коли советська армія була вже над Одрою чи й ближче, німці майже

безладно втікали, Україна була вже окупована поновно старим окупантом, а Армію генерала Шандрука німці могли кинути й на Західний фронт — проти Американської Армії воювати ніхто не бажав.

Наступного дня людей з того табору вже не погнали колонами по вулицях, а повезли вантажними автами до різних місць праці; більшість таборовиків відчепили «Ост» і мали на рукавах пов'язку з українським Тризубом. Покращали відразу ж і харчі. Однак, до Дивізії «Вільна Україна» записався лише один доброволець, на прізвище Біленко, і він у понеділок залишив табір. Нічого не знаю про його долю.

Коли десь через тиждень-півтора я проник у той табір увечорі, попід колючим дротом, то довідався, що з табору подався ще один чоловік, козак із Дону, який привчився й розмовляти по-українському і за такого себе видавав: він добровільно пішов до Армії генерала Власова. Друзі-земляки в один голос заявляли, що «німці одумались запізно», що треба було Українську Армію створити в Україні в 1941 році й проголосити Україну незалежною державою, тоді Українська Армія сама захистила б кордони України, а по війні Україна сплачувала б Німеччині хлібом «за звільнення від комунізму і звільнення від німців». На кілька сотень таборовиків були кілька десятків таких, котрі відверто заявляли, що вони «за родину»: такі, і між ними були й дівчата, пошепки в розмовах старалися залякувати українську молодь, відмовляти йти до Української Дивізії. Таборяни розкололись на кілька таборів, і навіть свідоміші з-поміж молодих українців замовкли, боячись, що завтра чи позавтра фашистівська Німеччина впаде, а вони потраплять знову до рук ката Сталіна.

Знаючи, що московсько-більшевицька влада жорстоко мстить на родинах тих, які її не визнають, ненавидять чи й поборюють, — майже всі жителі табору почали уникати політичних чи національного характеру розмов (хоча й далі охоче брали українську літературу, переважно белетристику на історичні теми, яку автор спогаду від часу до часу привозив до різних таборів, одержуючи її головню від ред. Богдана Кравцева).

Десь у лютому або на початку березня 1945 р. кілька національно-свідомих українців з молоді попередили мене, щоб не з'являвся в таборі, бо «тут є більшовики, і вони видадуть тебе фашистам, щоб ті зліквідували». Дівчина Маруся Ж. провела мене в барак ч. 3 в той час, коли всі були в харчувальному бараці, і показала під одним матрацом на двоповерховому ліжку червону шматку — то був червоний прапор... На мою пропозицію, що привезу малий синьо-жовтий прапор Національної України, вона сказала, що боїться, бо буде повертатись на Україну, до своєї родини, як тільки закінчиться війна. Вона розповіла, що ще кілька хлопців із Вінничини хотіли зголоситись до Армії генерала Шандрука (або генерала Дацка, — не пригадую точно), але німецький

»герр оберляйтенант«, комендант, не взяв їх заяв до уваги, сказавши, що можуть іти до Армії ген. Власова. Хлопці розуміли різню, і так вони залишились в таборі.

Перед тим, як втекти з Берліну в товаристві поета Леоніда Лимана і байкаря Івана Манила, з підробленими документами, я ще відвідав кілька інших таборів »Ост«, і відчув, що між людьми генерала Павла Шандрука і генерала Власова відбувається тиха війна: обидві сторони закликали українську молодь, але вона в переважній більшості не йшла з таборів. До ген. Власова масово зголошувались люди з таборів военнополонених, різних національностей, бо вони там гинули від голодової смерті і хворіб. Але з таборів цивільних примусових робітників з України люди до Власова не йшли. Не йшли вони і до Другої Української Дивізії »Вільна Україна«, якій були вдячні за несподівані полегші в німецько-фашистському берлінському пеклі, але яка почала творитись із запізненням на щонайменше 4 роки.

Ще в 1943 р., вийшовши після несподіваного підступного арешту й тюрми в Потсдамі, автор спогаду почув на берлінській вулиці українську мову: два юнаки в німецькій уніформі протягали телефонічний дріт. Вони мали на уніформі »левиків«. Довідавшись, що я »остарбайтер«, вийшов із тюрми і йду знову в клятий табір, вони обдарували мене німецькими марками і цигарками, сказали, що оце така у них »відпустка« з фронту, що вони — вояки Української Дивізії »Галичина« та попередили, щоб я чи мої друзі не йшли до армії, бо німці »не виявляють розуміння до України«.

Ті молоді привітні люди запам'ятались мені, запам'яталась і їхня порада.

Переляканий фронтовими подіями Гітлер-визволитель, який насправді виявився маніяком, колонізатором у ХХ сторіччі, на решті »виявив розуміння« до української справи і проблеми аж на початку 1945 року. А можливо навіть не він, »фюрер«, а якийсь командувач »Вермахту«, бо між ними було чимало таких, котрі з симпатією відносились до української вимоги: не сателітна, а Державна Україна. Десь щось у цій справі сталося, бо інакше не було б Другої Української Дивізії »Вільна Україна«, яка на початку 1945 року була вишколена і — мабуть перша воєнна формація на території фашистської Німеччини, — присягала не Німеччині, а Національній Україні. Про таку присягу розповів авторів спогаду по війні один із старшин-українців, який був на вишколі у місті Гляц.

У 1941 році німці-фашисти злякались Національно-державної України 30-го червня у Львові. На початку 1945 року вони вже боялись самої сліпої смерті, що гриміла з Заходу і Сходу.

Можемо бути гордими, що під час Другої світової війни, в боротьбі проти комуно-більшевизму, напевно ні один українець не воював проти вільного Заходу — ні один вояк Дивізії »Галичина« і ні один вояк Другої Дивізії УНА »Вільна Україна«.

З КЛАСИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Олександр МОНЦІБОВИЧ, M.Sc.

ЛУКІЯН: ТОКСАРІС АБО ПРИЯЗНЬ

(Закінчення, 4)

На це Лонхат сказав: Присягни, що будеш дотримуватися договору та не відступиш від свого слова, як все буде готове. Король підніс руки до неба та хотів уже присягати. — Але не тут! — сказав Лонхат, — щоб хтось із глядачів не підслухав з яким наміром ми присягаємо. Ходім краще до святині Ареса, замкнімо двері та присягнемо, там ніхто не буде чути. Якщо б Арсаком довідався про те, то боюся, що почав би війну від мене, бо вже оточений немалим військом.

— Ходім — сказав король. — А ви, придворні, відступіть якнайдалше й нехай ніхто з вас не входить до святині непокликаний.

Коли вони ввійшли, то сторожі відступили. Тоді Лонхат рвучко затулив королеві уста, щоб той не кричав, витягнув кинджал і вдарив його в груди. Відтак відрубав йому голову, завинув її плащем і вийшов вдаючи, що розмовляє з королем, запевняючи його, що незабаром поверне. Дійшовши до того місця, де залишив прив'язаного коня, він вискочив на нього та прожогом подався до Скитії. Жодної погоні за ним не було, бо босфорці не знали, що сталось, а коли вже й довідалися, то розпочали сварку між собою за королівство.

Так, отже, зробив Лонхат, який додержав слова Арсакомові, передаючи йому голову Левканора.

А Макент довідавшись про те, що сталось в Босфорі, пішов до махлійців і перший їх повідомив про вбивство короля. »А місто, — сказав він Адирмаху, — кличе тебе як зятя бути королем, щоб ти приїхав першим і перебрав владу. А дівчина на возі хай слідує за тобою, бо легше тобі буде переконати народ босфорців, коли вони побачать біля тебе дочку Левканора. Я сам алянин, з дочкою посвоячений через матір, бо Левканор оженився із Мастейрою, яка також походила з алянів. Я приходжу до тебе від братів Мастейри з Алянії, які наполягають на тому, щоб ти якнайскоріше приїхав до Босфору та не дозволив Евбіотові захопити владу, бо він є нешлюбним братом Левканора, він є також приятелем скитів і ненавидить алянів«.

Макент міг так говорити, бо мав таке саме вбрання і говорив тією самою мовою, що аляни. Ці речі, отже, є спільні алянам та скитам, за винятком того, що аляни не мають такого довгого волосся, як скити. З тієї причини Адирмах повірив, що Макент

є кривним Мастейри та Мадзеї. Він (Макент) далі говорив Адирмахові: »Я готовий поїхати разом з тобою до Босфору, якщо ти так хочеш, або залишитись, якщо потрібно, та супроводжати твою жінку«.

— Так буде краще, — відповів Адирмах, — щоб ти, будучи тієї самої крові, супроводжав Мадзею, бо коли лише ти поїдеш з нами до Босфору, то ми зискаємо одного їздця, а коли ти будеш супроводжати мою жінку, тоді нас буде більше.

Сказавши це, він від'їхав, залишивши Макентові супроводжати Мадзею, яка була ще дівцею. Під час дня вона подорожувала на возі, а коли прийшла ніч, то він посадив її на коня, пильнуючи, щоб ніхто не слідкував за ним. Він довго не їхав вздовж Озівського моря, але повернув всередину країни, себто на право від Мітрайських гір, затримуючись дуже коротенько на відпочинок з уваги на змучену жінку. На третій день він прибув із Махлеї до Скитії, а його кінь, як тільки затримався, постояв хвилину й упав мертвий.

Макент, передаючи Мадзею Арсаківі, сказав: »Візьми, від мене мою обіцянку«. А коли цей виявив здивування із несподіванки, та почав складати подяку, то Макент заявив: »Перестань і не вдавай з себе іншого. Складати мені подяку за те, що я зробив, подібне до того, коли б ліва рука дякувала правій за послугу під час поранення, охоче дбаючи про неї, коли вона була хворою. Тому буде смішним і нам повторювати таке. Ми ж давніше злучилися в одно й думали, що це велика річ, коли одна частина зробить щось корисного для цілого тіла«.

Так сказав Макент Арсаківі, коли цей хотів складати йому подяку.

Коли ж, Адирмах довідався про хитрість Макента, то не пішов до Босфору де вже царював Евбіот, а вернувшись до свого краю він покликав на допомогу сарматів, з якими жив у великій згоді, зібрав велике військо та продершись через гори, напав на Скитію. Незабаром Евбіот також з великою силою греків вдерся у Скитію зі своїми союзниками — алянами і сарматами, забравши від них по 20 тисяч вояків. Коли Евбіот і Адирмах злучили свої армії, то їх було всього 90 тисяч, а в тому одна третина кінноти.

— А ми з нашої сторони, — бо я також брав участь у поході, — придбавши на шкірі 100 самовистачальних їздців, мали не менше 30 тисяч їздців, з якими очікували нападу. Нас провадив Арсак.

Завваживши напасників, ми пішли в наступ, висилаючи наперед кінноту. Після великої та завзятої битви наша піхота почала слабшати, лава заломлюватись, а вкінці ціла скитська сила була розколена надвое. Одна частина почала втікати, хоч насправді вона не була розбита, це тільки так здавалося, в дійсності вона радше відступала ніж втікала. Аляни не відважувалися гнатись за нею. Другу, меншу частину, аляни і махлійці окружили й на-

тискали з усіх сторін, кидаючи безліч стріл та списів, від яких оточені багато натерпілися та почали кидати свою зброю.

Там були також Лонхат і Макент, які були поранені. Перший стрілою в стан, а другий (Макент), сокирою в голову та ратищем в рамено. Коли ж, Арсаком, що був із першою частиною спостеріг це, прийшов до висновку, що буде нечесно залишити побратимів, тому він вискочив на коня, вдарив його острогами й з піднесеною булавою погнався проти ворогів. Махлійці не могли вдержатись проти такої люті і розступилися, даючи йому скрізь місце на проїзд.

Підбадьорюючи приятелів та закликаючи усіх інших, Арсаком сам наскочив на Адирмаха, вдарив його сокирою в шию та розтяв аж до пояса. Коли Адирмах упав, то махлійці почали відступати перші, а невдовзі також аляни, а за ними греки. Таким чином скити знову здобули перевагу й коли б натискали, то могли б повбивати їх багато, але ніч закінчила цю боротьбу.

Наступного дня від ворогів прийшли послы з проханням, щоб заключити перемир'я. Босфорці обіцяли платити два рази стільки викупу як дотепер. Махлійці обіцяли дати заложників, а аляни обіцяли прилучитись до походу проти сіндів, які недавно збунтувалися. Обговоривши все до подробиць та вислухавши думок Арсакома і Лонхата, заключено мир. Отак, Мнесіпе, жертвують себе скити задля своїх побратимів.

Мнесіп: Дуже трагічна історія, Токсарісе, та ще подібна до міту. Нехай Кинджал і Вітер, на які ти присягав, змилосердяться наді мною, але насправді не можна вважати за винного того, хто не хотів би вірити цьому.

Токсаріс: Але застановися, мій шляхетний, чи припадково твое недовір'я не є заздрістю? Крім того, твое недовір'я не стримає мене, щоб не розповісти тобі про все, що знаю про випадки в Скитії.

Мнесіп: Тільки не задовго, мій дорогий, та не вживай бесіди, якій даєш волю. Бо подорож до і назад із Скитії та Махлеї та подорож до Босфору й назад дуже надуживають мою терпеливість.

Токсаріс: Я буду послухним, зроблю те, що від мене жадеш та скорочу мої слова, щоб ти не змучився, слідкуючи за мною. Я краще розповім тобі, як мій побратим, якому на ім'я Сісін, допоміг мені.

Отож, коли я прибув до Атен з бажанням пізнати грецьку культуру, то спершу я приплив до Амастрону над Чорним морем, бо тут була пристань, до якої припливали люди зі Скитії, себто недалеко міста Карамбеї. Зі мною приїхав Сісін, мій товариш з дитинства. Ми пішли до пристані, шукаючи приміщення, перенесли всі свої речі з корабля та пішли на закупи, не підозріваючи нічого злого. Тим часом злодії, розбивши двері, забрали все, не залишивши нам нічого на денний прожиток.

Коли ми повернулися додому й побачили що сталося, то подумали, що не буде доречним оскаржувати сусідів, яких було багато, або господаря, побоюючись, щоб не підозрівали нас в шантажі, коли скажемо, що нам забрали 400 дарейків (перська золота монета, — О. М.), багато вбрання, кілька диванів та все, що ми мали. Обговорюючи те, що сталося, і те, що нам дали робити, будучи свідомі того, що залишаємося без грошей в чужому краю. Мені видавалося, що буде найкраще пробити собі кинджалом груди, покинути життя, ніж пропадати як злидар із голоду та спраги. Але Сісін підбадьорив мене, просячи не робити того, бо він постається звідкись роздобути достатньо харчів.

Ще того самого дня він носив дерево в пристані і повернувся з харчами, які купив за свою платню. Ідучи вранці на ринок, він побачив якийсь похід, що супроводжав шляхетного та гарного молодця. Він мав за заплаатою на третій день розпочати змагання. Довідавшись про змагунів усе, Сісін вернувшись додому сказав до мене: »Вже, Токсарісе, не мусиш себе вважати за бідного, бо на третій день зроблю тебе багатим. Ти залишиш нужденне життя«, беручи мене зі собою під претекстом показати мені грецький спектакль, який буде приємно побачити. Зайнявши наші місця, ми насамперед бачили диких звірят, яких вбивали списками, а згодом полювання з псами, яких випустили на людей в оковах, мабуть злочинців. Тоді вийшли борці, а заповідач, випровадивши високого молодця, промовив: »Якщо хтось хоче почати з ним змагання, то нехай вийде на середину, за що одержить 10.000 драхм, як винагороду«. Тоді встав Сісін, зіскочив вдолину та зажадав зброї. Узавши винагороду 10 тисяч драхм, які передав мені, кажучи: що коли виграє, то разом підемо даліше, а коли впаде, тоді його похоронити, а мені повернутись до Скітії.

З цього приводу, я аж зойкнув, але він таки взяв зброю, підпрезав себе, одначе шолому не накладав, а стояв з відкритою головою і так боровся. Він перший зазнав поранення в задню частину коліна, звідки дуже текла кров, я мало не на смерть перелякався. Та він відважно вичікував, аж поки на нього не нападе противник, і це сталося, тоді він вдарив його в груди і пробив, а коли цей упав йому до ніг, то Сісін будучи ослабленим своєю раною, не міг уже докінчити противника, і мало що не втратив свого життя, але я прибіг до нього і підтримав його та додав йому духу. Врешті він став проголошений переможцем, тоді я взяв його, підняв та заніс додому. Після довгого лікування, він видужав й дотепер живе у Скітії, одружився з мєю сестрою, хоч він шкутильгає через поранення.

Це, Мнесіпе, не сталося ані в Махлії, ані в Алянїї. У випадку необхідності перевірки, то ще живе багато амастрійців, які пам'ятають боротьбу Сісіна.

Оповівши тобі Мнесіпе п'ятий приклад про діла Абавха, я на ньому закінчу. Свого часу муж Абавх прийшов до міста Ольвії і

привів зі собою жінку, яку він дуже поважав, та двоє дітей — хлопчик, якого мама ще грудьми кормила, а дівчинка мала сім років. З ним прийшов і його товариш Гінданес, хворий через рану, яку набавив собі в дорозі, коли на них напали бандити. В тій боротьбі він дістав удар у бік, тому не міг навіть встояти з болю. Серед ночі, коли вони спали, а спали вони в горішніх кімнатах, раптом спалахнула велика пожежа, яка заступила всі виходи й охопила весь дім. Тоді Абавх, збудившись зі сну, збудив дітей і жінку, яка притулилась до нього, відпихаючи її від себе, сказав, що вона сама мусить себе рятувати, а він вхопив товариша і зніс його крізь прохід, якого ще не охопив вогонь. Його жінка йшла слідом за ним і несла малу дитину, наказуючи дівчинці йти за ними. Жінка напівобгоріла, випустила дитину з рук та ледве проскочила крізь огонь, а дівчинка за нею. Вже пізніше хтось почав дорікати Абавхові, мовляв, він залишив жінку та своїх дітей на поталу, то він відповів: »Прецінь діти ще легко мені буде мати, та ще не є певне, чи вони були б добрі, але такого приятеля, як Гінданес, довгий час не знайду, бо він вже виявив доказ своєї прив'язаности до мене«.

На цьому, Мнесіпе, я закінчив п'ять історій, що їх я вибрав з-поміж багатьох інших. А тепер можна розсудити, кому потрібно витяти язик чи відтяти праву руку. Отже, хто буде нашим суддею?

Мнесіп: Ніхто. Ми бо не назначували судді в нашій диспуті. Чи ти знаєш, що ми можемо зробити? Тому, що ми нерозумно колись стріляли, знову мусимо назначити суддю і перед ним оповісти про наших побратимів, а якщо я програю, то нехай витнуть мені язик, а коли ти — то праву руку. Проте якщо ти думаєш, що це занадто гостре, бо й ти вважаєш приятель за гідне похвали, а я думаю, що немає нічого кращого для людини, як приятель, то чому й нам не заключити б приятні тепер та остатися такими назавжди, тоді будемо вдоволені, що ми обидва перемогли та одержали великі нагороди, бо замість одного язика та однієї руки, кожний з нас буде мати по дві, а крім того буде мати четверо ніг та очей — усього подвійно! Зібравши разом двох або трьох побратимів — буде так, як зображують картини Гіріона — людину з шістьма руками та трьома головами. Здається мені, що Гіріон і таке представляв — три особи, що співпрацювали у всьому, що справедливе, будучи побратимами.

Токсаріс: Добре говориш. Так і зробимо!

Мнесіп: Але нам не потрібно ні кинджала, ані крові, щоб зміцнити нашу приятель. Наша теперішня розмова та подібність наших ідей вартує більше ніж кров, яку п'ють у вас. Мені здається, що такі почини вимагають не примусу, але волі.

ОГЛЯДИ І КРИТИКА*Роман КУХАР***ЗНАХІДКА ДУХОВНО-МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
З ДОБИ МАЗЕПИ**

Мирослав Антонович — Павло Маценко: П'ЯТИГОЛОСНА ПАРТЕСНА СЛУЖБА БОЖА XVII СТОЛ. Видання Колегії св. Андрея при Манітобському Університеті, Вінніпег, 1979, стор. 79 (включно з розвідкою д-ра М. Антоновича, текстом музики і слів до Служби Божої, відбитками оригінальних сторінок з 1690 р.), під редакцією проф. П. Маценка. Передрук музики виготовив проф. Сергій Яременко.

*

Зберегти дещо із скарбів української церковної музики з доби перед Бортнянським та оформити ці історичні зразки нашої п'ятиголосної партесної Служби Божої для сучасного вжитку є значним культурним досягненням. Віднайдення того роду джерельної літератури (в цьому випадку — літургічних записів) треба часто завдячувати щасливим обставинам. В Новому Саді, в Югославії, натраплено на слід п'ятиголосних концертів церковної музики — композицій невідомого автора з XVII стол., в бібліотеці Матіце Сербске. Студії над даним твором виявили його українське походження; перевезли його до Сербії наші науковці з Могиллянської Академії в Києві, що їх запросив сербський митрополит в 1733 р. на навчальні становища до королівської школи.

П'ять із п'ятиголосних концертів видано передше в Вінніпезі в 1974 р., під редакцією д-ра Павла Маценка, автора багатьох наукових праць з ділянки духовної музики. Він же є впорядником і редактором нещасливої праці про старі записи українських кантів.

Обговорюване видання з 1979 р. включає п'ятиголосну хорову музику і текст до Богослужби, супровідну розвідку відомого музиколога й музично-культурного діяча, д-ра Мирослава Антоновича, як і його транскрипцію цього твору з окремих партій (партес), ним же складених у суцільну партитуру. Таким чином, згідно заподань нашого видатного дослідника української церковної музики, д-ра П. Маценка, вперше можливо видати даний твір повністю й показати досягнення українського духовно-вокального мистецтва в XVII столітті. Українські культурні здобутки тієї доби запліднили розвиток культури сусідніх народів, виявивши зокрема тривалий вплив на московський, білоруський, литовський, болгарський і сербський культурні терени.

Характеризуючи загальні прикмети п'ятиголосної партесної Служби Божої XVII стол., д-р М. Антонович стверджує, що мелодика Богослужби має в собі багато загальновживаних елементів західноєвропейської й української музики та що творча індивідуальність композитора проявляється радше в мистецькій розробці матеріалу, ніж у шуканнях індивідуально-забарвлених мелодій.

Познайомившись із окремими частинами твору, напр., з «Киріє елейсон» (Господи, помилуй), «Достойно есть» тощо, слухача мимохіть навиває чар тієї піднеслої старовинної музики, в яку вслухався ще наш славний гетьман, Іван Мазепа. Видання у книжковій формі цієї співа-ної Богослужби безумовно збагатить культуру наших богослужбових відправ на еміграції. Варто відмітити, що в тому напрямку йде поси-лена діяльність з боку наших сучасних композиторів і музикологів, про що свідчить і готоване до друку зведення зразків історичних цер-ковних напівів з-під пера відомого діяча на полі духовної музики проф. Мирона Федорова. Появу видань, що займаються культурою церковного співання, треба щиро привітати в суспільстві.

Тим, хто бажає набути книжку «П'ятиголосна партесна Служба Бо-жа XVII стол.», порада звертатись на адресу:

Dr. P. Macenko, 310-33 South Park Dr., Winnipeg, Man., R3T 2L9, Canada.

Софія НАУМОВИЧ

МЕМУАРИ ПЕТРА ГРИГОРЕНКА

Сенсація з «советським генералом» у Парижі проминула, даючи місце синьо-жовтим прапорам у честь шведського короля. Залишилася книжка П. Григоренка французькою мовою*, яку читають чужинці. Що ж вони доброго там вичитають про українські справи? На жаль, небагато доброго, зате багато помилкового, аж до образливого, так наче б не писав її українець.

Основна помилка П. Григоренка в цих численних неточностях і пере-крученнях у тому, що він не дав перед друком прочитати її якомусь українцеві, а переклад на французьку мову довірив москалеві. Цієї самої помилки допустився і Л. Плющ у своїй книжці «У карнавалі історії», але в далеко менших розмірах.

Коли б український історик чи редактор прочитав рукопис книжки, то він напевно не пропустив би зневажливого уступу про наші дер-жавні інституції на стор. 79 «Мемуарів» або бодай пояснив би на по-чатку, що це були уряди вільної української держави, та що не всі українці були «червоні». А так, непоінформований чужинець прочитає цих кілька речень, що їх вмів сказати П. Григоренко про наші Виз-вольні Змагання, і ще більше розгубиться у нашій історії. Даймо ж слово П. Григоренкові та його перекладачеві:

«Центральна Рада і партизани гетьмана викликали загальну воро-жість за закликання німців. Щодо партизан Петлюри — то, власти-во, ніхто про них нічого не знав. Була тенденція вважати їх при-служниками землевласників та вкидати до одного мішка з партиза-нами гетьмана. Ця релятивна неутральність перемінилася у ворожість,

*) Piotr Grigorenko: "Memoires" traduit du russe, éd. Presses de la Renaissance, Paris, 1980.

коли до села прийшли два селяни з петлюрівського полону й розказували про тортури, які вони там зазнали. Відтоді советська пропаганда проти «петлюрівців» («лапки» П. Григоренка, — С.Н.) знаходила пригожий терен та скріпилася коли ім'я Петлюри пов'язано з Польщею. Рейд Тютюкіна (ну, й перекладач! — С.Н.) вважали звичайним розбишацтвом» (стор. 79).

Ось стільки всього про Визвольні змагання України на 780 сторінках книжки, якщо не враховувати пояснення перекладача, що Центральна Рада це «совет» (стор. 537). Більше того, П. Григоренко, не знаючи історії України, розказує чужинцям різні байки, розсіяні безладно по всій книжці, що їх наводити не сила, але ось кілька: «Коли в Росії русифікували українців, то в Австрії германізували». «Українці самі почали себе звати «малоросами» (стор. 537), «українці не здобули собі національних прав у боротьбі, але їх подарували їм большевики», отож — «за національну свободу слід дякувати московським большевикам» (стор. 538).

До затаювання правди слід зарахувати факт, що, пишучи про штучний голод в Україні в 30-их роках чи сучасний рух спротиву, П. Григоренко чи його перекладач уникає назви «українець»: «Це була боротьба проти кулаків, а в дійсності на те, щоб винищити звичайних селян» (стор. 340). «Частина тюрми була призначена для кулаків, а це були селяни, — вистачило поглянути на їхній одяг» (стор. 341). «Багато вояків відмовлялися боронити советський режим», «маси воліли неволлю як жити у їхній власній країні», «а полонені воліли смерть ніж поворот на батьківщину» (стор. 504). Як причину цього явища П. Григоренко не згадує про терор проти української інтелігенції і селянства у 30-их роках, але «вершком переслідувань у нашій країні був погром 1937-38 рр.» (стор. 505). Процес проти СВУ-СУМ був «зфабрикований» згідно з фальшиєксю Снегірьова (стор. 539).

Описуючи найновіший рух спротиву в СРСР, П. Григоренко присвячує українцям 6 сторінок (стор. 535-540), москалям і жидам 10 сторінок (стор. 600-609), а татарам 21 сторінок (540-561). А переходячи до міжнародніх справ, висловив таку «мудрість»: «Мені й у тадці не було, щоб «моя країна» могла стати «окупантом» (Чехо-Словаччини» (стор. 561).

Справжня плутанина вийшла з УПА. На початку (стор. 297) П. Григоренко пише, що його призначили до «Четвертого українського полку» дивізії, яка підготувляла «офензиву в Карпатах» і він, як спеціаліст, мав вишколювати вояків до гірських боїв». Отже, П. Григоренко подався в гори через такі місцевості: «Станиславів, Делятин, Коломия» (стор. 298), «Яремче» (стор. 299), проте, замість розказати як і з ким він там боровся, він довго розказує як його шеф матюкався, що для нас ніяка новина, і як це його «ображувало». А повертаючись після «інспекції» в Карпатах, П. Григоренко попав у якусь засідку, яку описує як «заторможення» (амбутеаж) на шляху:

«Коли дивізія продовжувала офензиву, почату вчора на Захід від Яремча, мене стримала бльокада в невеличкій долині. Я застряг у

суматосі. На малому дерев'яному мості над річкою лежав перекинутий джип. Анархія була неймовірна». П. Григоренко, як генерал від саперів, узявся робити порядок, але: «Раптом мене хтось сильно вдарив по шоломі. Передо мною якийсь чоловік готувався до наступного удару... Я натиснув язичок... Але мій джура, Петя, мене випередив і пустив чергу з автомата під ноги напасникові (стор. 301). Потім виявилось, що це був інший советський генерал, що «збожеволілий від страху», узяв своїх за ворогів, але, побачивши помилку, «всів до машини і наказав шоферові розвинути швидкість» (стор. 302).

Які ж це були «вороги», що їх так налякався московський генерал, «збожеволілий від страху» (фу де пер) та ще й при звичайному «заторможенні» на шляху, яким ішла офензива цілої дивізії? Даремно шукати вияснення у книжці П. Григоренка, як і теж того, що це діялося в Західній Україні.

А як здивується читач, навіть французький, коли кількадесят сторінок далі прочитає таке: «Дивізія, яку мені запропонували, мала розбити український спротив. Мої колишні підвладні, які відвідали мене в Москві, розказували зі слъзами в очах, що... вони нищили й палили підозрілі хати бунтівників, депортували в Сибір цілі родини, присілки й села з жінками й дітьми, та про всі інші жорстокості цього полювання на повстанців» (стор. 336).

Ось так легко, забувши про свої власні пригоди в Карпатах, П. Григоренко хоче переконати в протилежному: «Це справжнє чудо, що я не виконував тієї функції комдива, яку я бажав і яку мені пропонували, майже просили прийняти її», але він не прийняв «через любов до своєї жінки, до сина, що саме народився» (стор. 336).

Навіть найбільш довірливий чужинець, а українець і поготів! — не повірить, що під час війни можна «відмовитися від функції» та ще й через таку блату для москалів причину, як «любов до жінки»! Але українці, які читатимуть книжку, приймуть виправдування П. Григоренка за добру монету, бо кілька рядків далі читаємо таке: «Коли мене під час виступу в США спитали, чи я воював проти УПА, то я відповів: «Бог мене від того оберіг!»

Мабуть не треба додавати, що «Мемуари» Петра Григоренка нічого доброго для нас не представляють, а навпаки шкодять і ображають.

«Русифікуються ті, кому не вистачає сили повірити і зберігати віру в Україну. Без духового відродження — нема й відродження віри. Ні один духовий переворот не відбувся без апостолів. І сучасне відродження можливе тому, що вони є. Віра не приходить після процесу розумового доказування. Спочатку людина спалахує, переймається вірою, і тільки тоді підбираються аргументи для готового переконання».

(Ствердження й постанови V-го Великого Збору ОУН)

ОПИШІТЬ ВІДОМІ ВАМ ПОДІЇ ПРО БОРОТЬБУ УПА

*«Про нашу славу на папері голо...»
Ліна Костенко*

Цей поетичний вислів стверджує жорстоку дійсність. Все, що розкриває славні сторінки боротьби українського народу за волю і державну незалежність, тепер на Україні замовчують, або перекручують та обкидають болотом. Вороги України нищили пам'ятки нашої слави у минулому. Проте цю славу зберегла народна пам'ять у переказах, піснях та думах. Теперішні окупанти України задушили навіть пісню, знищили кобзарів, понищили історичні пам'ятки, архіви й музеї. Особливо послідовно вороги України нищать документи про визвольну боротьбу українського народу 1917-1920 рр. та 1941-1950 рр.

Тим часом роки йдуть, народжується й виростає молоде покоління, яке шукає й буде шукати джерельних матеріалів про славу боротьбу своїх батьків, наприклад, про героїчну боротьбу славних вояків УПА проти брунатних і червоних окупантів. Це нове покоління напевно буде дивуватися, чому так мало написано про нашу визвольну боротьбу у вільному світі, де немає ворожої цензури й переслідувань.

Щоб виповнити цю прогалину, колишні вояки УПА організували видавництво «Літопис УПА». Архівні матеріали, що є на еміграції, недостатньо висвітлюють боротьбу УПА, та й не багато їх дійшло до країн вільного світу. Багато відомостей про дії УПА можуть подати живі учасники та свідки боротьби УПА. При редакції «Літопису УПА» діє Комітет для збирання й опрацювання матеріалів про боротьбу УПА. Комітет уже зібрав багато цінних матеріалів і вже друкує перший том спогадів про боротьбу на Волині й Поліссі за часів німецької окупації. Комітет також готує до друку другий том матеріалів про УПА. Розпочато працю над упорядкуванням матеріалів УГВР та готуванням їх до друку. Ознайомлюючися з тими матеріалами, що вже надійшли, редакція відібрала кілька ширших спогадів колишніх вояків УПА і планує видати їх окремими книжками.

Комітет збирає нові матеріали, які могли б стати важливим і цінним доповненням до уже зібраних матеріалів. Тому звертаємося до всіх, хто був учасником або свідком славної епопеї УПА, з гарячим закликом прислати свої спогади, свідчення, або хоч повідомити про те, що ви знаєте і про що можете написати. Важливі не тільки описи боїв, але також відомості про дії й організацію запілля, умови боротьби, ворожі дії, назви знищених сіл, прізвища розстріляних, закатованих, вивезених до концтаборів чи на заслання і т. п. Важливим додатком будуть фотознімки, записи упівських пісень, поезії, підпільні публікації, а також документальні матеріали ворогів: летючки, відозви тощо.

Надіслані матеріали не мусять бути опрацьовані літературно. Найважливіше — це докладний опис подій з прізвищами й псевдонімами учасників, з датами (коли можливо), з назвами місцевостей тощо. Одержавши такий матеріал, редакція відповідно оформить його до друку. Нехай кожен свідок дій УПА відчує обов'язок відгукнутися на цей

заклик. Бо не зібравши і не зберігши свідчень про героїчну боротьбу й страждання нашого народу, ми лише допоможемо нашим ворогам затирати сліди нашого славного минулого. Спогади про УПА можна записати на звукову стрічку, або розповісти особі, яку редакція на бажання свідка надішле для записування.

Матеріали й листи в цій справі просимо надсилати на адресу головного редактора «Літопису УПА» з допискою: «До Комітету для збирання спогадів про боротьбу УПА».

Адреса редактора така:

E. Shtendera, 446 Tweedsmuir Ave., Ottawa, Ontario, Canada. K1Z 5N7

За Комітет для збирання спогадів про боротьбу УПА:

*пполк. Юрій Лопатинський, Андрій Дольницький,
Степан Голяш, Віктор Новак, С. Новицький*

»Визвольна боротьба поневолених Москвою народів не буде легка. Московський імперіялізм робитиме різні спроби, щоб рятувати гегемонне становище Москви. Різні події можуть ще зокрема ускладнювати положення поневолених Москвою народів.

Жахливий терор московсько-більшевицького режиму не дозволив поневоленим народам підготуватись як слід до подій, що грядуть на сході Європи і в підмосковській Азії. Мільйонові маси як слід не освідомлені про наші цілі, про шляхи нашої боротьби. Найдуться напевно між підбитими Москвою народами й такі елементи, що вхопляться за бритву, вірні засаді »хоч гірше та інше«. Тим більша відповідальність в такій ситуації паде на справжній революційний актив цих народів. Він не сміє тратити з очей ні на один момент властивих цілей нашої боротьби. Як довго ми її не провадили б, не сміємо забувати одного, що наша ціль одна: повне політичне визволення поневолених Москвою народів. Шлях до нашої цілі веде через повний розвал московської тюрми народів, ССРСР, революційними силами поневолених Москвою народів. Удар зі зовні це тільки сприятлива нагода для нашої боротьби. Передумовою нашої перемоги тільки наша власна сила, сила з'єднаних спільною боротьбою поневолених Москвою народів в боротьбі проти Москви, в боротьбі за національно-державне визволення всіх народів поневолених Москвою...«

(БУП, ч. 4, АБН в документах, стор. 11).

В 60-ЛІТТЯ УКРАЇНСЬКОГО ВІЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

(Фундація УВУ проголошує 16 стипендій на літній семестер 1981 р.)

Український Вільний Університет (УВУ) проводить шістдесят років аудиторне навчання на факультетах філософії, права і суспільно-економічних наук. На протязі його існування в складі професорів УВУ бачимо таких світочів української науки як: Дмитро Антонович, Л. Білецький, Г. Ващенко, П. Зайцев, З. Кузеля, К. Лоський, І. Мірчук, Ст. Рудницький, Ол. Лотоцький, П. Курінний, Ю. Панейко, Н. Полонська-Василенко, Ст. Смаль-Стоцький, Л. Окіншевич та багато інших.

Будучи свідомі того, що запорукою нашого існування як окремої нації та дальшого вкладу в скарбницю світової науки є вплив молодих сил, вихованих на традиціях і в душі української вільної науки та українського патріотизму, чого нашої молоді не може дати чужа школа, і щоб хоч частинно допомогти вихованню наших молодих наукових сил, Фундація УВУ з нагоди 60-ліття існування і праці університету, із своїх постійних і одноразових стипендійних фондів проголошує 16 стипендій на літній семестер 1981 р.

Стипендії для студентів і науковців слідує:

1. Стипендійний Фонд мгра Марії і сл. п. д-ра Степана Гиків:

Одна стипендія на студії українського права, чи суспільно-економічних наук, призначена для докторанта, або дослідника-науковця.

2. Стипендійний Фонд Миколи і Марії Бойчуків: Одна стипендія для студента чи дослідника на студії історії України.

3. Стипендійний Фонд ім. св. п. д-ра Михайла Сосновського: Одна стипендія для студента чи дослідника проблем сучасної України, або української діаспори.

4. Стипендійний Фонд ім. св. п. проф. д-ра Олександра Кульчицького: Одна стипендія на студії для студента чи дослідника історії української філософії.

5. Стипендійний Фонд ім. св. п. проф. д-ра Василя Стецюка: Одна стипендія на студії української філології.

6. Стипендійний Фонд Надії та Миколи Новаків: Одна стипендія на студії української проблематики в діаспорі, а передусім еміграції в Америці.

7. Стипендійний Фонд інж. Софії Гаєвської (зворотна): Одна стипендія для студента чи дослідника сучасного стану України.

- 8-10. Стипендійний Фонд Фундації Українського Вільного Університету: Дві стипендії для студентів або дослідників історії української Церкви, зокрема початки Християнства в Україні. (З нагоди відзначення близької річниці «Тисячоліття хрищення України»), і одна стипендія на курси українознавства.

11. Стипендійний Фонд маистра Олександра і Марії Канюків: Одна стипендія на студії українського мистецтва.

12. Стипендійний Фонд ім. св. п. Марії Малашук: Одна стипендія на педагогічні курси призначена для учителя або виховника в «Рідній Школі», Школі українознавства, або в молодечих організаціях.

13. Стипендійний Фонд ім. св. п. проф. д-ра Константина Савчука: Одна стипендія на студії історії України, або політичних наук.
14. Стипендійний Фонд ім. св. п. Мирослава Кучми: Одна стипендія на педагогічні курси.
15. Стипендійний Фонд Катерини Коленяк-Хандоги: Одна стипендія на педагогічні курси, або курси українознавства.
16. Стипендійний Фонд ім. св. п. Дмитра Дахнівського: Одна стипендія на педагогічні курси, або курси українознавства.

Стипендії будуть признані на основі фінансової потреби, академічних досягів, чи обидвох, і активності в національно-громадській праці. Стипендії призначені на оплату літніх семестрів на УВУ; на оплату спеціальних програм, інтернату і місцевої комунікації (доїзд).

Літні семестри і три або чотири тижні програми будуть відбуватися цього року між 1-им липнем і 29-им серпнем.

Подання на стипендії wraz із знимкою, життєписом, посвідками академічних успіхів і громадської праці — просимо надіслати до кінця травня 1981 р. на адресу Фундації.

З нагоди проголошення 16-ть стипендій на літній семестер в цьому ювілейному році УВУ, з вдячністю хочемо повідомити українську спільноту, що й в минулих роках Фундація давала стипендії, які своїми жертвами уфундували українські установи та приватні особи, про що й було проголошено в українській пресі в усіх країнах нашого поселення.

Стипендії минулих років були переважно дані із одноразових стипендійних фондів. Цього року 6-ть постійних стипендійних фондів (ПСФ) є в стадії організації і оформлення, а це великий досяг.

Одноразовий Фонд (стипендія) є тоді, коли жертводавець пожертвує одноразово 500.00 дол., тобто вартість семестрової оплати і частинного одержання в інтернаті.

Постійний стипендійний фонд є тоді, коли жертводавець (особа, родина, організація чи установа) здекларує і вплатить разом чи ратами 5.000 дол., або більше на стипендійний Фонд Фундації. Цей Постійний Стипендійний Фонд є названий іменем жертводавця, або носить назву згідно з його бажанням. Тільки з процентів — що другий рік (щорічно від 10.000 дол., і більше) дається стипендію на відповідні студії, згідно з бажанням-волею жертводавця, а капітал залишається ненарушним. Така стипендія є постійно, тобто існує так довго, як довго існуватиме УВУ, або інші наукові чи релігійні установи в діаспорі, на які в разі розв'язання УВУ законно перейде майно Фундації.

З уваги на всеукраїнську місію, яку сповняє Український Вільний Університет, Фундація УВУ звертається із закликом і проханням до українських організацій, установ та до всіх українців доброї волі, щоб своїми щедрими датками допомогли розбудувати стипендійні фонди УВУ, цієї найстаршої української наукової інституції у вільному світі.

Метою тих фондів є уможливити нашим талановитим студентам американських, канадських та інших університетів брати участь у літніх програмах УВУ в Мюнхені.

Цього року, як і в попередніх роках, понад 40 професорів різних галузей української науки і культури будуть викладати і вести семінарні праці на УВУ. Виклади охоплюють важливі ділянки україн-

ського буття, як: історія, мова, культура, мистецтво, соціальні науки, економія, педагогія, право тощо; словом — ділянки які спотворено на Рідних Землях, або замало і недостатньо викладаються на Заході.

Літні виклади та курси УВУ — це найкраща можливість для молодих людей не тільки персонально запізнатися з українськими науковцями і творцями української культури в діяспорі, але перш за все пізнати славне буття українського народу, його минуле і сучасне. Бо тільки через глибинне пізнання може зродитися любов до Батьківщини, а в парі з тим бажання стати в ряди оборонців, творців і її подвизників.

Тому подбаймо, щоб українська студентська молодь провела хоч один семестер у своєму рідному університеті — твердині українського духа, щоб стрінулися з молодими українцями, які живуть в інших країнах і континентах, щоб пізнали себе взаємно, а через пізнання і спільність проблем знайшла й утвердила своє національне Я, своє місце і місце української спільноти в діяспорі, а крім того ще й запізналася з культурою Західної Європи і тим також збагатила своє знання і досвід.

Ми віримо, що в тому ювілейному році нашої всенаціональної Альма Матер — УВУ, в її 60-ліття існування, виховної і наукової праці — ми знайдемо у Вас посилене розуміння ваги цього моменту, тому й звертаємося до Вас за підтримкою і допомогою. Це наше загальнонаціональне завдання, а Ваша допомога запевнить успіх в так важливій справі збереження української студентської молоді. Цим самим ми зробимо скромний, але посильний і конкретний вклад у справу оборони і утривалення української ідентичности.

Прохання на одержання стипендії, датки і пожертви на Фундацію УВУ, або на Стипендійний Фонд УВУ чи будь-котрий із вичислених стипендійних фондів, дальше встановлення нових стипендійних фондів (одноразових чи постійних) в імені Ваших установ, організацій, родин чи приватних осіб, просимо надсилати на адресу:

Ukrainian Free University Foundation
203 2nd Ave., New York, N.Y. 10003, U.S.A.

За Фундацію УВУ:

Проф. Петро Гой, голова

д-р Дмитро Боднарчук, секретар

д-р Яр Моцюк, фінанс. секретар

**СКЛАДАЙТЕ ПОЖЕРТВИ НА ФОНД ОБОРОНИ УКРАЇНИ!
НАШ ПЕРШИЙ І НАЙГОЛОВНІШИЙ ОБОВ'ЯЗОК — ДОПОМОГА НАШИМ БРАТАМ І СЕСТРАМ У ПОНЕВОЛЕНІЙ БАТЬКІВЩИНІ У БОРОТБІ ЗА ВОЛЮ І ДЕРЖАВНУ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ!**

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

З глибоким сумом і жалем повідомляємо вірних УАПЦ і все українське громадянство, що в понеділок, 14 квітня 1981 року, в Нью-Йорку, США, упокоївся в Бозі на 81 році життя правлячий Владика Української Автокефальної Православної Церкви в Західній Європі —

бл. пам. Архiepископ ОРЕСТ

Високопреосвященніший Владика Орест (у мирі Онуфрій Іванюк) народився 12 червня 1900 року біля Вижниць, Буковина, в селянській побожній сім'ї. Навчався в початковій школі у Вижниць, а гімназію закінчив у Чернівцях 1920 року з відзначенням. Богослов'я і філософію студіював у Чернівецькому університеті в 1920-1926 роках. 26 грудня 1926 року Преосв. Владика Іполит Воробкевич висвятив Його на священника. Після висвячення молодий Іерей душпастирював у декількох парафіях на Буковині та брав активну участь у суспільно-громадському та культурно-освітньому житті своїх парафій. За ревну і прикладну душпастирську працю одержав у 1928 році дві похвальні грамоти від Митрополита Нектарія Котлярчука. Вийшовши на еміграцію, душпастирював у Польщі, був настоятелем парафій на Холмщині в юрисдикції Архiepископа Іларіона. В Німеччині душпастирював від 1945 до 1948 року в переселенчих таборах. В 1948 році виїхав до Канади і проживав у 1949-1952 роках в Оттаві, сповняючи душпастирські обов'язки, а при тому закінчив студії історії та здобув наукове звання магістра (М.А.). В 1965 році о. Іванюк прийняв монаший чин і був піднесений до сану архимандрита.

В 1969 році Покійний був обраний кандидатом на єпископа УАПЦ і 28 вересня 1969 року, в церкві св. Юрія Переможця в Дарбі, Англія, був рукоположений Митрополитом УАПЦ Мстиславом і Архiepископом Донатом на Єпископа Львівського і Чернівецького та правлячого Єпископа УАПЦ в Західній Європі. З того часу Високопреосвященніший Владика Орест сповняв безперебійно цей відповідальний Архiepастирський обов'язок, не зважаючи на своє нездужання. У згаданому часі Покійний Владика кілька разів візитував парафії УАПЦ у Великій Британії.

Похорон Владики Ореста відбувся у п'ятницю, 17 квітня в Савт Бавнд Бруку, США. Хоронив Покійного Блаженніший Митрополит Мстислав у сослуженні Архiepископів і численного духовенства.

Похоронено Покійного Владика на цвинтарі-пам'ятнику в Бавнд Бруку.

Нехай Всевишній прийме душу Покійного Владики до Його небесних хоромів.

Вічна Йому пам'ять!

*Генеральне Церковне Управління УАПЦ
у Великій Британії*

УКРАЇНСЬКА ГРЕКО-ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА В КАНАДІ

Ділимося з Всечесним і Високопреподобним Духовенством та боголюбивими вірними сумною вісткою про те, що в понеділок 30-го березня 1981 року, під час відвідин родини в місті Рочестер, США, упокоївся в Бозі на 78-му році життя

бл. п. Високопреосвященніший Владика МИКОЛАЙ,

Архієпископ Торонта і Східної Єпархії.

Владика Миколай народився в домі побожних батьків в селі Черногузи, повіт Вижниця, Буковина, Західня Україна, дня 9 вересня 1903 р. Здобувши середню освіту в гімназіях у Вижниці й Чернівцях, побирав університетські студії в містах Чернівці, Кишинів і Ясси, закінчуючи факультет агрономії зі ступнем інженера-агронома. Під час студій проявляв теж активність як організатор і диригент в церковному й культурноосвітньому українському житті.

По закінченні студій працював у міністерстві рільництва, ведучи досліді в ділянці патології рослин.

В ході подій 2-ої світової війни довелося Владиці Миколаєві залишити Батьківщину й ділити долю багатьох тисяч українських біженців у Західній Європі.

Прибувши 1949 року до своєї родини в Канаді, Покійний працював деякий час в городництві південного Онтаріо та проявляв жваву активність в церковно-громадському житті в околиці Вотерфорд. Любов до рідної Церкви та бажання послужити їй якнайбільше в часі великої потреби спонукали Покійного здобути ще й теологічну освіту, щоб пізніше — як священник — попрацювати для Бога й народу. Він вписався на Богословський факультет Колегії Св. Андрія у Вінніпезі і після кількох років наполегливої праці закінчив свої студії з досягненням ступеня ліценціята теології в 1959 році.

В місяці березні 1959 року Блаж. Митрополит Іларіон рукоположив його в сан диякона, а згодом і священника. В роках 1959-1962 обслуговував парафію Нью Вестмінстер, Б.К., а від вересня 1962 року до липня 1976 року — парафію Пресвятої Трійці в Лондоні, Онт.

За віддану працю на церковно-громадському полі Провід Церкви наділив його високими відзначеннями, а XV-ий Собор УГПЦеркви обрав його кандидатом на єпископа.

Від серпня 1976 року Владика Миколай займав місце Єпископа-помічника Східної Єпархії, а після упокоєння в 1977 році св. п. Митрополита Михаїла, — Провід Церкви покликав його на становище Єпископа Торонта й Східної Єпархії. XVI-ий Собор Церкви, що відбувся в 1980 році, підніс Владику Миколая до гідності Архієпископа.

Архієрейські похоронні відправи, очолені Преосвященнішим Владикою Васи́лем — Єпископом Саскатуну і Вікарієм Середньої Єпархії, у співслуженні Духовенства, почались у вівторок, 7-го квітня, а закінчились в середу 8-го квітня в катедрі Св. Володимира в Торонті, після чого похоронено Владику на місцевому цвинтарі.

Хай милостивий Господь Бог прийме душу ревного Архієрея Миколая в Своє Царство Небесне, а між нами утвердить по ньому Вічну Пам'ять!

ЗАСТУПНИКИ «ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ»

АВСТРАЛІЯ:

Fokshan Library & Book Supply
16a, Prospect Street,
GLENROY, Vic. 3046. Australia.

НІМЕЧЧИНА:

"Shlach Peremohy"
München, 8.
Zeppelinstr. 67.

АВСТРІЯ:

M. Petruszczak
Watzmannstr. B. A/Z 2.
Salzburg-Aigen.

США:

Mr. H. Cebrlj
136 - 2nd Ave.,
New York, N.Y. 10003,
U.S.A.

АРГЕНТИНА:

W. Zastawnyj
1425 Soler, 5039 — BS AIRES
Rep. ARGENTINA.

Чикаго і околиця:

Bohdan Kaszuba
6427 W. Forest Preserve Drive,
Harwood Heights, Ill. 60656.

БЕЛЬГІЯ:

Omelan Kowal
Bd. Charlemagne, 72. Bruxelles, 4.

КАНАДА:

The League for the Liberation
of Ukraine, 140 Bathurst St.,
Toronto, Ont., Canada M5V 2R3.

Дітройт і околиця:

Mr. Ilko Rozak
5051, Sobieski
Detroit, Mich. 48212.

Ціна цього числа в Кольпортерів і Заступників — £1.50 або 3.50 ам. дол.
Всіх Кольпортерів і Передплатників поза Великобританією просимо роз-
раховуватися з нашіми Заступниками. Про кожну зміну адреси просимо
повідомляти головну Адміністрацію в Лондоні.

«ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ» — ЦЕ НАЙКРАЩИЙ СУСПІЛЬНО-
ПОЛІТИЧНИЙ І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ МІСЯЧНИК ДЛЯ
ВСІХ: КОЖНОГО УКРАЇНЦЯ І КОЖНОЇ УКРАЇНКИ, СЛУ-
ЖИТЬ ТІЛЬКИ ІНТЕРЕСАМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ І ЙОГО
БЕЗКОМПРОМІСОВІЙ БОРОТЬБИ ЗА УССД!

СПОВНІТЬ СВІЙ ОБОВ'ЯЗОК: ВПЛАТИТЬ ПЕРЕДПЛАТУ,
ПРИЄДНАЙТЕ НОВИХ ЧИТАЧІВ І ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ТА
РОЗПОВСЮДЖУЙТЕ ЙОГО ВСЮДИ, ДЕ ЖИВУТЬ УКРАЇНЦІ.
